

EC57/1998

RIIGIKOGU

V KOOSSEIS

STENOGRAAFILISED ARUANDED

V ISTUNGJÄRK

123. KOOSOLEKUST 28. SEPTEMBRIL

124. KOOSOLEKUNI 2. OKTOOBRI

1934

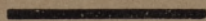

Roosiküla

RIIGIKOGU

V KOOSSEIS

STENOGRAAFILISED ARUANDED

E-13603

V ISTUNGJÄRK

123. KOOSOLEKUST 28. SEPTEMBRIL

124. KOOSOLEKUNI 2. OKTOOBRIL

1934

EC 57
1998

ENÕV Teaduste Akadeemia
Keskraamatukogu

1998

SISUKORD*):

I.

Juhatajad.

lk.:

Riigikogu V koosseisu Esimees R. Penno	1469—1474, 1474—1490, 1491—1496, 1508—1523.
Riigikogu V koosseisu esimene abiesimees R. Penno	1465—1469.
Riigikogu V koosseisu teine abiesimees L. Johanson	1496—1508.

Sekretärid.

Riigikogu V koosseisu sekretär J. Loosalu	1465—1474, 1508—1523.
Riigikogu V koosseisu esimene abisekretär A. Tõllassepp	1474—1490.
Riigikogu V koosseisu teine abisekretär O. Gustavson	1491—1496, 1496—1508.

II.

Teatamised.

G.	meeste, asunikude ning väike- maapidajate koonduse Riigi- kogu rühmast	1466.
Gustavson'i, A., tagasiastumise kohta Riigikogust	1465.	
H.		
Hiobi, J., Riigikogu liikmeks astumise kohta	1465.	
K.		
Kappi, A., Riigikogu liikmeks astumise kohta	1465.	
Komisjonidesse antud seadus- eelnõude, konventsioonide ja esitiste kohta	1466—1468, 1491.	
Kraani, J., tagasiastumise kohta Riigikogust	1465.	
L.		
Lorenz'i, G., lahkumise kohta põllumeeste kogude ja põllu- meeste, asunikude ning väike- maapidajate koonduse Riigi- kogu rühmast	1466.	
M.		
Marksistliku töörahvaesinduse Riigikogu rühma moodusta- mise kohta	1465.	
Martna, M., lahkumise kohta Riigikogust	1465.	
Möttus'e, J., lahkumise kohta põllumeeste kogude ja põllu- meeste, asunikude ning väike- maapidajate koonduse Riigi- kogu rühmast	1466.	
P.		
Perens'i, J., lahkumise kohta põllumeeste kogude ja põllu- meeste, asunikude ning väi- kemaapidajate koonduse Riigi- kogu rühmast	1466.	
R.		
Raudkepi, L., ühinemise kohta põllumeeste kogude Riigikogu rühmaga	1466.	
Rukki, J., tagasiastumise kohta Riigikogust	1465.	
S.		
Sihver'i, J., tagasiastumise koh- ta Riigikogust	1465.	
T.		
Tonkman'i, K., lahkumise kohta põllumeeste kogude ja põllu- meeste, asunikude ning väike- maapidajate koonduse Riigi- kogu rühmast	1466.	
U.		
Unt'i, M., vahistamise, vahialt vabastamise ja politsei valve alla andmise kohta	1466.	

*) 1. Sisukord lk. III—IV.
2. Riigikogu isikuline koosseis lk. IV—V.
3. Stenograafilised aruanded lk. 1465—1523.

III.

Istungjärgu avamine ja lõpetamine, Martna, M. mälestamine, muudatused Riigikogu juhatuse koosseisus, Vabariigi Valitsuse seletus.

	lk:		lk:
M.		Riigikogu V, erakorralise, istungjärgu lõpetamine Riigivanema nõudel	1522—1523.
Martna, M., mälestamine	1465.		
R.		V.	
Riigikogu Esimehe valimine	1468—1469.	Vabariigi Valitsuse seletus	1469—1474, 1474—1489, 1491—1496, 1496—1508, 1508—1522.
Riigikogu teise abiesimehe valimine	1491.		
Riigikogu V, erakorralise, istungjärgu avamine	1465.		

IV.

Kõnelejad.

	lk:		lk:
Einbund, K.	1469, 1489, 1522.	Penno, R.	1469.
Gorshkov, I.	1506.	Rei, A.	1500.
Hansen, M.	1490.	Seljamaa, J.	1491.
Juhkam, M.	1519, 1520, 1520, 1521.	Selter, K.	1474.
Jõeäär, A.	1508, 1511, 1513, 1514.	Tallmeister, Th.	1507.
Jürman, A.	1468, 1496.	Tamson, J.	1517.
Köster, O.	1468, 1489, 1490, 1498.	Teemant, J.	1519.
Mekkart, A.	1491.		

**RIIGIKOGU ISIKULINE KOOSSEIS
JA RIIGIKOGU LIIKMETE RÜHMALINE KUULUVUS V ISTUNGJÄRGU
KESTES.**

Põllumeeste kogude Riigikogu rühma kuulusid:

1. Einbund, Karl.	8. Liivik, Efim.	15. Suursööt, Oskar.
2. Frants, Karl-August.	9. Martinson, Märt.	16. Tamm, Karl.
3. Hansen, Mihkel.	10. Ottas, Georg.	17. Teemant, Jaan.
4. Holberg, Johan.	11. Pukkt, Otto.	18. Tupits, Artur.
5. Hünerson, Jaan.	12. Päts, Konstantin.	19. Vann, August.
6. Jürman, August.	13. Raudkepp, Leopold. *)	20. Vreeman, Richard.
7. Karlsberg, Johan.	14. Soots, Jaan.	

**Põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse
Riigikogu rühma kuulusid:**

1. Fuks, Johannes.	8. Maaker, Villem.	15. Suurkivi, Albert.
2. Koppas, Jakob.	9. Maandi, Helmut.	16. Sõster, Aleksander.
3. Kornell, Aleksander.	10. Penno, Rudolf.	17. Tief, Otto.
4. Köster, Oskar.	11. Rooberg, Vladimir.	18. Tobro, August.
5. Laur, August.	12. Salum, August.	19. Zimmermann, Johannes.
6. Leps, August.	13. Sikkar, Johannes.	
7. Loosalu, Jakob.	14. Soonberg, Karl.	

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma kuulusid:

1. Ast, Karl.	8. Kärner, Aleksander.	15. Rei, August.
2. Eilman, Bernhard.	9. Martinson, Hans.	16. Schütz, Peeter.
3. Freiberg, Karl.	10. Mekkart, Aleksander.	17. Sirro, August.
4. Gustavson, Oskar.	11. Mihkelson, Mihkel.	18. Usai, August.
5. Hiob, Johannes.	12. Oinas, Aleksander.	19. Voiman, Jüri.
6. Johanson, Leopold.	13. Pesur, Eduard.	
7. Joonas, Erich.	14. Piiskar, Jaan.	

*) Ühines põllumeeste kogude Riigikogu rühmaga 28. sept. 1934.

Rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühma kuulusid:

1. Baars, Kaarel.	7. Kerem, August.	13. Steinmann, Julie.
2. Bachman, Adam.	8. Konik, Konstantin.	14. Sternfeldt, Aleksander.
3. Eliaser, Rein.	9. Kukke, Hugo.	15. Tallmeister, Theodor.
4. Jaanis, Johannes.	10. Lattik, Jaan.	16. Tõllassepp, August.
5. Kalbus, Tõnis.	11. Pung, Mihkel.	17. Tõnisson, Jaan.
6. Kapp, Alexander.	12. Reisik, Marie.	

Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühma kuulusid:

1. Bulin, Joann.	3. Gretshanov, Aleksei.	5. Veiss, Feodor.
2. Gorshkov, Ivan.	4. Osipov, Aleksander.	

Iseseisvate ja erapooletute Riigikogu rühma kuulusid:

1. Anderkopp, Ado.	3. Kask, Oskar.
2. Juhkam, Mihkel.	4. Soontak, Jüri.

Saksa-Rootsi valimisbloki Riigikogu rühma kuulusid:

1. Koch, Hermann.	2. Schilling, Carl.	3. Vesterblom, Mathias.

Marksistliku töörahvaesinduse Riigikogu rühma kuulusid:*)

1. Andresen, Nigol.	2. Jõeäär, Aleksander.	3. Unt, Maksim.

Pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma kuulusid:

1. Rattas, August.	2. Silverstov, Aleksander.	3. Välison, Aleksander.

Erapooletud:

1. Laes, Roman.	4. Mõttus, Jaan.***)	7. Tonkman, Kustas.*****)
2. Lorenz, Gustav.**)	5. Perens, Johannes.****)	
3. Masing, Jaan.	6. Tamson, Johannes.	

*) Rühma moodustamisest Riigikogu juhatusel teatatud 8. juunil 1934.

***) Erapooletu arvates 21. septembrist 1934.

****) Erapooletu arvates 26. septembrist 1934.

*****) Erapooletu arvates 28. septembrist 1934.

*****) Erapooletu arvates 26. septembrist 1934.

RIIGIKOGU

V koosseis.

V istungjärk. 123. koosolek. 28. septembril 1934.

Sisu:

1. Riigikogu V, erakorralise, istungjärgu avamine.
2. Surma läbi lahkunud Riigikogu liikme Mihkel Martna mälestamine.
3. Teatamine muudatustest Riigikogu koosseisus.
4. Teatamine marksistliku töörahvaesinduse Riigikogu rühma moodustamisest.
5. Teatamine muudatustest Riigikogu rühmade koosseisus.
6. Teatamine Riigikogu liikme M. Unt'i vahistamisest, vahialt vabastamisest ja politsei valve alla andmisest.
7. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest, konventsioonidest ja esitistest.
8. Riigikogu Esimehe valimine.
9. Vabariigi Valitsuse seletus.
10. Järgmise koosoleku määramine.

Koosoleku avab esimene abiesimees
R. Penno kell 17.25 min.

Sekretäri kohal sekretär **J. Loosalu**.

1. Riigikogu V, erakorralise, istungjärgu avamine.

Juhataja: Avades Riigivanema nõudel kokkukutsutud Riigikogu erakorralist istungjärku, käesoleva Riigikogu koosseisu juures viiendat, on mul au soovida lugupeetud Riigikogu liikmetele õnne ja jõudu täita Põhiseadusega Riigikogu peale pandud kohustusi, ning kaitsta Riigikogu põhiseaduslikke õigusi.

2. Surma läbi lahkunud Riigikogu liikme Mihkel Martna mälestamine.

Juhataja: Riigikogu istungjärgu möödunud vaheajal tabas Eesti rahvaesindust raske kaotus: pärast pikemat heitlust meie hulgast lahkus vanim ja sihikindlam kaastöötaja — Mihkel Martna. (Riigikogu austab lahkunud mälestust püstitõusmisega.) Lahkunu kuulus nende hulka meie seast, kes juba siis, kui puhus esimesi vabadustuuli — 1905. ja sellele järgnevail aastail — hoogsalt rakendusid tööle Eesti kasuks. See töö kestis kuni tema surmani. Eesti iseseisvuse algul on Mihkel Martna riigiloojate esiridades, võttes osa liikmena Eesti ajutisest maanõukogust, välis- ja rahudelegatsioonist ja pärast Asutava Kogu valimisi Asutava Kogu tööst, mis

ajast peale Mihkel Martna vahetpidamata oli Eesti rahvaesinduse liige. Riigikogu II, III, IV ja V koosseisu ajal oli lahkunud ka veel Riigikogu abiesimees, kuni raske haigus 4. oktoobril möödunud aastal sundis teda lahkuma sellelt kohalt.

Mul vist ei tarvitse enam toonitada, mida tunneme meie kõik, kuna Mihkel Martnaga oleme kaotanud tüsedama, otsejoonelisema ja õiglasema inimese ja kaastöötaja.

Riigikogu koosolek on avatud. Päevakord on Valitsemise korraldamise seaduse § 9 põhjal kindlaks määratud.

3. Teatamine muudatustest Riigikogu koosseisus.

Sekretär: Surma läbi lahkus Riigikogust 23. mail 1934 Mihkel Martna, kes oli valitud Riigikogusse Eesti sotsialistliku tööliste partei Tallinna valimisringkonna nimekirja järgi, 24. mail 1934 kutsuti Riigikogu töist võtma osa samast nimekirjast Josep Rukki. Josep Rukki tagasiastumise puhul 25. mail 1934 kutsuti Riigikogu töist võtma osa August Gustavson. August Gustavson'i tagasiastumise puhul 21. juunil 1934 kutsuti Riigikogu töist võtma osa Johannes Kraan. Johannes Kraan'i tagasiastumise puhul 3. juulil 1934 kutsuti Riigikogu töist võtma osa Johannes Hiob.

Riigikogust astus tagasi 27. septembril 1934 Johan Sihver rahvusliku keskerakonna Tallinna valimisringkonna nimekirjast. Riigikogu töist kutsuti võtma osa Alexander Kapp.

4. Teatamine marksistliku töörahvaesinduse Riigikogu rühma moodustamisest.

Sekretär: Riigikogule on teatada järgmist: 8. juunil 1934 tuli Riigikogu juhatusele Riigikogu liikmeilt Nigol Andresen'ilt, Aleksander Jõeärelt ja Maksim Unt'ilt teadaanne, et nad, lahkudes Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühmast, on moodustanud uue rühma nimetusega „Marksistliku töörahvaesinduse Riigikogu rühm“. Rühma juhatajaks on Aleksander Jõeäär.

5. Teatamine muudatustest Riigikogu rühmade koosseisus.

Sekretär: Edasi on tulnud Riigikogu juhatusele järgmised teadaanded:

„Riigikogu juhatusel. Käesolevaga teatan, et lahkun Riigikogu „põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse“ rühmast ning jään Riigikokku erapooletuna. Tallinnas, 19. septembril 1934. a. G. Lorenz.“

„Riigikogu juhatusel. Teatan, et lahkun Riigikogu põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühmast ja jään edasi Riigikokku erapooletuna. Mägistel, 26. sept. 1934. Jaan Mõttus, Riigikogu liige.“

„Riigikogu juhatusel. Siin. Teatan, et olen põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühmast välja astunud ja jään Riigikogusse erapooletuna edasi töötama. Tallinnas, 25. septembril 1934. Austusega K. Tonkman, Riigikogu liige.“

„Riigikogu juhatusel. Riigikogu liikme Johannes Perens'i teatis. Teatan, et olen lahkunud põllumeeste kogude, põllumeeste, asunike ja väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühmast ja jään edasi Riigikogusse erapooletuna. Tallinnas, 28/IX 34. Joh. Perens, rkl.“

„Riigikogu juhatusel. Mul on au teatada, et hinnates Riigivanema suuri teeneid kiriku küsimuste lahendamises, ühinen Riigikogus põllumeeste kogude rühmaga. 28. IX 34. Senine erapooletu kristlane L. Raudkepp.“

„Riigikogu juhatusel. Teatame, et rkl. L. Raudkepp on ühinenud põllumeeste kogude Riigikogu rühmaga. 28/IX 34. a. Rühma esimees: A. Tupits.“

6. Teatamine Riigikogu liikme M. Unt'i vahistamisest, vahialt vabastamisest ja politsei valve alla andmisest.

Sekretär: 5. juulil 1934 Siseminister saatis Riigikogu juhatusel Pärnu poliitilise politsei komissari 4. juuli s. a. määruse ärakirja Riigikogu liikme Maksim Unt'i vahistamise kohta U. N. S. § 129 põhjal.

25. septembril 1934 Kohtuminister saatis Riigikogu juhatusel ärakirja Pärnu I jsk. kohtu-uuriija määrusest 16. augustist s. a., millest nähtub, et Riigikogu liikme Maksim Unt'i vastu politsei poolt tarvitusele võetud esialgne tõkkeabinõu — vahiall pidamine — on muudetud ja Riigikogu liige Unt politsei valve alla antud.

7. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest, konventsioonidest ja esitistest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis komisjonidesse Riigivanema poolt dekreetidena väljakuulutatud seaduseelnõud:

1. Ühekordse perekonna abiraha maksmise dekreet — rahaasjanduse komisjoni.

2. Riigivanema ja Riigikogu valimise edasilükkamise dekreet — üldkomisjoni.

3. Riigikorra kaitse seaduse muutmise dekreet — üldkomisjoni.

4. Linnavolikogude valimise seaduse muutmise dekreet — üldkomisjoni.

5. Vallavolikogude valimise ja vallavolikogude ning vallavalitsuste korraldamise seaduse muutmise dekreet — üldkomisjoni.

6. Linnaseaduse muutmise dekreet — üldkomisjoni.

7. Avalikkude õppeasutuste ja õigus-tega erakoolide õppejõudude tasude seaduse muutmise dekreet — rahaasjanduse komisjoni.

8. Administratiivkohtu korra täiendamise dekreet — üldkomisjoni.

9. Eesti Maakrediitseltsi põhikirja muutmise dekreet — üldkomisjoni.

10. Lennujaamade ehitamise, sisse-seadete soetamise ja ekspluateerimise dekreet — rahaasjanduse komisjoni.

11. Tollipõhitariifide seaduse muutmise dekreet — rahaasjanduse komisjoni.

12. Valitsemise korraldamise seaduse muutmise ja täiendamise dekreet — üldkomisjoni.

13. Vabamüügi apteekide korra ja tegevuse seaduse muutmise dekreet — üldkomisjoni.

14. Õppejõudude teenistuse seaduse muutmise dekreet — rahaasjanduse komisjoni.

15. Aleviseaduse muutmise ja täiendamise dekreet — üldkomisjoni.

16. Koolimajade ehitusfondi seaduse § 1^a muutmise dekreet — rahaasjanduse komisjoni.

17. Balti Eraseaduse muutmise dekreet — üldkomisjoni.

18. Riigimõisade valitsuse põhimääruse muutmise dekreet — rahaasjanduse komisjoni.

19. Konjunktuurinstituudi põhimäärus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

20. Riigi asutustes ja ettevõtetes töötavate tööliste pensioniseaduse täiendamise dekreet — sotsiaalkomisjoni.

21. Pedagoogiumide seaduse muutmise dekreet — hariduskomisjoni.

22. Riigiteenistuse seaduse § 39 muutmise dekreet — üldkomisjoni.

23. Linnaseaduse täiendamise dekreet — üldkomisjoni.

24. Omavalitsuste ajutise järelvalve seaduse täiendamise dekreet — üldkomisjoni.

25. Võihinna kindlustamise seaduse muutmise dekreet — rahaasjanduse komisjoni.

26. Kaitseväelaste ja nende perekon-

dade pensioni seaduse § 21 muutmise dekreet — riigikaitse komisjoni.

27. Piimasaaduste väljaveo kontrolli seaduse muutmise dekreet — rahaasjanduse komisjoni.

28. Kinnitusnõukogu seaduse muutmise dekreet — sotsiaalkomisjoni.

29. Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse § 4 muutmise dekreet — riigikaitse komisjoni.

30. Avalikkude algkoolide seaduse muutmise dekreet — hariduskomisjoni.

31. Laevade ja lennukite varustamise vabalao dekreet — rahaasjanduse komisjoni.

32. Tulumaksu seaduse täiendamise ja muutmise dekreet — rahaasjanduse komisjoni.

33. Arimaksu osas Otsemaksude seaduse muutmise ja täiendamise dekreet — rahaasjanduse komisjoni.

34. Maiusainetemaksu seaduse kaotamise dekreet — rahaasjanduse komisjoni.

35. Rahakapitalide tulude maksu osas Otsemaksude seaduse täiendamise ja muutmise dekreet — rahaasjanduse komisjoni.

36. Raudteede seaduse muutmise ja täiendamise dekreet — rahaasjanduse komisjoni.

37. Keskkoolide seadus (dekreet) — hariduskomisjoni.

38. Gümnaasiumide seadus (dekreet) — hariduskomisjoni.

39. Petseri ja Narvataguste maade kinnistuskomisjoni tegevuse korraldamise dekreet — üldkomisjoni.

40. Piimatalituste võrgu korraldamise seadus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

41. Koerte registreerimise ja maksutamise seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

42. Riigi ringhäälingu põhimäärus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

43. Riigi- ja omavalitsuse teenijate pensioniseaduse täiendamise seadus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

44. Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse muutmise ja täiendamise seadus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

45. Pikalaenu Panga põhikirja täiendamise ja muutmise dekreet — rahaasjanduse komisjoni.

46. Tolliseadustiku muutmise seadus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

47. Maaparanduslaenu fondi seadus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

48. Piimaseadus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

49. Või hinna kindlustamise seaduse muutmise seadus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

50. Tööstöörside ja riiklikkude, kogu-

kondlikkude ning ühiskondlikkude tööde korraldamise seadus (dekreet) — sotsiaalkomisjoni.

51. Riigikohtu asukoha muutmise seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

52. Nimekorralduse seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

53. Riigi hangete seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

54. Kinnisvarade müügi osas Tsiviilkohtupidamise seaduse muutmise seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

55. Avalikul enampakkumisel müügi osas Balti Eraseaduse muutmise dekreet — üldkomisjoni.

56. Krediitasutiste seaduse muutmise seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

57. Kaubalaevade omanduse ja vastutuse seaduse täiendamise seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

58. Jõuvankrite seaduse täiendamise seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

59. Maksustamiskorralduse seaduse muutmise seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

60. Maksustamiskorralduse seaduse maksmapanemise seaduse muutmise ja täiendamise seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

61. Rahukohtu nuhtlusseaduse muutmise seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

62. Riigikohtunikkude, kohtunikkude ja kohtu-uurijate vanuse ülemmäära seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

63. Posti, telegraafi, telefoni ja raadio seaduse muutmise seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

64. Aktsiisimaksu määrade seaduse muutmise seadus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

65. Patendimaksude tariifi muutmise seadus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

66. Tubakamaksu seaduse täiendamise seadus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

67. Kaubandusseaduse täiendamise seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

68. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

69. Tegelikus kaitseväeteenistuses olevate kaitseväelaste kodanikkudele ametikohtadele määramise seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

70. Laskeplatside seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

71. Eraõppeasutuste seaduse muutmise seadus (dekreet) — hariduskomisjoni.

72. Aktsiisimaksu seaduse täiendamise seadus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

73. Maanteede seaduse muutmise seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

74. Sadamamaksude seaduse muutmise seadus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

75. Kinnisvarade müügi osas tsiviilkohtupidamise seaduse muutmise seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

76. Eesti ja Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu vahelise mittekallaletungi ja tülide rahulikul teel lahendamise lepingu pikendamise protokoll kinnitamise seadus (dekreet) — riigikaitse komisjoni.

77. Kopli kinnisvaravalitsuse põhimäärus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

78. Kaubandus- ja laevanduslepingute 18. jaanuarist 1926. a. Eesti ja Ühendatud Kuningriigi vahel täienduseks sõlmitud kaubandusliku kokkuleppe ja protokoll kinnitamise seadus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

79. Kirikutelt ja kogudustelt võõrandatud maade eest tasumaksamise seadus (dekreet) — rahaasjanduse komisjoni.

80. Põllumajanduses tööõnnetuste vastu võitlemise seadus (dekreet) — sotsiaalkomisjoni.

81. Kaitseseisukorra seaduse täiendamise seadus (dekreet) — üldkomisjoni.

Riigikogu komisjonides olevatest seaduseelnõudest on Riigivanem dekreetidena välja kuulutanud:

1. Jahiseaduseelnõu.

2. Metsaseaduseelnõu.

3. Vaimulikkude teenistusvormiriide kaitse seaduseelnõu.

4. Eraõppeasutuste õppejõudude ja teenijate ning nende perekondade pensiooni seaduseelnõu.

5. Kaitseministeeriumile aerodroomi asutamiseks maa-alade sundvõõrandamise seaduseelnõu.

6. Eesti ja Läti vahel Liidu korraldamise lepingu kinnitamise dekreedid.

7. Eesti ja Läti vahel Riias, 28. mail 1926. a. allakirjutatud Maksude sissenõudmise ja maksualuste kohta teadete vahetamise konventsiooni juurde kuuluva protokoll kinnitamise seaduseelnõu.

8. Eesti-Läti vahelise veterinaarkonventsiooni kinnitamise seaduseelnõu.

9. Kohtute seaduse §§ 229, 230 ja 231 muutmise seaduseelnõu.

Riigikogu juhatus andis:

1. Eesti-Saksa kokkuleppe vastastiku kaubavahetuse kohta — rahaasjanduse komisjoni.

2. Eesti ja Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu vahelise mittekallaletungi ja tülide rahulikul teel lahendamise lepingu pikendamise protokoll — riigikaitse komisjoni.

3. Konventsioon uimastusainete valmimise piiramise ja nende jaotamise korraldamise kohta — üldkomisjoni.

Riigikogu juhatus andis:

1. Esitise kaitseseisukorra kestuse asjus kogu Vabariigis — riigikaitse komisjoni.

2. Esitise Riigikogu liikme Roman Laes'i vahialla võtmise kohta — koosseisu ja kodukorra komisjoni.

8. Riigikogu Esimehe valimine.

Juhataja: Riigikogule on adresseeritud järgmine kiri: „Riigikogule. Kodukorra § 4. kohaselt palun Riigikogu mind vabastada Riigikogu Esimehe kohalt. K. Einbund, Riigikogu Esimees.“ Samal ajal, see on 29. augustil 1934, on Riigikogu abiesimehele tulnud järgmine kiri: „Riigikogu abiesimehele. Et minul ei ole võimalik praegu täita tegelikult Riigikogu Esimehe ülesandeid ja pean lugema enese äraolevaks, siis palun Teid arvates tänasest kuupäevast kell 13 asuda vastavalt kodukorra § 10. Esimehe ülesannetesse. Tallinn, 29. aug. 1934. K. Einbund.“

Riigikogu kodukorra põhjal Riigikogu Esimehe ja juhatuse liikmete vabastamine ametist sünnib kas eriootsusega või uue asemele valimisega. Päevakorral on praegu uue valimine.

O. Köster: Teen ettepaneku, valida Riigikogu Esimeheks praegune Riigikogu abiesimees rkl. Rudolf Penno.

A. Jürman: Riigikogu põllumeeste kogude rühma nimel teen ettepaneku, valida Riigikogu Esimeheks rkl. Jaan Soots.

Juhataja: Teisi ettepanekuid ei ole. Kodukorra § 2 kõneleb, et juhatuse liikmed valitakse üksikult salajasel hääletamisel. Valituks tunnustatakse kandidaat, kelle poolt on vähemalt pool Riigikogu seaduslikust koosseisust. Kui ükski kandidaat ei saa paragrahvi teises lõikes tähendatud enamust, siis hääletatakse teiskordselt, kusjuures valituks loetakse see kandidaat, kes saanud lihthääletenamuse. Kui üksikud kandidaadid saanud ühepalju hääli, otsustab koosoleku juhataja küsimuse liisuga.

Hääletamisele tuleb esimene ettepanek, see on valida Riigikogu Esimeheks rkl. Rudolf Penno. (Hääletatakse salajaselt.)

Hääletamisele tuleb teine kandidaat rkl. Jaan Soots. (Hääletatakse salajaselt.)

Kumbki kandidaat ei ole saanud kodukorra § 2 teises lõikes ettenähtud enamust, seega tulevad nad teiskordselt hää-

letamisele „poolt“ ja „vastu“, ja nimelt kodukorra § 154 põhjal selles järjekorras, nagu nad hääli saanud. (V a h e l h ü ü e.) Kui Riigikogu liikmed seda soovivad, siis võin teatada, aga sel ei ole olulist tähtsust. (V a h e l h ü ü e.) Rkl. Penno on saanud poolt 45 häält, rkl. Soots — 38 häält.

Hääletamisele tuleb rkl. Penno kandidatuur. (Hääletatakse salajaselt.)

Hääletamisele tuleb rkl. Soots'i kandidatuur. (Hääletatakse salajaselt.)

Hääletamise tulemused: rkl. Penno on saanud poolt 44 häält, vastu 42 häält, erapooletuid 1. Rkl. Soots on saanud poolt 39 häält, vastu 45 häält, erapooletuid 5. Seega on valitud Riigikogu Esimeheks Riigikogu esimene abiesimees Rudolf Penno. (Käteplaksutamise keskel.)

Esimees R. Penno: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Teie olete mulle erilist au täna üles näidanud, kuid teie olete ühtlasi mulle peale pannud erilised rasked kohustused meie maksva Põhiseaduse ja kodukorra kohaselt kaitsta rahvaesinduse õigusi, aga ka meie rahvaesinduse prestiisi. Loodan, et see mul teie kaasabil korda läheb. Olgu mul teadmine, et Riigikogu mind neis küsimustes toetama saab.

9. Vabariigi Valitsuse seletus.

Peaministri asetäitja Siseminister K. Einbund: Aulised Riigikogu liikmed! Meie sisepoliitiline joon ja ülesanded hargnevad umbsoõlmest, mis raiuti lahti 12. märtsil. Nende õieti asetamiseks ei ole ülearune peatuda lühidalt tähendatud pöörpäeva eelkäigu juures.

Ühiselu kõrged põhimõtted, mis viimase sajandi jooksul viinud edasi valge rassi maid ja pärast ilmasõda saanud teerajajaks väikerahvaste iseseisvuse uuestisünnile, — need võeti ka meil esimese põhiseaduse loomisel aluseks rahva põhiõigustele ja riiklikule korrale.

Vabadus, sarnasus, vendlus — need loosungid ei ole veel praegugi kaotanud oma vallutavat tähtsust.

Meie poliitikas aga jõuti need arendada lühikese ajaga halba äärmusse. Tegelikult meil taheti näha peamiselt esimest hüüdsõna — vabadus! ja mõisteti seda võimalikult piiramatu tegelemise ja politiseerimise suunana. Ei armastatud ei kindlat korda ega juhtivat valitsemisvõimu. Jäeti tähele panemata, et harrastatav süsteem võib viia korralageduseni, venna ja kaasmaalase vihkamiseni ja lõpuks sellisest vabadusest pettumuseni. Unustati nagu, et kodaniku ja rahva riikliku vabaduse

mõiste piir vajab nii sisulisi kui ka tegelikke täiendusi, milleta vabaduse mõiste tegelikkuses ei loo väärtusi ega too rahuldust. Jäi tähele panemata üheõigusluse ja rahva ühtekuuluvuse nõue, mis annab vabadusele loova sisu: mis eeldab, et rahva elust tuleb võimalikult eemaldada koostööd takistavad tegurid, pidades lakkamatult silmas, et rahvas on pere ühest lihast ja verest, mida kannab ja tiivustab tegudele juhtiv võim, ühine püüd, ühine tahe, mis on tugevam erinevate liikumiste lahkpüüdeist. Riikliku vabaduse mõiste sisaldab õigusi, kuid samavõrt sisaldab ta ka kohustusi. Meie kultiveerisime aga peamiselt õigusi, mis väljendus nõudmisel kaaskodaniku, üldsuse ja riigi vastu ja mis arenes siseelus kõikide võitluseks kõigi vastu.

See oli valitsemise süsteemi viga. See süsteem andis küll rahva ja riigi materiaalseis püüdeis ja materjaliseeritud hingelaadis nähtavaid saavutusi, kuid eriti rahvusriigi ja kultuuri ideoloogilises püüdeis tekitas ta killunemist ja tüdimust, rahvuse kõrgeis eesmärkes isegi pettumust.

Õnneks on meie rahval võimas ühtekuuluvuse tunne ja ühine tahe. See peitub sügaval meie hinges ja iseloomus. Meie isad ja emad on oma kodud ning töö rajanud eesmärkele, mis ei ole laenatud võõrsilt, vaid mille koduks rahva hinge sügav omapära, õnnistatuna mitmetuhandaastase igavikutundega ühel ja samal kodumaal. Seepärast võime oma rahvast suure uhkustundega tunnustada, et ajaloolisil hetkeil on ta ikka võtnud end kokku.

Rahvahääletus oktoobris 1933 oma sügavamas sisus tõendas rahva suurt ja elujõulist idealismi — vabaneda kõigest meie elus võõrast, takistavast ning halvast, luua uueks Eesti elu oma iseseisvas riigis. Uus põhiseadus pidi olema aina raamiks, kaasaaitajaks vajalikule elu uuenemisele.

Käesoleva aasta algul uue põhiseaduse täitmiseks kuulutati välja Riigivanema kui ka Riigikogu valimised. Kuid sel ajastul kuni 12. märtsini arenes meil vana põhiseaduse võimaluste halvem äärmus. Riigi ja rahva seisukohast lausa kuritahtlikud ollused jätkasid õnestamist ja ässitamist, mis kindlasti oleks viinud vabariigi hukkumiseni. Sellises töös äärmused andsid üksteisele käe, kuigi nende lõppsihid olid igauhel omaette. Nende südamesooviks oli: mida segasem ja korratum, seda parem. Terrori ähvardused kainete ja vastutustundeliste kodanikkude kallal tõusid iga päevaga. Revolutsiooni tunnused ilmnesid üle maa. Ohutati valla halvemaid instinkte ja soove vara ja elu puutumuse vastu.

Võimuhaarang varitses ukse taga. Valimatu kihutustöö toimus avalikult küll

rahva südame ja poolehoiu võitmiseks, kuid tegelikult toimiti hoopis muud. Kava-kindlalt tungiti kõigise tähtsamasse riigikaitse ja julgeoleku asutusse, et neid oma huvides teha võimetuks, istutades sinna oma rakukesi, kes parajal hetkel ootasid kutset väljaastumiseks, riigipöördeks. Puudus ainult plahvatus — ja riiklik lagunemine oleks alanud täiel rindel. Kindlasti suunati sootu teistsuguse riigikorra poole, kui seda oli otsustanud rahvas. Sügav sisemine käärimine viis niikaugele, et ka riigi rahvusvaheline kaal hakkas tugevasti langema. Asetati juba küsimusmärke, mis tuleb Eestis? See ei olnud mitte ainult riigi rahvusvahelise prestiihi küsimus, vaid sisemised raskused hakkasid end tunda andma ka majanduslikus suhtlemises teiste maadega.

Kõike seda nüüd tagant järele rahulikult mõeldes kujuneb küll kindel otsus: Meie iseseisvuse uuestisünni ajal oli kirjeldatud ajastu kõige halvemaid rahvalitsuse pilkamise ning halvaks panemise aegu, mida eestlaste keskel üldse nähtud.

Oli kõigile selge, et siin pidi kõrgem valitsev võim astuma vahele riigi ja isamaa hüvedes.

See sündis 12. märtsil. Riigivanem kuulutas välja kaitseisukorra kuueks kuuks ja kutsus ametisse Kaitseväge Ülemjuhataja kõrgema erakorralise võimu kandjana. Poliitilised koosolekud keelati. Suleti kõik riiklikule kuritahtlikkusele kaldunud parteilised organisatsioonid.

19. märtsi dekreediga lükati edasi kaitseisukorra kestuseks kõik valimised. Riigikorra kaitseisukorras kõvendati eeskirju riigivastase teotsemise tõkestamiseks ja nende asjade jälgimise kiirendamiseks. Riigikaitse ja muus asutustes võeti ette ametjõudude vallandamisi, ümberpaigutusi ja vanuselelaskmisi, et seada jalule teenistuse ustavuse vahekord riigivõimu ja ta ametkandjate vahel ja et anda liikumist nooremale riigiteenistuse redelil. Korraldava käega tuli tungida ka omavalitsuse aladele. Seal toimitud valimisel oli volikogudesse tunginud organisatsioonide esindajaid, kelle tegevus tunnustatud rahule ja julgeolekule hädaohtlikuks. Nende volitused kui ka kandidaatide nimekirjad tulid tühistada. Sellest tingituna, kui ka omavalitsuste töö kindluse ja edukuse pärast pidi võetama ette uuendusi omavalitsuste valitsemise ja järelevalve teostamise korras. Linnade ja alevite eelarved, aruanded ning sumäärused võeti Siseministri kinnitamisele, samuti täiendati omavalitsuste järelevalvet seega, et Vabariigi Valitsusel on õigus vabastada ametist omavalitsuste juhtivaid ametjõude.

Kõik eeltähendatud, kui ka paljud

muud korraldused osutusid vajalikuks, et riigivalitsemise tegevus juhtida uuesti õigetessee rööbastesse ja tasandada teed meeoludele üldiseks rahunemiseks. Kõiki tarvilikke korraldusi tuli teha, kui harilik valitsusvõim osutus mitte küllaldaseks, kas Riigivanema dekreedioiguse või Kaitseväge Ülemjuhataja erakorralise võimu korras. Ühegi sammu juures ei ole kaldutud kõrvale maksvast põhiseadusest ja seadustest. Seda tõendavad selgesti ka Riigikohtu otsused, milles jäetud tagajärgeta kõik neis asjus esitatud kaebused.

Peale riigi- ja omavalitsuse asutuste esialgse hädavajaliku korraldamise, peale julgeoleku ning poliitilise võitluse rahu kindlustamise pidi valitsus otsekohe asuma paljude rahva elu uuenduste läbiviimisele, mis näisid olevat edasilükkamatud ja millega vana põhiseaduse aegu ei jõutud paigast.

Kõigepealt meie haridusalal. See ala on sünnitanud palju muret, hoolimata meie senise koolisüsteemi kõigist häist külgedest. Juba aastaid tegi meie avalikkusele muret, kuhu mahutada need hulgad üldharidust saanud noored! Nii tegelik elu kui ka arusaamine näitavad, et meie rahva vaimse ja majandusliku ala tööväljad ei paku neile kõigile nende hariduse kohaseid töövõimalusi. Haritlaste ja eriti poolharitlaste ülemäärarus loob aga peale kõige muu kääriva ja rahulolematu olluse. Suur osa meie tähendatud noortest on pidanud elu sunnil valima enesele tegevusalad, kus nende hariduse kõrgus osutunud ülearuseks. See tähendab aga ülearust ja asjatut kapitalikulu, riigi ja rahva koormamist, kõnelemata nii vanemate kui ka laste suurest pettumusest. Kuid mitte ainult seda. Meie senine koolisüsteem ei pakkunud ka küllaldast andekate laste valiku võimalust, et viia neid edasi haridusredeli kõrgemaile astmeile. Meil oli võimalik pääseda edasi kogu lastemassil, kui oli aga tahtmist kas vanemal või lastel endil. Ka tekkisid üksikuid kooliastmeil aastate vahelülid, mis sundisid ka kutsealale minevaid lapsi astuma üldhariduse rada edasi, sest nende noorus oli takistuseks kutsealale minemiseks. Kõige halvemaks aga tuleb pidada, et kõrgema üldhariduse rohkus on hävitanud noortes hariduse väärtuse tunde. Haridus ise on ju kõrge väärtus, kuid kui see ei anna tegelikult elus ülespidamist, siis osutub ta väärtusetuks. Ükski rahvas ei suuda aga rohkem pidada üleval harituid jõude, kui ta igasugused tegevusväljad mahutavad. Tuleb seepärast kõik teha, et haridus omaks endale uuesti väärtuse tunde. Viimaks ei saa jätta tähendamata, et ka õpetajatekorraldus senises süsteemis omas palju puudusi. Mitte ainult teatava osa

õpetajate riigi- ja isamaaliku meelsuse poolest, vaid ka oma ametisolekus olid nad seevõrt kindlustatud, et isegi hariduse juhtimise kõrgem käsi ei olnud õigustatud neid ei ametisse kinnitama ei ka ametist vabastama. Nii paljuiski suhteis õpetajad oma korralduses tundusid riigina riigis. Ettevõetud osaline kooliuuendus ja muud ümberkorraldused on taotlenud kõigi nende puuduste mõjukat kõrvaldamise suunda. Just seda on tahtnud meie avalikkus mõista kõige vähem, otsides alatud kooliuuenduse puudusi üksikasjus. Üksikasjaliselt korraldusis võib tõesti olla puudusi, ja kui need ilmnevad või on ilmnenud, siis on nad kõrvaldatavad, nagu keeleasi ja muud. Peaasi aga on, et meie ka oma koolihariduse küsimusis harjuksime nägema metsa põõsa taha. On ka selge, et esimesel aastal ei anna tähendatud uuendus veel kõiki tagajärgi, pealegi kui uuenduse elluviimisel oldi sunnitud olema tavalisest paindlikum. Kuid rahva ja üldsuse arusaamise ümberkujunemisega ja võetud suuna järjekindla elluviimisega järgnevatel aastail annab algatatud tee kindlasti tagajärgi.

Meie noorsoo kutsealadele suunamise on võtnud valitsus tõsiselt. Senises viisis peab tulema pööre, peab täie armastusega andutama kutsealadele. Seepärast ka valitsus Riigivanema dekreedioigusega kutsus ellu Haridus- ja sotsiaalministeeriumi koosseisus kutsehariduse osakonna, kelle ülesandeks on keskkoondatault juhtida kutsehariduse liikumist. Seni üldine kutseala keskkorraldus puudus.

Teravamaks viimaste aastate küsimuseks on meil olnud töövoimaluste ja tööturu küsimused.

Senine töövahetamise, töötute registreerimise ning töötutele töö muretsemise kord lonkas.

Kõigepealt oli terve see töö killustatud Haridus- ja sotsiaalministeeriumi ning Teedeministeeriumi vahel. Seejuures omavalitsusasutuste otseselt korralduses olevad tööborsid olid õige nõrgas sõltuvuses keskasutuse järelevalvest.

Selle tagajärjel riiklikke hädaabitööid korraldaval asutusel ei olnud ülevaatlikku pilti töölismassi tõelisest koosseisust, kes endale börside kaudu nõudis tööd. Ühelt poolt suruti peale töötute suure üldarvuga ja nõuti ikka laialdasemate abitööde korraldamist. Teiselt poolt aga paljusid kohtades ei saadud kavatsetud töid käima lasta, sest et börsidel töölisi ei leidunud, kes oleksid tahtnud asuda sinna tööle. Tuli sageli ette, et tööle ainult väikene osa teele läinuist ilmus. Teiselt poolt tööpaikadel selgus, et börside kaudu endile „hädaabitööd“ olid hankinud isikud, kes sugugi hädas ei olnud ja kes tõeliste hädaliste eest

töö ära võtsid. Tõendati ühelt poolt, et kogu tööborsidel registreeritud hulk koosneb tõsisest tööpuuduse all kannatajaist; teiselt poolt aga kestsid kirjeldatud väärtused edasi ja võtsid käesoleva aasta algkuul isegi teravamalt ilme.

Seda segast seisukorda omalt poolt aitas tublisti siivendada aasta algkuul teravaks aetud poliitiline kihutustöö töötajate keskel.

Usaldus tööborside kui vahetalitusorganite vastu oli mitmel pool täiesti kustunud. Seda eriti kõige suuremas tööpuuduse keskuses — pealinnas. Vähe leidis korralikke tööandjaid, kes endile hankisid töötajate tööborside kaudu. Tööborside klientuuri siin ja mitmel pool mujal loeti töödistsipliini kaotanud ja allakäinud elementideks. Ainult üksikud börsid, nagu näiteks Tartu tööbors, suutsid teataval määral alal hoida usalduse vahetalituslikul alal.

Sellel seisukorral kaotamiseks 25. aprillil Riigivanema dekreedioigusega loodi Teedeministeeriumi juurde avalikkude tööde osakond. Sellega koondati töövahetamise, töötute registreerimise ning töötutele töö muretsemise korraldamine üheainsa ja ühtlasi terve selle töö eest täiesti vastutava keskuse kätte.

Lähemalt määras kindlaks tööborside ja avalikkude tööde osakonna tulevase tegevuse alused ning sihtjooned „Tööborside ja riiklikkude, kogukondlikkude ning ühiskondlikkude tööde korraldamise seadus“, mis anti samuti Riigivanema poolt dekreedina.

Tööborside suhtes see dekreet:

allutab tööborside tegevuse terves ulatuses Teedeministeeriumi juhtimisele ja kontrollile; ja mis sama tähtis, et eraldab tööborside tegevuses normaalse vahetalitusliku ala nende töötajate registreerimisest, kellele tööleidmise võimaluseks võiksid olla riiklikud või riiklikul kaasabil teostatavad hädaabitööd.

Maksmapandud korraldused loovad olukorra, milles normaalse töö andjail enam ei ole alust hüljata börside vahetalitust. Töövõtja, kes enese tööborside vahetalitusharus soovib registreerida kutsetöölisena, peab esitama kutsetunnistuse või tõendused endiselt teenistuskohalt, et ta ülesantud töö alal on töötanud ja omab selleks tööks vajaliku oskuse. See ja tööborside mõjuv kontroll peavad tagama, et tööandja ka tõesti saab niisuguseid töölisi, keda ta vajab. Börside normaalse vahetalitusharu on peale ümberkorralduste töötanud hästi. On suudetud täita peaegu kõik töötajate nõudmised. Teiselt poolt ei ole suuremat ülejääki töötajate pakkumises.

Hädaabitööde alal loovad maksmapandud korraldused olukorra, milles tõkesta-

tud on juurdevool linnadesse töödele paigutamise ootel. Survena tööd nõudjate, kuid selle pakkumisel tööst kõrvale põiklejate vastu on maksma pandud pakutud töö vastuvõtmise sundus. Riik pakub ainult seda tööd, mis tal anda on. Kel tõsine vajadus töösaamiseks, peab selle valimatult vastu võtma. Kui ta seda ei tee ja äraütleamiseks mingit mõjuvat põhjust ei ole, siis tuleb ta pakutud töö põlgamisest võõrutada sundusliku tööle paigutamisega.

Ühelt poolt tänava kõigiti laienuvad töövõimalused, teiselt poolt töötuteregistri puhastamine sinna mitte kuuluvast ollusest on töötatöölise arvu teinud õige väikearvuliseks. Peamise hulga nõrgajõulisist töötulist, sest teisi praegu ei ole, arvult üle saja, annavad Tallinn. Nõmme ja Valga, mujal on registreeritud ainult üksikuid. Tartu, Pärnu, Paide, Türi, Viljandi, Tõrva, Petseri, Haansalu ja Kuresaare ei näita oma aruandeis kuni viimase ajani ühtki töötut.

Üldse on tööturu võimalused seni püsinud õige lahedaina. Käesoleval aastal 15. septembriks fõgu töötõtsijate arv oli enam kui 3 korda väikesem kui möödunud aastal samal ajal registreeritud töötute arv.

Peaegu võrdne on praegune töötõtsijate arv vastava kuu 1930. aasta omaga. Milliseks kujuneb töötõtsijate arv talvel, on praegu raske ennustada. Kuna aga riiklikud eelarvelised tööd praegu nii on korraldatud, et sesoonilised tööd ei katke järsku, vaid veel talveni võimalik on töös hoida võrdlemisi suurt protsenti praegu töölolevaist, ja ka üldiselt töötõtsurõ on omandanud kaunis kindla ilme, siis ei peaks tööpuudus eeloleval sesoonil kuidagi kasvama suuremaks 1930./31. aasta sesooni omast.

Kui arvestada, et niisugune tööpuuduse keskus, nagu Narva, eeloleval talvel normaalse tööga on varustatud, siis ei peaks eeloleval talvel tööpuudus kuidagi tõusma üle 1930./31. a. talvesesooni taseme. See aga tähendaks 1933./34. a. talvesesooniga võrreldes suurt pingevähendust.

Kuigi sellega võrreldes eelseisval sesoonil oleks oodata tööpuuduse pinget mitmekordset vähenemist, ei või siiski kinnitada, et tööpuuduse täielik likvideerimine võiks tulla toime ilma vähemategi raskusteta. Kui aga pidada silmas, et endisest tunduvalt paremini on korraldatud tööjõu juhtimine normaalseile riiklikele tööle, et normaalseid riiklikke töid veel pikemaks ajaks jätkub, et tööandjail enam mingit põhjust pole hüljata tööbõrside vahetluslikku abi ja keelduda normaalseile tööle paigutamast tööbõrside klientuuri, ja et

mitmes endises terava tööpuuduse keskus-
ses ette on näha täiesti lahedaid tööolusid, siis tohiks küll loota, et eelseisval talvesesoonil läheb korda töötaolu siiski tagasi viia nii madalale, kui see juba pikemat aega ei ole olnud.

Töötute hulgas on alati olnud teatav arv nõrgajõulisi, keda üldse mingeil normaalseil tööil kasutada ei saa. Neile tuleb muidugi korraldada „hädabi“ iseloomuga töid.

Muus osas loodame, et „hädabi“ mõiste meie sõnastikust varsti kaob ja riik kui ka eraettevõtjad oma normaalseste töödega töötõrgu täiel määral suudavad rahuldada. Sellega läheneksime meie kindlal sammul ajale, mil oleme jõudnud üle töötõrgu raskusist. Lahendamisele jääksid osaliselt veel haritlaste töökõsimused, kuid need on ühenduses suurelt osalt uuendustega kooli ja kutsehariduse alal.

Oma seletuses puudutan ainult tähtsamaid ja üldisemaid küsimusi, möödudes üksikasjust, mis igaüks omal kohal küll väga tähtsad, samuti möödudes suurtest uuendustest, mis vahepeal pandud maksma Riigivanema poolt meie õigusmõistmise ja maksustamise alal. Ma ei saa jätta aga puudutamata Riigivanema otsust, pikendada kaitseseisukorda üheks aastaks, alates 12. septembrist.

12. märtsist alates pandi kindel piir sisepoliitilise kriisi süvenemisele. Praegu võib öelda, et meie läheme vastu järkjärgult tervendatud õhkkonnale ja normaalsele tegevusajale. Tuleb pidada aga silmas, et tervenemine ja uuenemine ei ole veel jõudnud lõpujärku. Poliitiline olukord, millest oli tingitud kaitseseisukorra väljakuulutamise kogu vabariigis, ei ole muutunud veel niivõrt, et võiks asuda kaitseseisukorra osalisele kaotamisele. Teatavad poliitilised rühmitused, nagu kinnitab tegelikkus, ei ole loobunud hoolimatust kuritahtelisest rünnakust. Käesoleval ajal sisemise julgeoleku kaitseseisukorra nõrgendamine oleks sellepärast hädaohtlikumaid samme. On teada, et teatavalt poolt ainult oodatakse aja saabumist, mil kaotatakse riigis kaitseseisukord, et siis täie hooga jätkata endist teotsemist. Kuigi rahva meeleoludes on märgata rahunemist ja kainenemist, ei ole aga üldine olukord kaugeltki veel säärane, et kaitseseisukorra kaotamine ei viiks meid tagasi enne 12. märtsi valitsenud olukorra juurde. Pealegi, et minna vastu normaalolukorrale, on vajalikud veel valitsuse sellekohased korraldamis- ja ettevalmistamistööd, mis omalt poolt nõuavad aega. Seadused, mis olid kohased möödunud aja oludele, ei vasta enam praeguse aja nõudeile, ja tuleb neid aegsasti kohandada uutele oludele. Vastasel korral kaitseseisukorra kao-

tamise tagajärjel võiks tekkida olukord, kus üksikud rühmitused asuvad uuesti avaldama riigivastast tegevust, külvama vaenu rahva üksikute kihtide vahele ja ässitama ning organiseerima võimuvõtmist.

Rahva meeoleu rahunemise protsessiga peab käima kaasas ka ettevalmistamise ja korraldamise protsess üleminekuks normaalajale, milleks tööd küll alganud, kuid mitte veel lõpule viidud.

Üldkujulise ülevaate järele puudutan veel valitsuse töö suunda, ta seisukorra iseloomu ja mõnda hädavajalikku uuendust siseelus. Jälgides meie avalikkust peab tunnustama, et peale 12. märtsi pöörde kuni senini ei ole veel kujunenud ühiseid mõtteid ja arusaamisi meie poliitilise korralduse kohta, samuti ka riiklike tegurite koostöö kohta. Vaadetes ja sooves on märgata vastupidiseid, isegi leppimatuid suundi. On inimesi, kes ei taha leppida parlamentliku korraga, vaid püüavad saavutada selle täielikku murdmist. On ka neid, kes ei pea tarvilikuks mingit põhjalikumat uuendamist meie riigielus, vaid igatsevad endist aega, kus puudus kindel juhtiv ning vahekordi reguleeriv riigivõim ja arenes äärmustesse sattunud poliitiline võitlus. Paistab aga, et need voolud on järjekindlalt vähenemas. Rahva kaine osa sammub rahulikku keskteed rahvavalitsusliku parlamentliku riigikorra suunas ja ootab positiivselt uuendavat tööd kõigilt, kellele see ülesandeks ning kohuseks üldsuse ees. See ongi suund, millest peab kinni valitsus.

Kuid seejuures ei või unustada, et praegu ei ole meil mitte tavalise jooksva töö ajajärk. Valitsusele ja teistele riigiorganitele on pandud erakorraliselt vastutusrikas ja suur ülesanne oleviku ning tuleviku ees. Ülesandeks ei ole mitte üks rahvavalitsusliku parlamentliku riigikorra hoidmine, meeoleude juhtimine rahulikesse piiresse ja riigiorganite tegevuse korraldamine normaalaja tulekuks. Ei, palju rohkem. Meie tunneme kõik, et rahva elule, meie senisele mõtteviisile tuleb anda uus suund väga paljuis suhteis nii riiklikul, kultuurilisel kui ka sotsiaalsel alal, mida kannaks kasvav rahvuse romantika ja sellest hoovav tegude elurõõm ja vaimustus. Ükski rahvas ei ole tugev ilma ühiselt tuntud romantikata. Aja käsk on, et meie seda tunnustaksime ja endasse sisendaksime. Selleks on aga tarvis, et meie avalikkus jõuaks ühisele veendele oma rahva ja isamaa kõrgeis eesmärkes oma kultuuri suunas ja meie haritlased oma mõtteviisis. See mõjutaks omalt poolt kindlasti ühist arusaamist meie riigivõimu ajaülesandeist uuenenud olukorras ja meie

riigivõimu kandvate osade ühesihilise koostöö vajadust.

Kõigepealt riigiõiguslikult peame olema selgusel, et 12. märts ning sellele järgnenud sündmused tähendavad seda, et siit peale on meie riigi valitsemine suundunud juba uue põhiseaduse tegelikule täitmisele, kuigi esialgu ilma valimisteta. Riikliku vajaduse sunnil pidi kiirelt uuenema riigivõimu käsitlus võrreldes sellega, mis oli kujunenud vana põhiseaduse juures.

Enne oli meil kõikvõimsaks juhtijaks Riigikogu. Valitsus sõltus temast. Maksva korra järgi on meie riigiorganite ehitus põhjalikult teine. Riigijuhtimise kohustus koostöös Riigikoguga lasub nüüd Riigivanemal ühes valitsusega. Riigivanemal ja valitsusel lasub mitte ainult täidesaatmise, vaid just riigi juhtimise kohustus, mis ulatub rahva elu kõigile aladele. See on rahva otsus, mida riigivalitsus peab täitma ja mida tuleb arvestada ka teistel riigiorganitel. Selles on riigikorra uuendamise peatum, ja vastavalt sellele ühenduses 12. märtsi pöörde asjaoludega tahab valitsus näha heatahtlikku koostööd Riigikoguga kõigil neil ülesandel, mis nüüd Riigivanemal, Kaitseväge Ülemjuhatajal ja Vabariigi Valitsusel täita. Kuigi valitsus oma tegevuses asub väljaspool parteiliku kuuluvust ja ei tugene Riigikogus ühele koalitsioonile, siiski ei tähenda see veel, et ta on mittepoliitiline valitsus ilma kindla suunata ja kestvate ülesanneteta. Valitsuse ülesanded on praegusel ajal seevõrt suured, et ta kokkukõlas rahva paremate püüetega ja oma suures vastutustundes peab pidama kõige kindlamat võitlust võetud sihtide ülesannete ja suuna eest ja see annabki talle poliitilise värvingu võitluseks riigi ja isamaa uuendamise teil.

Käsi käes sellega peab senine vastutus tundetu ja äärmuseni viidud poliitiline võitlus andma aset kultuursele, positiivsele ja ühistahtlisele poliitilisele tegevusele. Selleks tuleb, tarbekorral ka eeskirjadega, reguleerida poliitiliste parteide tegevuspiire ja avaldusviise. Ilma tõsise paranemiseta selle poolest ei ole demokraatliku korra edu mõeldav. Ka poliitiline kirjasõna, nagu kogu meie kirjasõna üldse, peab oma sisulise ja eetilise taseme kui ka väljendusviiside poolest paranema. Ka siin ei pääse mööda seadusnormide vajadusest. Need tulevad esialgu deklaratiivse mõõdupuuna, mis sünnis ja mis mitte. Kui sellega asi ei parane, tuleb paratamatult leida mõjuvamaid eeskirju. Kirjasõna peab olema rahva südametunnistuseks, parema ning positiivsema peegeldajaks ja väljendajaks.

Riigikorrastamise ülesannete reas tuleb nüüd omavalitsuste uuendus kiirelt teostamisele. Vallaomavalitsus kui algüksus muutub elujõulisemaks. Maakonna valitsemine usaldatakse keskviimu esindajale, kelle tööle kaasaaitajaks kutsutakse seltskonna osavõttu. Järelevalve omavalitsuste tegevuse üle kõveneb. Omavalitsuse täitvaile organeile antakse rohkem õigusi ja omavalitsuste üksikjuhte kooratakse suurema vastutusega.

Vähemusrahvuste kultuur-omavalitsused korraldatakse nõnda, et nad ei tunduks võõrkehana riigi üldises organismis. Nad peavad seisma Eesti riiklike eesmärkide ja ühise isamaa teenistuses.

Avalikõiguslike kodade asutamine toimub elukutsete huvides, kui need seda tahavad ja kui see on riiklikult tarvilik. Valitsuse tegevuse kavas ei ole, et neist kujunekse korporatiivse korra aluseid, nagu mõnes välisriigis.

Kiriku korraldus lahendatakse peatselt kirikute ja usuühingute seadustega, misjuures kirikute juhtivaile organeile antakse küllaldane võim, et kirik usklike kõigiti korraldatud üksusena võiks täita tal lasuvaid kõrgeid ülesandeid rahva elus.

Meie ühingute, ühistegeliste asutuste koosolekute, avalikkude ettekannete jne. seadused on vananenud ega vasta enam praegusaja nõudeile, mispärast tulevad uuendamisele, samuti ka keelt ja rahvuste eluavaldusi normeerivad seadused.

Noorsoo organisatsioonide tegevus võetakse riikliku keskkorralduse juhtimise alla, et nad taotleksid ühtlast riigi- ja rahvuse ideoloogilist suunda.

Meie mõtteviisis rahvusliku töö ja ühiskondlikkude vahetõrgete suhtes peab sündima põhjalik muudatus, et kogu meie rahvas hindaks ühtlaselt kõrgelt kõigi tööalade, elukutsete ja rahvaklasside tähtsust rahvuskehas. Iga töötegur on suuruses võrdne teisega, sest rahvuselu lülistikus on kõigil oma osa. Tööline ja talupoeg peab olema ühiselulise hinde kohaselt ühekõrgune haritlasega ja õpetlasega. See on ainult näitena. Rahva sellise eluvaate kohaselt on mõistetav, et kihi- ja klassivaenu kunstlik õhutamise võõraste õpetuste eeskujul peab andma maad hüüdsõnale: kõik on võrdselt oma isamaa ja rahvuse teenistuses.

Maa kui ka linn täidavad võrdselt oma ülesandeid rahva ühises koostöös ja elu ühises ringkäigus, mispärast sel alal pienevuse tekitamine lõhestaks ainult kogu rahva ühistööd. Eesti tööline ei ole vähem isamaalane kui muud kodanikud. Mõtteviis ja olukord peab seatama nii, et ta tunneks enda ühiselt tähtsana oma riikluse rüpes.

Selline mõtteviis oleks aluseks mitte ainult kibeduse, vihavaenu ja lõhestava oleku kaotamisele, vaid see tõstaks ka iga tööala väärtuse hinnangut ja aitaks lahendada nii mõnegi raskuse meie senises olukorras.

Ka eestlaste ja meie vähemusrahvuste vahelises mõtlemisviisis peab sündima pööre. Vähemusrahvused peavad mõtlema ümber ses suunas, et nad, kuigi harrastades autonoomselt oma rahvuse kultuuri, peavad olema ühtlaselt enamusrahvusega Eesti riigi ja isamaa suurte eesmärkide teenistuses. Riiklik ja riigi rahvuslik ühine ideoloogia ei saa võimaldada ei lahkpuudeid ega ka välisteenimist. See alus on kindlasti kogu meie riigirahvuse hüvedes ja vastavalt sellele kujundatakse ka uuendused. On endastmõistetav, et selle ala uuenduste sarjas peab olema riigi keel kõigile ühiseks keeleks ka tegelikult.

Meie piirimaade poliitikas tõmmatakse kindel joon. Ei saa pidada võimalikuks, et osa sealsest elanikkonnast, samuti nende juhtkonnast ei tunne end olema püüdeis ja kasvatuses kõige kõrgemalt Eesti riigi sihtide ühises teenistuses. Ses suunas ümbermõtlemine ja ümberkujumine peab leidma aset järgnevate aegade kavandlas töös.

Lõpetades seletuse võin kinnitada, et meie siseelu seisukord on praegu täiesti kindel. Hoides suunda ja pidades kinni uuenemise eesmärkest võime ühisel koostööl ja ühistahtega uskuda julgasti meie siseelu täit optimismi. Meie rahval ja ta valitsusel on ühist tunni ja kindlat usku, kui aga laialikskuvad arvamised ja lahtungid ei jätka katset teha ka kaunimat ja õilsamat lamedaks. Seda ei saa pidada aga võimalikuks.

Vaheaeg kl. 19 — kl. 19.25 min.

Koosolekut juhatab Esimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal esimene abisekretär **A. Tõllassepp**.

Majandusminister K. Selter: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Oma käesoleva aasta eelarve-kõnes püüdsin anda ülevaate Eesti majanduslikust arengust viimase 14 aasta jooksul. Ühes sellega peatusin ka maailmamajanduse seisukorra juures, ja seal tulime otsusele, et maailmamajanduse arengus ja seisukorras on viimastel aastatel märgata teatud paranemist.

Käesoleval korral tahan ette kanda ülevaate Eesti majanduslikust olukorrast praegusel ajal ja ta arengust viimaste aastatel, kuid kuna Eesti majanduslik areng oleneb maailmamajanduse seisukorrast, siis lubatagu mulle kõigepealt lühidalt peatuda maailmamajanduse viimaste aastate arengu juures.

Juba eelarve arutamise ajal võisime, analüüeerides maailmamajanduse seisukorda, konstateerida, et andmed näitavad, et toodangu langus, mis jõudis madalseisuni 1932. aastal, on jäänud peatuma ja sellest ajast on toodangu indeksid paranenud. Eelarve arutamise ajal puudusid veel kõik andmed 1933. a. kohta. Nüüd kus olemas niihästi 1933. a., kui ka 1934. a. esimese poole andmed, võime öelda, et 1933. a. lõpul kui ka k. a. alul paranemise tendentsid on kestnud. Kõigepealt näitavad seda toorainete toodangu indeksid. Toorainete toodangu indeksid on kujunenud viimastel aastatel järgmisteks: — kui võtta aluseks 1929. a. seisukord ja lugeda see 100-ks, siis 1931. aastal oli toorainete toodangu üldindeks 98, 1932. aastal oli toorainete toodangu üldindeks langenud 95 peale, misajast algas osaline paranemine ja toorainete toodangu indeks on 1933. aastal tõusnud 97. Vaadeldes üksikute toorainete liikide indekseid selgub järgmine pilt.

Tööstustoorainete toodangu indeks oli 1931. a. 91, sealt langes ta 1932. a. 81-le ja tõusis siis uuesti 88-le, s. o. peaaegu tagasi 1931. a. tasemele. Samal ajal põllumajandussaaduste toodangu indeks langes 103-lt, kus ta oli 1932. aastal, 102 peale. Niisamuti on toittoorainete toodangu indeks 1933. a. langenud 104 pealt 103 peale.

Neist andmetest selgub kokkuvõttes, et tööstustoorainete indeks on 1933. a. tublisti tõusnud, kuna põllumajandussaaduste ja toittoorainete indeksid on samal aastal pisut langenud, võrreldes 1932. a., jäädes peatuma umbkaudu 1931. a. tasemel.

Kuigi indeksite liikumine tööstustoorainetes ja põllumajandussaadustes on läinud lahku, võib öelda, et niihästi tööstustoorainete indeksi tõus kui ka põllumajanduse toorainete indeksite langus osutab ühele samale nähtele maailmamajanduses — paranemisele.

Tööstustoodang läheb põllumajandustoodangust sellepoolest lahku, et tööstustoodang reageerib tundelikumalt hindade langusele kui ka tõusule. Hinna tõus viib tööstustoodangu üles, kuna hindade langus alla teatud taseme toob endaga kaasa ka toodangu languse. See on seletatav sellega, et tööstusettevõtte võib palju kergemini kui põllumajandus vähendada oma toodangut. Tänu kartellidele ja sündikaahtidele, mis tihti rahvusvahelise ulatuse omavad, on tööstustoodangu reageerimisvõime veelgi kasvanud. Põllumajandus — selle vastu — ei suuda reageerida nii kergesti hindade liikumisele. Näeme tihti, et põllumees jätkab tootmist ka siis, kui hinnad on tunduvalt langenud või ta koguni tõstab tootmist selleks, et endist

tulu saavutada. Põllumajanduse ümber on kogunenud kümned ja sajad miljonid inimesed, kes töötavad eraldi, igaüks omaette ja ei suuda tootmist nii ruttu tagasi viia kui tööstus. Sellega on seletatav, et kui viimastel aastatel tööstuses langesid nii hinnad kui toodang, siis põllumajanduses langesid enamasti ainult hinnad. Teiste sõnadega — kui tööstuses oli niihästi hindade kui toodangu kriis, siis põllumajandus oli peamiselt hindade kriisis.

Võitluses põllumajanduse hindade kriisi vastu on püütud tarvitada samu vahendeid, millega tööstus võitleb hindade languse vastu, s. o. — toodangu piiramist. Näeme, et möödunud aastatel hakkasid mõned riigid püüdma põllumajandusliku tootmise piiramise poole.

Mitmel pool ja vahelduva eduga tehti katseid külvipindade kitsendamiseks. Otustava mõjuga aga põllumajanduse saaduste tootmise langetamises oli käesoleval aastal laialt asetleidnud põud ja teravilja saakide ikaldus. Kokku võttes andmeid, mis seni käepärast, võib konstateerida, et peaaegu kõikides suuremates teravilja tootvates maades on teravilja tootmine tänavu aasta läinud tagasi. Nisu toodang on üle maailma läinud tagasi 10% võrra; üksikutes maades on tagasiminekuks olnud järgmine: Kaanadas oli nisusaak tänavu 69 milj. kv., mis on väikesem 1933. a. saagist 6% võrra ja eelneva viie aasta, s. o. 1928—1932. a. keskmisest on saak tänavu läinud tagasi 38% võrra. Ameerika-Ühendriikides oli nisusaak tänavu 134 milj. kvintaali, mis on väikesem 1933. aasta saagist 7% võrra ja 1928. — 1932. a.a. keskmisest saagist 43% võrra. Euroopa nisusaak olevat tänavu 400 milj. kvintaali, mis on 7,5% võrra väikesem kui mullu, siis oli 430 milj. kv., U. S. A. põllumajanduse departemangu kokkuvõtte järgi olevat tänavune nisusaak üle maailma kokku 2856 milj. bushelit, s. o. 293 milj. b. või ca 10% võrra vähem kui mullu.

Rukkitoodang on kujunenud järgmiselt: kogu Euroopa rukkitoodang on tagasi läinud 15% ulatuses. Saksamaa kohta öeldakse, et rukkitoodangut hinnatakse 17% väikesemaks kui mullu. Üksikute riikide kohta on andmed järgnevad: Ungaris saak olevat 47% võrra, Rumeenias 54% võrra, Nõukogude Venes kaudsete andmete järgi 10% võrra väikesem kui mullu. Selle vastu on aga rukkisaak suurenenud Kaanadas — võrreldes mineva aastaga 50% võrra; kui aga võrrelda Kaanada saaki eelneva 5 aasta keskmisega, siis on rukkisaak Kaanadas ikkagi 42% võrra väikesem. Ameerika-Ühendriikides näitab rukkisaak tänavu 20% võrra langust. Kokkuvõttes kogu maa-

ilma rukkitoodang olevat tänavu 16% võrra väikesem kui mineval aastal.

Samuti langust näeme odra tootmises. Suuremates odra eksportmaades on odra-
saak langenud, näiteks Rumeenias 56%
võrra, Ungaris 48% võrra, U. S. A. 24%
võrra ja Kaanadas 4% võrra, võrreldes
eelmise aasta saagiga. Odra importmaa-
des — Euroopas — olevat odrasaak tänavu
suurem, Hollandis + 80%, Soomes + 15%,
Inglises + 5% võrra. Tagasiminekut võib
märkida ka loomasöötade ja kaera saagis.
Kaer olevat k. a. tagasi läinud Euroopas
20%, U.S.A. 25%, kokku maailmas —
40% võrra.

Ettekantud andmed on esialgsed ja
võivad muidugi muutuda, kuid üldpildi
annavad nad ligikaudu õige.

Põllumajanduse saaduste toodangu
vähenemise tagajärjeks on kõigepealt see,
et üksikud riigid, kus saak ikaldus, kan-
natavad teravilja osalise puuduse all, kui-
võrd puudujääke ei kata vanad tagavarad.
Kohati, ikaldusraioonides tuleb majanduslikul
olukorral võidelda suurte raskus-
tega. Kui aga vaadata saagi vähenemi-
sele mitte üksiku maa, vaid kogu maailma
põllunduse seisukohalt, siis ei puudu toodangu
vähenemisel ka omad positiivsed
tulemused.

Kõigepealt avalduvad tulemused selles,
et saagi puudust tuleb katta möödunud
aasta tagavaradega. On teada, et
möödunud aastatest on säilinud suured
tagavarad, mis iga aasta on takistanud
uue saagi realiseerimist. Iga aasta on
need tagavarad röhunud viljahindadele.
Käesoleval aastal võib arvata, et need
tagavarad, mis möödunud aastal järele
jäid, likvideeritakse tänavu. Vanade taga-
varade likvideerimine peaks looma teravilja
turul lahedama olukorra mitte ainult
käsolevaks, vaid ka tulevaks aastaks.
Teine paremus seisab selles, et teravilja-
hinnad on tõusnud. Vaadeldes teravilja-
saaduste hindade liiklemist viimasel ajal
näeme, et käesoleva aasta 14. augustil
oli nisuhind 20% kõrgem kui juunis.
Samuti oli rukki hind tõusnud samal aja-
vahemikul 30% võrra. Hamburi börsil
oli rukki hind 1. juunil 6—6,5 senti, kuid
augustis juba kuni 9 senti pro kg. Tera-
viljahindade suhteline stabiilsus ühes tur-
gude lahedusega võib kesta kuni 1935. a.
kevadeni. Missugusele tasemele hinnad
maailmaturul käesoleval aastal lõplikult
püsima jäävad on raske ennustada, kuid
võib loota, et sellele madalale tasemele,
kus nad olid käesoleva aasta kevadel,
nad ei lange. Kui möödunud aastate
teraviljatagavarad tänavu realiseeritakse,
siis võib loota, et soodsam konjunktuur
jääb püsima kuni 1936. a. kevadeni.

Karjasaaduste seisukord on lahkumi-

nev. Võieksport kõigest maadest kokku
on tõusnud. Kui 1932. a. oli kogu eks-
port 536.000 tonni, siis 1933. a. oli ta juba
546.000 tonni, seega tõus 10.000 tonni.
Käesoleva aasta esimesel poolel on võieks-
port tõusnud võrreldes 1933. a. esimese
poolega 35.000 tonni võrra. Samal ajal
on turud jäänud kitsamaks, millest tingi-
tud suur tung vabadele turgudele, eriti
Inglismaale. See pidi tooma paratamatult
kaasa hindade languse. Me näemegi, et
Inglismaal on vöihinnad langenud õige
madalale tasemele. Praegune maailma või-
kaubandus, kui ta senises suunas areneb,
viib absurdilise olukorrani. Ühest küljest
tootvad maad teevad pingutusi selleks, et
alal hoida oma eksporti mitte ainult kogu-
selt, vaid ka summaliselt. Langevate hin-
dade juures see eesmärk nõuab ikka suu-
remate koguste eksportimist. Need püüded
nõuavad eksportivatelt maadelt suuri kulu-
sid. Enam-vähem kõik riigid maksavad
oma võiekspordile juurde. Mõnel pool on
need juurdemaksud nii kõrged, et valit-
sused, kes neid juurdemakse teostavad,
vääriivad küll imetlust, mitte aga kade-
dust. Vähe sellest — nüüd ka importivad
maad teevad juurdemakse oma karja-
kasvatatajale. Minu andmete järgi hakka-
vat S.-Briti juurde maksma oma karja-
kasvatatajale ja kulutatav selleks otstar-
beks aastas üle 2 milj. £. Nii võib see
võidujooks juurdemaksudega kesta lõpma-
tuseni. Lõpptulemuseks on, et tootjad
maad poolmuidu toidavad importivate
maade tarvitajaid. Kuna vabatahtlik eks-
pordi vähendamine siin näib olevat või-
matu, siis võib paranemine tulla sellest,
kui Inglismaa võiiporti kontingenteerib.
Siis võib tulla sama nähe, nagu oli peekoni
kontingenteerimisel. Kontingentide sisse-
seadmisel tõusis hind niivõrd, et vähema
ekspordi koguse eest saadi kokku suuremat
hinda kui varem. Võiiporti kontingentee-
rimisest S.-Britis ei saa aga asja nähtavasti
enne, kui Ottava lepingu tähtaeg lõpeb,
see on tuleval sügisel. Kontingenteerimise
võimalus S.-Britis ongi osalt selleks põh-
juseks, miks eksportmaad viimasel ajal
pingutavad oma jõud võiekspordi koguse
alalhoidmiseks ja isegi suurendamiseks.

Mis puutub lihasaadustesse, siis puu-
duvad siin praegu täpsemad kokkuvõtted,
kuid võib arvata, et kuna liha eksportiva-
tes maades on osalt ikaldunud loomasööda-
dad, siis lihaturustamise võimalused käes-
oleval aastal peaksid kujunema paremaks
kui möödunud aastal.

Tulles tööstustoodangu juurde vaatame
üksikute maade toodangut kahes grupis:
1) kõrgevaluuta maades, ja 2) madala-
valuuta maades. Kõrgevaluuta maades on
tööstuslik toodang tõusnud. Kui võtta
võrdluse aluseks 1932. aasta andmed ja

lageda selle aasta toodang 100%, lageda 1932. a. indeksiks 100, siis selgub, et Saksamaal on tööstustoodang tõusnud 1933. aastal 112 peale ja 1934. a. I poolel 140 peale. Samuti näitab tõusu Itaalia toodang. Seal toodangu indeks tõusis 1933. a. 110-le ja 1934. a. I poolel 117-le. Prantsusmaal on tööstuslik toodang tõusnud 1933. a. 112-le, kuid langenud uuesti 1934. a. I poolel 105 peale, püüdes siiski pisut kõrgemal kui 1932. a. indeks — 100. Samuti teatud väikest tõusu võib märgata Belgias.

Madalavaluuta maades on toodang samuti tõusnud ja isegi suuremal määral. Britis 1933. aastal tõusis indeks 105½-le — 1932. a. oli 100 — ja 1934. aastal I veerandis — 117-le. P.-A. Ühendriikides 1933. a. tõusis indeks 118½ ja 1934. aastal 125-le. Rootsis tõusis 1934. aastal isegi 126-le ja sama suur on toodangu tõus olnud Jaapanis, kus indeks on tõusnud 1933. aastal 115-le ja 1934. aastal 120-le.

Need andmed on piiratud 4 riigiga kummagist grupist, kuid haaravad suurema osa tsiviliseeritud maailmast ja on mitmekesised. Nende andmete järgi võiks konstateerida: 1) et alates 1932. on toodangu langus kõigis maades jäänud seisma ja on hakanud isegi tõusma ja et see tõus on kestnud ka 1934. a. I poolel, välja arvatud kõrgevaluuta maa Prantsuse, kus 1934. a. pooleaasta toodang on pisut väiksem, kui 1933. aasta keskmine; 2) et toodangu tõus läheb madalavaluuta maades kindlamalt ja elavamalt kui kõrgevaluuta maades.

Siiski — erilise hooga on tõusnud tööstustoodang kõrgevaluutaga Saksas, misugune nähe tuleb arvata Saksa valitsuse suure töötaolu vastu võitlemise plaani arvele. Selle plaani teostamiseks olevat The Times'i, 21. 9. 34., teatel kulutatud 5,5—6,5 miljardit Rmk.

Hindade indeks on kõrgevaluuta maades, välja arvatud Saksamaa, langenud. Luges 1913. a. suurmüügi hindade indeksiks 100, oli Saksas indeksiks: 1931. a. 110,9; 1932. — 96,5; 1933. a. 93,3 ja tõusis 1934. a. — 96. Teistes kõrgevaluuta maades on aga näha järjekindlamat hindade langust. Prantsusmaal, näiteks oli hindade indeksiks: 1931. a. — 502, 1932. a. — 427, 1933. a. — 398 ja 1934. a. I poolel — 386. Itaalias oli indeksiks: 1931. a. — 328, 1932. a. — 304, 1933. a. 280, 1934. a. I poolel — 273.

Samal ajal liikusid suurmüügi hindade indeksid madalavaluuta maades järgmiselt: 1913 = 100, Inglismaal: 1931. a. — 89,3, 1932. a. — 86,1, 1933. a. — 86,9, 1934. a. I poolel — 90; Rootsis 1931. a. — 111, 1932. a. — 109, 1933. a. — 107 ja

1934. a. I poolel — 113; Soomes — 1926 = 100 — 1933. a. — 89 ja 1934. a. — 89,5.

Sellest võrdlusest nähtub, et madalavaluuta maad on suutnud enam-vähem stabiliseerida hindade taseme, kusjuures enamikus hinnad näitavad tõusutendentsi, kuna aga kõrgevaluuta maades hindade aeglane langus kestab. Erandiks on kõrgevaluutaga Saksamaa, kus hinnad liiguvad ülespoole. Hindade tõusu kuldvaluuta maades on märgata ka mujal, kus surutise vastu võitlemiseks tarvitatakse inflatsioonistlikke abinõusid.

Hindade püsivus madalavaluuta maas muidugi loob stabiilsema aluse toodangu arendamiseks. See soodustatud seisukord pole aga niivõrt avaldunud siseturu läbikäikude suurenemises, kui just ekspordis. Ekspordi aktiivsus oleneb eeskätt kauba hinna odavusest. Kullaaluselt lahkunud vääringud on rahvusvahelisel kaubaturul muutunud tunduvalt odavamaks, kui n.n. kuldvääringud. Sellega ühtlasi on muutunud tunduvalt odavamaks ka selle langenud, odavama vääringu alusel valmistatud ja turule toodav, madalavaluutaga maa kaup. Juhul, kui suurmüügi sisehinnad, teiste sõnadega kauba valmistuskulud, oleksid madalavaluuta maades tõusnud sama võrra, nagu langes nende vääring, oleks tulemus olnud null, kuid nagu kuulsime eelpool on suurmüügihinnad, s. o. kauba valmistuskulud, madalavaluuta maades tõusnud palju vähem, kui nende vääringu langus välja teeb.

Võrdluse alla võetud maade ekspordi indeksid on liikunud järgmiselt:

Kõrgevaluuta maades — luges 1932. a. indeksiks 100 — olid indeksid:		
Saksas	— 1933. a.	— 89
	1934. a. I poolel	73
Itaalias	— 1933. a.	— 83
	1934. a. I poolel	78
Prantsuses	— 1933. a.	— 94
	1934. a. I poolel	93
Belgias	— 1933. a.	— 95
	1934. a. I poolel	95
Madalavaluuta maades — luges 1932. a. indeksiks 100 — olid indeksid:		
S. Britis	— 1932. a.	— 100
	1933. a.	— 100
	1934. a. I poolel	108
U. S. A.'s	— 1933. a.	— 104
	1934. a. I poolel	156
Jaapanis	— 1933. a.	— 134
	1934. a. I poolel	146
Soomes	— 1933. a.	— 115
	1934. a. I poolel	138

Eksportandmetest näeme, et madalavaluuta maades ekspord on tõusnud samal ajal, kui kõrgevaluuta maades ekspord kas püsib endisel tasemel või on isegi langemas. Võime konstateerida, et see nähe pole juhuslik, vaid tingitud esiletõudud

põhjustest ja et üldiselt osutuvad madalavaluuta maad ekspordis aktiivsemateks kui kõrgevaluuta maad. Kuna aga, nagu eelpool kuulsime, ka kõrgevaluuta maades on toodang, hoolimata ekspordi tagasimeinekust, püsinud või isegi kasvanud, siis peab arvama, et seal see kasvamine on sündinud siseturu mahutuse laiendamise teel. Pealiskaudse vaatluse järgi näib isegi, et neis maades on siseturu läbikäikude tõus olnud suurem, kui madalavaluuta maades. Seda võiks seletada vääreringu suurema ostuvõimega ja kaupade hindade kestva langusega kõrgevaluuta maades, kui ka sellega, et madalavaluuta maade tööstusel on suurem stimulus rohkem eksportida ja vähem siseturule mahutada, kui teistes maades, seda suunda soodustavad ka valitsused, kuna kõrgevaluuta maades tööstus eelistab süvendada siseturgu. Ühes suurmüügihindade langusega kõrgevaluuta maades käib nende tööstuste ratsionaliseerimine — kulude vähendamiseks ja ekspordi võistlusvõime tõstmiseks. Praegu oleks raske ennustada, missuguseks kujunevad selle suuna tulemused, kuid praegune siseturu süvendamine, hindade languse ja tööstuste ratsionaliseerimise protsess neis riikides võib veel mõnda aega kesta.

Samal ajal kui kõrgevaluuta maade tööstusel muutub võistlus välisurgudel teiste maade tööstustega raskemaks ja ta on sunnitud rohkem süvenema siseturule, on kõrgevaluuta maades väljastpoolt sisse tungimas madalavaluuta maade odavam kaup. Arusaadav, et kõrgevaluuta maad püüavad võidelda oma olemasolu eest impordi piiramisega. Need kaalutlused aitavad suurel määral kaasa autarkia või majandusliku endavarustamise tendentsile, mis rahvusvahelises kaubanduses aina kasvamas.

Kui võrrelda eksportandmeid viimastel aastatel, siis näeme, et maailma väliskaubandus, 74 riiki, on tagasi läinud. Lugesed 1932. a. indeksi 100, oli 1933. a. indeks 78 ja 1934. a. 77.

Lõpetades ülevaate rahvusvahelise väliskaubanduse arengust, tahan veel osutada sellele, et töötute arv maailmas, kokku 33 riiki, on kahanenud. 1932. a. loeti töötatöölisi 23¼ miljonit, 1933. a. — 22,8 miljonit ja 1934. a. I poolel — 18,2 miljonit. Töötute arvu langus on 1934. a. kestnud kõigis suuremates riikides, välja arvatud Prantsusmaa ja Poola, kuid ka seal on töötute tõus väike.

Kokku võttes võime 1933. a. ja 1934. a. I poole kohta konstateerida: 1) Paranemise jätkumist, kuigi visalt, 2) üldist läbikäikude tõusu, mis on olnud kuldvaluuta maades väikesem kui madalavaluuta maades, 3) eksportlähikäigud on langenud

kuldvaluuta maades, ja tõusnud madalavaluuta maades, üldiselt aga langenud, 4) suurmüügi hindade kestvat langust kuldvaluuta maades, välja arvatud mõned erandid ja hindade tõusutendentsi madalavaluuta maades, 5) töötute arvu vähenemist peaaegu kõigis maades.

Nii kõnelevad andmed kuni 1934. a. I poole lõpuni. Need andmed kõnelevad paranemisest. Paranemine läheb aga visalt. Maailma tööstus viibib praegu siiski madalamal tasemel kui enne kriisi. Pealegi ei lähe paranemine ühtlaselt, vaid kohati võib panna tähele tagasilööke ja langusi. K. a. juunis konstateeriti Inglises jällegi majandusliku baromeetri langust; sama kõneldi ka U.S.A. Inglises olevat töötute arv juunis tõusnud ca 30.000 inimese võrra. Esiolgu siiski näivad need tagasilangused olevat rohkem ajutise ja kergema iseloomuga, kuid ühtlasi selgelt tõendavad paranemise visadust. Raske öelda — kas paranemine veel kauemat aega senises tempos kestab ja millal maailmamajandus jõuab omas arengus nii kaugele, et juba päris kindlalt võime konstateerida kriisi ja surutise lõppu möödumist ja uut pikemaajalist tõusu perioodi. Raske oleks aga arvata, et juba lähemal ajal olukord muutuks tunduvalt halvemaks.

Maailmamajanduse paranemisel on ees suured raskused, mis tulevad alles võita. Suureks raskuseks tuleb lugeda valuuta kõikumisi ja valuuta segadusi, mis maailmamajanduses valitsevad. Rahanduses oli möödunud aastal sündmusi ohtralt: jaanuaris — dollari vormiline devalveerimine, millega käis kaasas kapitalide liikumine ja kulla juurdevool Ameerikasse. Aasta teisel poolel ühenduses kuuldustega dollari teistkordsest devalveerimisest, oli tunda kulla tagasivoolu Prantsusmaale. Saksa riigipanga kullatagavara langes juunis kuni 70 milj. margani, 1929. a. — 2.729 milj. marka. See sundis Saksa valitsusi peatama transfermaksud kesk- ja pikaajalistelt võlgadelt, suurendama valuuta kitsendusi ja vähendama toormaterjali impordi. Inglise naela osaline langeimine leidis aset k. a. augusti lõpul ja septembril. Naela langus võib-olla osalt tingitud soovist üles seada suhe naela ja dollari vahel, mis oleks kasulikum Inglisele. Valuuta raskuste seas tuleb eriti märkida kaheksaguse valuutaga maade, s. o. kõrgevaluutaga ja madalavaluutaga maade suhete kujunemist.

Kuna madalama valuutaga maad ekspordis esinevad palju agressiivsemalt ja kuna kõrgema valuutaga maadel pole tahtmist lasta vabalt sisse madalavaluuta maade saadusi, siis otsekoheks tulemuks on, et kõrgevaluuta maad aina roh-

kem kalduvad impordi kitsendustele, mis mõnikord sunnivad madalavaluutaga maid ka oma impordi kitsendamale. Need nähted süvendavad autarkilisi tendentse, minnakse isegi niikaugele, et autarkiat ei tahta enam põhjendada ainult majanduslikkude kaalutlustega, vaid isegi psühholoogiliste ja ideoloogiliste kaalutlustega. Veel möödunud aastal ilmus saksa keeles suurekaustaline töö, kus väljendati arvamust, et autarkiline majanduse süsteem on vajalik selleks, et hoida rahva raassist puhtust.

Nii kaua, kui seesugused põhjused ja sellised vaated püsivad, ei ole loota, et maailmamajandus raskustest lõplikult üle saab. Pealegi seda „ülesaamist“ saab takistama see asjaolu, et praeguste impordi kitsenduste varjus tekivad paljudes maa-de tööstused, missuguseid seal kunagi varem ei ole olnud, samuti hakatakse tarvitama uusi ase-tooraineid ja just siis, kui tarvis on kord impordi ja ekspordi laiendada, siis osutuvad need tööstused, mis võrsunud kaitse all ja need ase-toorained takistavaks uue suuna ja sihi rajamisel.

Raskusi maailmamajanduse arengule tekitab ka võlgade probleem.

Hiljuti Saksa majandusminister dr. Schacht omas kõnes osutas rahvusvahelisele võlgade probleemile, kui suuremale raskusele majanduslikus arenemises. Samasuguseid arvamisi ei ole kuulda mitte üksi võlglastelt maadelt, vaid ka kreditoride maadelt. Inglise ajalehes „The Review of Reviews“ ilmus hiljuti artikkel — Ablati —, milles väidetakse, et võrreldes 1920. aastaga on maailma võlad kasvanud 5½ miljardilt Inglise naelalt 9,2 miljardile naelale, kusjuures tegemist on kuldnaeltega. Siia juurde tuleb veel 2 miljardit sõjavõlgu. Aastamaksudeks nende suurte võlgade peale kuluvat 550 milj. Inglise kuldnaela. Sellele lisaks tulevat veel need summad, mis võlgadega maad on kohustatud maksma kreditoride maa-dele prahtide, komisjonide ja muude sarnaste maksude näol. Mismoodi on võimalik neid suuri võlgu tasuda? Esimene maksuviis oleks — tasuda kullaga. Kui võrrelda maailma kullatagavara, siis selgub, et kogu maailma kullatagavara on ainult 2½ miljardit Inglise naela. Sellest tagavarast kuulub U.S.A. ja Prantsusmaale 1,75 miljardit Inglise naela, teistele kreditoridele 0,25 miljardit Inglise naela, kuna deebitoride maa-dele kokku kuulub ainult 500 milj. Inglise naela, see on parajasti summa, mida deebitorid ühe aasta jooksul peaksid tasuma oma võlakseteks kreditoridele. Täheleb — tasumine kullaga on võimatu. Missugusel muul viisil oleks siis võimalik niiviisi ta-

suda? 1920. a. — 1930. a. olevat need tasumised sündinud suurelt osalt sel viisil, et vanu võlgasid on ümber laenustatud, kusjuures ümberlaenustamise protsent pahasti on kasvanud ja kuna võlgasid ka hiljem ei suudetud maksta, siis tehti ikka uusi laenusid, mille tõttu võlakooorem muidugi aina kasvas ja lõpuks jõudis ülalnimetatud astronoomiliste arvudeni.

Viimaseks ja kõige reaalsemaks ja tõsisemaks vahendiks oleks tasumine ekspordikaupadega. Ent ühenduses maailmamajanduse kriisi süvenemisega ja sellega, et ka kreditoride maad sellest kriisist puutumata ei jäänud, püüavad ka kreditorid piirata oma impordi. Arvatakse, et praegu deebitoride maa-dele kokku on võimaldatud enam ekspordeerida vävalt 150 miljoni Inglise naela ulatuses, misugune enam-eksport läheks võlgade tasumiseks. Täheleb võlamaksudeks puudub ikkagi 400 miljoni Inglise naela aastas. Selle summa leidmiseks on ainuke tee, et deebitoride maadel lubatakse rohkem ekspordida. Nimetatud arvude tõelisus jääb nimetatud ajakirja kanda.

Eesti majanduse võime viimase aja arengu hindamisel on arvamused osalt lahku läinud. On kuulda hääli, et meie majanduslik seisukord olevat isegi halvenenud. Teised aga väidavad, et ta olla paremaks läinud, et ta olevat isegi väga hea. Ma katsun oma ettekandes tuua ette arvulisi andmeid ja neist järeldusi teha ja loodan, et need järeldused, mis ma neist arvulistest andmetest teen, leiavad tunnustamist.

Kõigepealt, mis puutub meie suuruselt tähtsamasse majandusharusse — põllumajandusse, siis tuleb seal esmajoones vaadelda teravilja küsimust, sest teravili esineb põllumajanduse tootmise vundamendina.

Rukki kasvupind 1933. a. ulatus 151 tuhande hektaarini, saak arvatil ulatuvat 222 tuhande tonnini. Rukkihinnad möödunud aasta jooksul on kõikunud 10—13 senti vahel kg, väikesemal arvul on müüdnud ka odavamalt, kusjuures tõusu oli märgata vastu kevadet. Jooksva aasta kevadel oli riigi rukkimonopolil laos rukist 28.500 tonni, sellest 1931. a. rukist — 2.200 tonni, 1932. a. — 17.200 tonni ja 1933. a. — 9.100 tonni. Kui tänava aasta suve alul selgusid uue saagi väljavaated ja selgus, et need on head, tekkis mure uue saagi realiseerimise võimaluste pärast. Sellepärast, kui algasid Soomega kaubalepingu läbirääkimised, on meie üheks nõudmiseks, et saaksime soodustusi oma rukkiekspordile Soome. Need nõuded täitusid selles, et kaubaleping tollisoodustuse abil kindlustab rukkiekspordi piiratud

kogustes kolme aasta jooksul, kusjuures esimesel aastal võime soodustatud müüa 15.000 tonni, teisel aastal 10.000 tonni ja kolmandal aastal 8.000 tonni rukist. Samal ajal oli valitsusel valminud otsus müüa peale selle soodustatud ekspordi — maailmaturuhindadega välismaale osa laorukist ja nimelt vähemalt 5.000 tonni.

Suve kestel, kui selgus maailma rukki- saagi ülevaade, hakkasid tõusma rukkinnad. Sellepärast sügisel valitsus leidis, et peame ära kasutama tekkinud rukkikonjunktuuri, et suuremal määral likvideerida laotagavarasid, mille alalhoidmine k. a. hea saagi juures oleks võinud muutuda kardetavaks rikkimineku hädaohu tõttu. See suur vanarukki ladu, mis tekkis juba rukkimonopoli esimesel aastal turule kuhjunud suurte tagavarade tõttu, on seni hästi säilinud, kuid veel üheks aastaks teda edasi hoida ilma realiseerimise väljavaadeteta oleks riskantne. Pealegi see ladu on takistanud ja saaks ka tulevikus takistama teravilja turu korraldamist.

Rukkimonopoli laost on seni müüdud 20.400 tonni rukist ja selle eest on saadud valuutas ligemale 1.850.000 krooni. Sellele lisaks tuleb müüa tänavu Soome 15.000 tonni rukist soodustatud tingimustel, nagu juba tähendasin.

Nende müükidega on endiste aastate rukkilao seis viidud võrdlemisi madalale, järele on ainult 8.000 tonni rukist. On vabanetud ebamugavatest laotagavaradest, pealegi välisvaluuta vastu.

1934. aasta rukki külvipinda hinnatakse 146.000 ha, mis on vähem 5000 ha võrra kui mullu. Saaki hinnati esialgsete andmete järgi üle 212.000 tonni, mis on kuni 10.000 tonni vähem kui mullu.

Nagu lugupeetud Riigikogu liikmed teavad, pakkusid põllupidajad riigile müüa ligi 62.000 tonni rukist. Valitsus otsustas kokku osta kõik pakutava rukki. Selle otsuse tegemise võimaldas see, et suurem osa laorukist on suudetud likvideerida ja osa kokkuostetavast uudserukkist realiseeritakse kaubalepingus ettenähtud soodustustega.

Valitsuse otsuse eesmärgiks oli ära hoida rukkihinna allapakkumist ja mis tänavuse saagi juures oleks võinud viia hinna liiga madalale, et kindlama kontrolli alla võtta rukkijahu- ja leivahinnad.

Nisu külvipind on alates 1929. aastast tõusnud. Ta oli hektaarides: 1925./29. a. — 27 tuh. ha, 1930. a. — 37 tuh. ha, 1933. a. — 63 tuh. ha. Nisu saagid olid: 1925./29. a. — 28 tuh. tn., 1930. a. — 44 tuh. tn., 1933. a. — 67 tuh. tn. 1933. aastal algasid hinnad 20—24 sendist ja langesid vastu kevadet 15—16 s. peale ja suve lõpuks kohati veelgi madalamale.

Nisuhindade langusest on ajakirjanduses viimasel ajal palju juttu olnud ja seal on otsitud selle languse põhjusi. Minu arvates tuleb lugeda nisuhindade languse põhjuseks seda, et olime juba eelmisel aastal jõudnud nisutoodangus nii kaugele, et siseturg ei suuda seda senistel hinnatüüpimustel vastu võtta. Eelneval aastal olid hinnad peaaegu samad, nagu 1933. a. lõpul, kuid 1933. a. saak oli ca 10.000 tonni võrra suurem ning iga üleliigne tonn nisu pidi ju ometi rõhuma hinnatasemele. Peale selle läinud aasta sügisel püsisid hinnad endisel kõrgusel, kuid pakkumised olid väikesed, sest arvati, et kevadel hinnad veelgi tõusevad. Kui kevadel aga tõeline olukord selgus, siis toodi nisu rohkesti turule ja see viis paratamatult hindade langusele.

Ühenduses nisuhinna langusega on liikunud kuuldused, et nisuhindade languses olevat süüdi nisukliide import. 1933./34. saagiaastal importeeriti ligemale 3.000 tonni nisukliidid. Ühtlasi on avaldatud kahtlustusi ja on levitatud teateid, et nisukliide asemel olevat sisse veetud nisu. Mina olen juba varemalt need kahtlustused tagasi tõrjunud ja kordan seda tagasitõrjet ka siin. See kahtlustus tähendab otsekohest süüdistust ja etteheidet ühele meie riigiasutusele, nimelt tolliasutusele, nagu oleks tema lasknud ilma Vabariigi Valitsuse loata nisu sisse vedada nisukliide nime all, tähendab — võltsimise teel. Ma olen kutsunud üles isikuid, kes sellest kõnelevad, kui nad selle kohta mingisuguseid andmeid või teateid võiksid anda, enesest teatama. Olen valmis täie karmusega ja valjude abinõudega jälitama süüdlasi, kui peaks selgeks tehtama, et niisugune salakauba süütegu on toime pandud. Selle üleskutse peale ei ole aga keegi reageerinud, keegi ei ole sellekohaseid andmeid esitanud ja niisuguseid andmeid ei olegi kellelgi esitada. Seda juttu levitati kuu aega tagasi. See vale on nüüd surnud. Surnutest räägitakse alati head, kuid valet peab laitma alati, ka siis, kui ta on surnud ja hauas. Ma pean siinkohal veel kord kinnitama, et võimatu on nisukliide asemel nisu sisse tuua. Nisukliide müüjaks Eestisse oli nõukogude sotsialistlikkude vabariikide liidu sinne esindus, torgpredstvo, kes tõi nisukliidid ja müüs neid just kliidena, aga mitte nisuna Eesti firmadele. Kui tullakse nüüd ette heitma, et nisukliide asemele nisu on sisse veetud ja Eesti valitsust on seega petetud, siis riivab see meid ka väliselt; see on väiklane ja niisuguse jutu eest peaks häbi olema. Teiseks peab tähendama, et nisukliide sissevedu toimub kolmekordse kontrolli all. Vähe on sellest, et iga nisukliipartiid kontrollib tollirevident, peale teda

kontrollib tolliinspektori abi ja pärast seda veel Põllutöoministeeriumi vastavad eriteadlased. Ka on nisuhindade liikumisest näha, et nisukliide sissevedu ei olnud see tegur, mis mõjus langetavalt nisuhindade peale. Nisukliide sissevedu algas m. a. novembris, kuid siiski püsisid nisuhinnad kuni kevadeni. Nisukliide sisseveoks pole valitsus andnud mingisuguseid erilubasid, sest nende sissevedu on olnud meie karjamajanduse huvides alati vaba ja sündinud eriloata. Kliide sissevedu lõppes iseenesest mais, kui kari lasti välja ja võihind langes. Nisukliide sisseveo kohta oleme toimetanud kontroll-revideerimise, mis ei andnud mingeid andmeid selle kohta, et kliide pähe oleks imporditud nisu.

Nisu kasvupinda k. a. hinnatakse 68 tuh. ha peale, s. o. 5 tuh. ha võrra suuremaks kui läinud aastal. Kuna umbes samavõrra on vähenenud rukki külvipind, siis näib nende kahe nähte vahel olevat side. Möödunud aastal külviajal oligi rukki ja nisu hindade vahe liiga suur, mis pidi mõjutama nisu külvipinna laienemist. K. a. saaki nisus hinnatakse umbes 87.000 tonnile, s. o. umbes 20.000 tonni võrra suuremaks, kui mullu.

Ühenduses teravilja turu korraldamise seaduse vastuvõtmisega on Vabariigi Valitsus võtnud endale ülesande kokku osta nisu põllupidajailt selleks, et nisuturgu korraldada. See otsus sai võimalikuks selle tõttu, et Soome-Eesti kaubalepingu läbi on meile garanteeritud õigus müüa iga aasta, 3 a. jooksul, 3.000 tonni nisu tollivabalt Soome. Arvestades, et Soome võtab nisu kg-lt tolli 10,4 senti, teeb see soodustus praegu välja ligemale 10 senti kg-lt. Meie järelepärimise peale teatasid põllupidajad, et neil on kokku üle 26.000 tonni omatarvidusest ülejäävat nisu. Sellest otsustas valitsus osta 50%, mis võib ulatuda kuni 13.000 tonnile. On harilik nähe, et pakutakse rohkem, kui suudetakse anda ja seepärast arvestatakse kogu kokkutulevat nisu 10.000—13.000 tonni vahel. Sellest kogusest peaks 3.000 tonni minema Soome, kuna ülejäänud osa tuleb realiseerida ühte või teise riiki maailmaturu hindadega. Loodame, et selle soodustuse tõttu, mis Soome kaubalepingu meile annab, on meil võimalus kokkuostetud nisu realiseerida ning nii, et riik suuremat puudujääki ei kannata. Kokku võttes tänavuse teravilja aktsiooni rahalise külje ja arvestades, et kokku tuleb rukist 40 tuhat tonni ja 10.000 tonni nisu, läheb kokkuost maksma: rukki ost 4,4 miljonit krooni, nisu 1,4 miljonit, kokku 5,8 miljonit kr. Teraviljafondil on omal olemas 2.000.000 kr. ja Eesti Pangast on võimalus teha lühiajalist laenu 3.000.000 krooni ulatuses. Kuna kogu operatsioon teostub 3 kuu jooksul,

jätkeb neist rahalistest reservidest, sest kuni kokkuostu lõpule jõudmiseni avanevad võimalused realiseerida osa kokkuostetavast viljast ja sellega vabastada operatsiooni läbiviimiseks vajalikud summad.

Mis puutub edaspidisesse teravilja väljaveosse, siis Soome kaubalepingu tõttu on meil lootust ka tulevatel aastatel teravilja piiratud kogustes välja vedada. Tuleb aga silmas pidada, et rukkiekspordi võimalused on meil suuremad kui nisu ekspordi võimalused. Eesti rukis on suutnud end välisriikides reklameerida kõige paremast küljest. Eesti rukk hind saab seisma lähemal maailma parimate rukkisortide hindadele, kui meie nisuhind maailmaturu nisuhindadele. Lõpuks — Soome kaubaleping kindlustab rukkiekspordi, kuigi piiratud ja meid mitte rahuldavates, kuid siiski suuremates kogustes, kui nisu ekspordi. Meie oleme oma rukki eest saanud alati neid hindasid, mida peeti turuhindadest kõige paremaks, ja meie rukki kvaliteedi kohta võib öelda, et ta ületab nii paljudegi teiste, meiega konkureerivate maade rukki kvaliteedi.

Nisu kohta seda öelda ei saa, sest nisuturul hinnatakse n. n. kõva nisu, või lõunamaa nisu ja seepärast need riigid, kes impordivad pehmet või põhjamaade nisu, segavad teda teatud proportsiooni kõva nisuga. Järelikult — meie nisu peab paratamatult arvestama siseturu kitsaid piire. Nisu külvipinna laienemine ja saagi suurenemine toob sellistes oludes paratamatult kaasa siseturu üleküllastuse ja hindade veel suurema languse kui tänavu. Valitsuse poolt kokkuostetava nisu hind, 14 senti, vastab ligikaudu keskmisele hinnale, mis nisu ekspordist loodetakse saada. Siseturu hinnataseme tõstmist kõrgemale ei pidanud meie riigikassa seisukohast võimalikuks ja nisu kasvupinna laienemise seisukohast — mõistlikuks.

Ka teiste teraviljade saak on tänavu aasta hästi õnnestunud. Augustikuu hinnangu järgi on odrasaak tänavu aasta 34 tuhat tonni suurem, kui möödunud aastal ja kaerasaak 38 tuhat tonni ja kokku teravilja saak umbes 100 tuhande tonni võrra suurem, kui möödunud aastal, ehk kokkuvõttes üldse üle 665 tuhande tonni. Lõplikkude andmete kokkuvõtul võib selguda, et saak on veelgi suurem.

Kartulisaak on tänavu aasta 17% võrra väikesem, kui möödunud aastal. Ühenduses sellega, et valitsusel on korda läinud leida kartulisaadustele suuremaid turustamise võimalusi ja kuna saak tänavu on väikesem, võib arvata, et kartulihinnad peaksid tänavu aasta pisut paranema, muidugi, kui teiste loomasöötade suur saak ei tee selleks takistusi.

Lina külvipinda on käesoleval aastal laiendatud tunduvalt. 1932. aastal oli kasvupind 14.600 ha, 1933. a. 17.000 ha ja käesoleval aastal 22.000 ha. Samal ajal on ka linahinnad maailmaturul näidanud tõusutendentsi. Petseri-Võru ristna sordi ühe tonni eest Inglismaal, Shoti Dundee, saadi 1932. a. 38/10 £, 1933. a. 55/12 £ ja käesoleval aastal 59/13 £. Võib arvata, et linahinnad tänava aasta, kui nad mitte püsima ei jää praegusel tasemel, siis vähemalt püsivad läinudaastasel tasemel.

Karjamajanduse tähtsamal alal — võimajanduses — on tänava aasta tekkinud suuri raskusi. Nagu eelpool tähendasin, on või eksport kõigis maades kokku tõusnud umbes 35.000 tonni võrra. Need suured kvantumid on kõik kuhjunud Inglise turule ja tulemuseks oli hindade järsk allaminek.

Ette nähes hindade langust otsustas Vabariigi Valitsus käesoleva aasta jaanuarikuus kindlustada 1.40 kr. kuni I VII 1934. a. See esildis muudeti Riigikogus, hind fikseeriti kr. 1.50 määramatuks ajaks. Kuna aga võihind ettenägematult suurel määral langes, suvel isegi kuni 65 sendini kilolt, siis juba kevadel oli selge, et valitsus nende reservidega, mis temal käsutada olid, ei suuda võihinda hoida Riigikogu poolt määratud tasemel. Kalkulatsioonide järgi oleks kulunud võihinna kindlustamiseks 1.50 s. peale kg. kuni ca 10 miljonit krooni. Sellepärast otsustaski Vabariigi Valitsus k. a. mais alandada võihinna kindlustatud taseme: 15. maist — 15. oktoobrini — Kr. 1.10 ja 15. okt. kuni 15. maini Kr. 1.30 peale. See kindlustatud tase on olnud küllaldane selleks, et alal hoida ja isegi tõsta või eksporti. Kuna see ongi juurdemaksu ainuke siht, siis peab arvama, et juurdemaksu praegune kõrgus vastab otstarbele. Ta suudab aidata meie karjamajanduse üle praegusest hindade kriisist. Tunduvalt suurem hind võiks tootmist ja eksportimist liiga forseerida, missugune nähe Inglise turu kontingentierimisel võiks osutada ohtlikuks. Riigikassa kulud praeguse juurdemaksu juures möödunud kuude eest on olnud 2½ miljonit krooni. Oleks raske ennustada — kui palju aasta lõpuni tuleb juurde maksta, kuid võib arvata, et juurdemaks nii suur ei saa olema, kui ta oli möödunud kuudel. Viimastel nädalatel on võihinnas märgata paranemist, mis on tingitud sellest, et meil on korda läinud saada Saksamaal lisakontingenti. Saksa turul on hinnad kõrgemad, mis avaldab ka mõju keskmisele võihinnale ja viimase nädala andmete järgi näis, et riigikassal vähemalt selle nädala eest juurdemakse palju teha ei tule. Võihind püsib praegusel kindlustatud tasemel kuni 15. oktoobrini. 15. ok-

toobrist peab võihind püsima vähemalt 1,30 krooni kilolt. Veel ei ole valitsus teinud otsust, missuguse hinna ta võile kindlustab, alates 15. oktoobrist, kuid nagu tähendasin, peab see olema vähemalt 1,30 krooni.

Tänavuaastane või väljavedu on tõusnud niihästi koguliselt kui ka summaliselt. Kuni 31. VIII 1934 eksportisime võid 6.844 tonni 1933. a. — 6.081 tonni vastu, ja saime selle eest Kr. 7.123.000, Kr. 6.865.000 vastu eelmisel aastal. Kui Inglismaal seatakse sisse või impordi kontingendid, võib võihind tunduvalt paraneeda ja riigikassa juurdemaksud langeksid ära.

Käesoleval aastal oleme sõlminud uue kaubalepingu Inglismaaga. Kaubalepingu revideerimise algatas S.-Briti, samuti nagu ta nõudis lepingute revideerimist ka Soomelt, Lätilt ja Leedult. Selles kaubalepingus on Eesti võile kindlustatud soodustatud seisukord enamsoodustuse klauseli põhimõtetel.

On olnud kuulda häáli ajalehtedes, et Läti olevat sõlminud uue lepingu Inglismaaga soodsamatel tingimustel kui Eesti: temal olevat korda läinud fikseerida oma võiekspordi minimaalkvantumit juhuks, kui kontingendid seatakse sisse. Läti võivat eksportida siis Inglisele 113 tuhat tünni võid, kuna meie leping piirdub enamsoodustuse klauseliga, siis tehakse etteheiteid meie välisesindusele, meie diplomaatile, et see ei olevat seisnud oma ülesannete kõrgusel.

Peab tähendama, et on teatud piirid kaubalepingute sõlmimistel, millest üleastumiseks ei jätku jõudu ühelgi diplomaatial. Inglismaal pole tegemist tuleviku impordi kontingentide arvestamisel mitte ühe, vaid kümnete riikidega, kes kõik tahavad suurendada oma või eksporti Inglisele. Vaidlustest ülesaamiseks on Inglise poolt seatud kontingentide jaotuseks teatud baas, mis oleks rajatud mineviku impordile. Selleks baasiks oli või suhtes seatud 1931., 1932. ja 1933. a. esimese poole import. Selle baasi järgi, mis oli ühtlane kõikidele riikidele, selgus, et nende aastate kestel Läti või eksport Inglismaale näitas tõusutendentsi. 1932. a. olevat see olnud 113 tuhat tünni ja 1933. a. üle 140 tuh. tünni. Samal ajal meie või eksport Inglisele näitas alates 1932. a. langust ja oli 1932. ja 1933. a. alla 100 tuhande tünni. Selleks, et mitte lasta fikseerida lepingus seda madalat ekspordi seisu, 1932—33. a. I p., tahtsime reserveerida omale võimaluse veelkord võikontingentide üle rääkida, aga ühtlasi garanteerida endile õiguse, et meid kontingendi sisseseadmise juures ei koheldaks halvemini kui teisi riike. Muidugi ei või arvata,

et kui Inglismaal võikontingendid ellu viiakse, siis see sünniks kohe minimaalsel baasil. Siiski peab meie võieksportpoliitika juba praegu arvestama võimalust, et varem või hiljem võib Inglise turult osa meie võid välja jääda. Kui aga karta on, et tulevikus teatud osa meie võist, mis seni läks Inglismaale, ei mahu enam Inglismaa turule, tekib küsimus, kas ei peaks meie endid ette valmistama selleks juhuks. See ka omalt poolt sünnib valitsust ettevaatusele võihindade kindlustamise taseme määramisel. Selleks aga, et meie karjamajandus siiski ei hakkaks kiirel sammul tagasi minema võiturgude kitsendamise tõttu, on tarvis juba varakult otsida uusi teid. Praegu on valitsusel kaalumisel ja läbitöötamisel vastavad kavad, mida pean varaseks kanda ette, kuid küsimus võib muutuda varsti akuutseks. Muu seas aga peab märkima, et tuleb hakata hoolsamini remonteerima karja. Meil öeldakse olevat palju jõude loomi, kes teiste eest toidu ära söövad. Öeldakse, et kui meie sarnast karja likvideeriksime, siis piimatoodang ei langeks, vaid võiks isegi tõusta. On tarvis karja remondi peale aegsasti mõelda. Seni pole meie isegi ära kasutanud lihaloomade ekspordi kontingente, mis ette nähtud kaubalepinguis. Käesoleval aastal teatud elevuse loomaturule on toonud Venemaa ostud. Venemaa karjaostudele on pööranud ajakirjandus tähelepanu, nii suurt tähelepanu, et ostude summaline suurus seda ei õigusta. Omalt poolt võiksin öelda, et tõukarja ekspord Venemaale on juhtinud karjakasvatajate tähelepanu puudustele, mis meie karjal olemas, ning kindlasti edeneb karja remont hoolikamalt ja hoogsamalt, kui karja puudusi tuntakse ja nende puuduste kõrvaldamiseks teatud ainele ergutus loodud. Veel hiljuti ilmus ühes ajalehes sõnum, mille pean tarviliikuks ära märkida. Nimelt arvustati Venemaale müüdü loomade hinda ja avaldati, kas loomi kokkuostva kariaühingu vahetuse pole liiga suur, samuti kas see üldse õige on, et Venemaale loomi müüakse. Mul tuleb meelde, et tol aastal, kui esmakordselt müüisime Venemaale sigu, kaheldi, kas see õige on, kas ehk meie ekspordi tõttu Venemaal sigade kasvatus hoogu ei lähe ja välisturgudel Vene meiepa üleõuliselt konkureerima ei hakka. Nüüd on need jutud vaikinud, kuid tänava räägitakse karjaloomade kohta sama. Need kartused on naiüsed. Meie karja seisukorra juures ei tähenda paarituhande looma ekspord Venemaale midagi. Kui arvesse võtate, et Venemaa on 180-miljoni elanikuga riik, siis peate ütlema, et paarituhande looma import Venemaale ei loo veel Venemaal baasi karjamajanduse arendamiseks. Mis puutub kokkuostu kuludesse,

siis need ei ole veel lõplikult kontrollitud, — karjaloomade hindades kokkuleppimine sünnib Põllutöoministeeriumi järelevalvel. Siiski tuleb märkida, et loomi kokkuostvad tõukarjade seltsid on kokku leppinud venelastega nii, et loomade kokkuvõtu, katsetamise, transpordi ja ülalpidamise kulud, mis seltsil on, samuti tasu, mis selts saab oma töö eest loomade vastuvõtul, ei olene loomahinnast. Loomahinna kohta on eraldi kokku lepitud, kusjuures kulud ja tasu, mis seltsid saavad, on iga pea pealt kindel, olenemata sellest, kui suur on looma eest põllupidajale minev hind. Sellepärast pole seltsidel üldse võimalust loomade eest makstava hinna arvel midagi enesele teenida. (V a h e l h ü e.) Valitsuse leht ei ole „Kaja“ rohkem kui „Maaleht“. Asudes peekoniekspordi andmete vaatlusele, märkame paranemist just hindade suhtes. Käesoleval aastal kuni 31. 8. on eksporditud peekonit koguses mullusest vähem umbes 350 tonni, kuid selle eest on saadud hinda rohkem 650.000 krooni kui mullu.

Kõrgem hind eksporditurul ergutab tootmist ekspordiks. Kuna aga eksporditurg on piiratud, siis peab sellele järgnema ülejäägi kuhjumine siseturule ja iga üksiku seakasvataja loomulik tahe — müüa oma sigadest niipalju kui võimalik ekspordi jaoks. Ette nähes ekspordisigade ületootmist ja siseturu ülekoormamist on valitsus püüdnud leida sigade ekspordile lisaturgusid, mis ongi andnud tagajärgi Venemaa turu näol.

Viimasel ajal on selgunud, et ekspordi võimalused siiski ei suuda rahuldada sigade pakkumisi, mille tagajärjel seakasvatajate vahel on tekkinud teatud võistlus ekspordiõiguse pärast, mis väljendub nurinas sigade vastuvõtu korra pärast eksporditapamajades. See probleem värib tõsist tähelepanu ja võib-olla ka ekspordi organisatsiooni ümberkorraldamist valitsuselt.

Ka kanamunade eksporteerimises, tänu sellele, et kanamunade hind on kindlustatud, võime konstateerida suurt tõusu. Kui 31. augustini möödunud aastal eksporteeriti umbes 10 miljonit kanamuna, siis tänava aasta eksporteeriti umbes 23 miljonit kanamuna ja näib, et kanamunade ekspord võib tõusta tänava kuni 35 miljoni tükini, mis annab linnukasvatajaile enam tulu kuni 700—800 tuh. krooni ulatuses. Peab kahetsema, et kanamunade kindlustamine ei leidnud aset juba varem. Selle tõttu, et Soome alates 1929. a. pani maksma korralduse kanamunade hindade kindlustamiseks, on ekspord Soomes tõusnud kanamunadelt nii kõrgele, et ta sellest ekspordist saab peaaegu niisama palju kui Eesti saab või ekspordist!

Aiasaaduste saak on tänava olnud rik-

kalik ja on andnud ka suurema lisatulu. Ette nähes, et Soome valitsus oma aianuduse huvides varem või hiljem hakkab kitsendama õunte sissevedu, oli vajadus kindlustada meie õunte ekspordi Soome. See kindlustus teostus sellega, et Soome kaubaleping lubas meie õunu tollivabalt sisse vedada septembris, oktoobris ja novembris kokku 200 tonni ulatuses, teistel kuudel tollivabalt piiramatul arvul. Meie kartused osutusid põhjendatuks: Viimasel nädalal ongi Soome valitsus ära keelanud õunte sisseveo, mille tõttu Eesti õunte ekspord Soome on jäänud ajutiselt seisma.

Kui Eesti-Soome kaubaleping maksma hakkab, siis osutub see päästeabinõuna, mis garanteerib Eesti õuntele sisseveo Soome, kuigi sügiskuudel sisseveoks lubatud õunte kogus on väike ja kauaks meid ei rahulda.

Kokku võttes võib põllumajanduse seisukorra kohta konstateerida, et põllupidaja saab tänavu tunduvalt rohkem tulu, mis tingitud sellest, et: 1) nii teravilja kui ka loomasöötade ja aiaviljasaak on olnud suurem ja on läinud korda soodsa hinnaga teravilja- ja aiaviljasaaki realiseerida, 2) võihind ja kanamunade hind on olnud kindlustatud, mis tõstnud hinda niikasti üksuse pealt kui ka ekspordi kvantumit, 3) lina-, peekoni- ja lihahinnad on olnud piisivamad ja läinud korda leida nii loomadele kui ka sigadele lisaturgu kuni 1 milj. kr. väärtuses, samuti on läinud korda leida lisaturgu ka kartulisaadustele.

Raske on hinnata põllumeeste lisatulu, kuid umbkaudsete kalkulatsioonide järgi võib öelda, et lisatulu ulatab 10—13 miljoni kroonini. Sellele lisaks tuleb tulu tõus, mis saadakse suurema saagi realiseerimisega siseturul stabiliseeritud hinnaga. Need suured summad, mis põllupidajad, järelikult — kogu meie rahvamajandus — tänavu rohkem saavad, peavad tooma elavuse siseturu läbikäikudesse ja majanduse arengusse üldse. Suurimal määral peab see avalduma 1934. a. lõpul ja 1935. a. alul.

Muidugi, osalistest abinõudest, niivõrt kui see ekspordi puutub, tuleb öelda, et ekspordi juures on kaasa aidanud meie vääringul ümberhindamine, aidates valitsusel väikesemate kuludega üle saada raskustest, mis ekspordil ees seisid.

Tööstuse toodangu üldpilt 1933. ja 1934. aastal on alles selgumata, kuna puuduvad täpsemad andmed. Siiski olemasolevate andmete alusel võib konstateerida, et tehtud töötundide arv on tõusnud. 1933. a. I poolal tehti Eesti suurtoöstuses 22,2 milj. töötundi, 1933. a. II poolal — 24,9 milj., 1934. a. esimesel poolal — 27,8 miljonit töötundi. Töötundide arv on kas-

vanud järgmistel aladel: puutoöstuses, metsatööstuses juurde arvatud, on juurde tulnud 2 milj. töötundi, tekstiiltööstuses — 1,7 milj. tundi ja teistes tööstustes kokku umbes 2 milj. töötundi.

Pilt töölo kohta oli 1. juuliks 1934 järgmine: suurtoöstuses oli rohkem kui mullu samal ajal — puutoöstuses 2000 töölisi, tekstiiltööstuses — 2300 töölisi ja ülejäänud tööstustes — 2400 töölisi, kokku suurtoöstuses 6700 töölisi rohkem kui läinud aastal. Sellele lisaks on tööliste arv kesktoöstuses tõusnud 800 inimese võrra, nii et kokku on tööliste arv tõusnud 7500 inimese võrra.

Tekstiilsuurtoöstuse tööliste arvu suur tõus tuleb peamiselt kirjutada selle arvele, et tekstiilsuurtoöstuste arv on tõusnud: 1933. a. oli tekstiiltööstusi 22, käesoleval aastal — 32.

Ühenduses tööliste arvu tõusuga on käinud ka palgasummade tõus tööstustes. 1933. aasta esimesel poolal oli üldine tööliste palgasumma suurtoöstuses 6,4 miljonit krooni, sama aasta teisel poolal oli see 7,3 miljonit krooni. Käesoleva aasta esimesel poolal oli üldine palgasumma 8,1 miljonit krooni, tähendab 1933. aasta esimese poolega võrreldes on see palgasumma tõusnud 1,7 miljonit krooni või 25% võrra. Sellest peab järeldama, et palgasummade tõus ei ole tingitud sellest, et oleks tõestatud üldiselt palku, vaid sellest, et rohkem inimesi on rakendatud tööle.

Tööstussaaduste väljavedu on käesoleval aastal samuti tõusnud. Kuni 31. augustini veeti välja 16,4 miljoni krooni eest, see tähendab 6,6 miljoni krooni eest rohkem, kui läinud aastal. Peale selle veeti välja metsasaadusi 8,7 miljoni krooni eest, see on 5,1 miljonit krooni rohkem, kui läinud aastal. Seega on kokku tõus 11,7 miljonit krooni, kuna üldine tööstussaaduste väljaveo summa oli 1. augustil k. a. 25,1 milj. kr. — 13,4 milj. kr. vastu 1933. a.

Üksikute tööstusharude kohta võib kokku võttes öelda järgmist: Metsatööstuse toodangu tõus on tingitud kahest asjaolust. Kõigepealt metsatööstuse hindade tõusust maailmaturul ja teiseks vääringul ümberhindangust. Need asjaolud on andnud metsaekspordile erilise aktiivsuse. Soovides ära kasutada soodsat konjunktuuri, andis valitsus tööstusele kasutada erakorralise raielangi. Peale selle läks korda saada toormaterjali ka välismaalt. On loota, et metsatööstuses ka tänavu ekspordiks soodus konjunktuur ei lõpe.

Tekstiiltööstuses, nagu tähendatud, on tööliste arvu tõus tingitud osalt sellest, et tekstiilsuurtoöstuste arv on tõusnud. Kuna tekstiilsaaduste ekspord vastaval määral pole tõusnud, peab arvama, et siseturul on tekkinud eriline konjunktuur tekstiil-

saaduste jaoks. Meie ei ole tahtnud avaldada tekstiiltööstuste paralleelsetele investeerimistele mingeid takistavaid samme. Ei ole tahtnud teha seda sellepärast, et konkurentsi tõusuga käib kaasas hindade langus ja kvaliteedi tõus. Käesoleval aastal sõlmitud Inglise kaubalepingu järgi hakkab tulema sisse ka inglise riiet. Ka see import peab kaasa aitama hindade languseks ja kvaliteedi tõusuks.

Eriti rõomustava nähtena esineb asjaolu, et meie maapõuevarade eksploateerimine on käinud kasvurada. See tõus oleks veelgi suurem olnud, kui mitte üksikud maad, kuhu meie maapõuevarasid eksporteerime, ei oleks olnud sunnitud tegema raskusi valuuta kättesaamisega. Püüdes kindlustada tööstusele töö eelolevaks talveks on Majandusministeerium asunud selgitama tööstuse töökoormatust ja püüab võimalust mööda aidata kaasa tööstusele eelolevaks talveks toorainetega ja tellimistega varustamisel. Raskust tekitab mõne tööstuse toorainetega varustamise küsimus, eriti metsatööstuses. Meie metsatööstuse aktiviteet on suur, kuid meie oma mets ei suuda seda aktiviteeti küllaldaselt toorainega rahuldada.

Lõpuks võiks märkida nähte meie tööstuse seisukorras ja senises tööstuspoliitikas, mis lähemal ajal nõuab revideerimist. Kõigepealt kiputakse tööstusse liiga palju paralleelselt kapitali investeerima. Igalpool, kus tekib elujõuline tööstus, on otsekohe juurde tekkimas samasugune uus tööstus. Lõpuks juhtub pahatihti, et need tööstused lepivad kokku mittetöötamise kartelliks, see on, et üks tööstus jääb seisma ja teine ainult töötab, kuna töötav tööstus maksab seisvale seisuraha. Seisuraha ja paralleelse investeerimise kulud maksab aga lõpuks välja ikkagi tarvitaja. Viimaste aastate kestel, mil maksmas oli sisseveokapade litsentssüsteem, on püütud pidurdada paralleelseid investeerimisi sellega, et ei ole antud masinate sisseveoks litsentse, kuid see leitud rahvamajandusele kahjulikuks. Näib, et see abinõu ei ole aga siiski küllaldane.

Ei saa kuidagi vaikides mööduda tööpalkade küsimusest. Seniste liberaalkapitalistlikkude vaadete järgi, mis on väljendatud ka meie Põhiseaduses, on tööpalkade küsimus jäetud tööliiskonna ja töösturite omavaheliseks asjaks. Meie oleme deklareerinud streigivabaduse, et sellega anda tööliiskonnale kätte relv, mille abil tema oma palgaolude eest võib võidelda. Viimaste aastakümnete jooksul aga on vaated selles küsimuses muutunud. Ikka rohkem võidab pinda vaade, mis ei pea seda abinõu, s. o. streigivabadust tööliste, küllaldaseks, kuid loevad ta riigivõimule kardetavaks. Ühe niisuguse drastilise näi-

tena streigivabaduse kõlbmatusest võiks osutada Põhja-Ameerika Ühendriikide tekstiiltööstuse tööliste streigile. Meie nägime, missuguste veriste kokkupõrgeteni palgavõitlus seal viis. Niisuguseid vapustusi võib kannatada välja ainult suurriik. Selge on, et meile säärased vapustused võivad muutuda hädaohtlikkudeks. Sellest järeldub, et tööpalkade küsimuses ei saa pidada endist võitlusvahendit, streiki, küllaldaseks ega ka alati soovitavaks, vaid valitsus võib ja peab kui vajalik vahele lööma tööpalkade küsimuses. Seda tingivad ka üldised rahvamajanduse kaalutlused.

Tarbekorral peab valitsus ütleva, kellel on õigus palgavaidluses — kas tööliiskonnal või töösturitel.

Nagu tähendasin viimase aasta kestel on tööstuse aktiviteet tunduvalt tõusnud. Ühtlasi peaks olema tõusnud ka tööstuse tasuvus. Meie oleme jälginud seda tõusu ja ühtlasi ka tööpalkade küsimust, arvasime aga, et seni polnud veel kätte jõudnud moment, kus valitsus ise oma võimuga peaks toodangu hindade ja tasuvuse tõusu ära kasutama tööliste palgade sundlikuks tõstmiseks. Me peame praegu veel eeskätt muretsema uut tööd ja uut leiba neile, kellel seda seni ei ole, kes seni töötas.

Lõpetades tööstuse arengu ülevaate ja üle minnes väliskaubanduse juurde pean kokku võttes ütleva meie väliskaubanduse kohta, et see 31. augustiga võrreldes 1933. a. sama ajaga on tõusnud 60% — 26 milj. kroonilt 41 milj. kr. — võrra.

Vaadeldes väliskaubandust üksikute maadega, peatume kõigepealt Eesti-Inglise kaubavahetuse juures. Oleme püüdnud käesoleval aastal oma ostusid suunata rohkem Inglismaale. Meie kaubabilanss Ingliseaga on kujunenud aktiivseks, nagu endistel aastatelgi. Meie aktiviteedi küsimust on käsitatud Inglise poolt ka kaubalepingu sõlmimisel, kusjuures on öeldud, et Eesti peaks nende „heade Inglise naelte eest, mis ta saab ekspordist Inglise, rohkem ostma Inglise kaupu“. Selle peale vastates tuleks tähendada, et meie ei tarvita kaugeltki kõiki Inglismaalt saadud naelu kaupade ostmiseks mujalt, vaid suur osa Inglise eksport-impordi ülejäägist läheb meie rahaliste kohustuste tasumiseks Inglismaale tagasi — võlamaksete, laevaprahtide, komisjonide, võlaprotsentide jne. näol. Püüe — osta rohkem Inglise kaupu, on käesoleval ajal õige, ja meie oleme võimalust mööda pidanud kinni sellest suunast. Kui need püüded pole andnud veel küllaldasid tulemusi, siis on see tingitud suurelt osalt ka Inglise kauba ja Inglise kaupmehe võrdlemise tundmatusest Balti mere rannikul. Iga riigi loomulikuks soo-

viks on ja jääb — osta sealt, kus ta odavamini saab ja müüa sinna, kus ta saab parema hinna oma kauba eest. Eriti kehvemad rahvad on sunnitud väljuma sellest kasulikkuse põhimõttest oma kaubavahetuse suunamisel. Käesoleval ajal, kus üksikud riigid tüürivad aga kaubavahetuse balansseerimise poole, ei saa sellest täitsa õigest kasulikkuse põhimõttest kinni pidada ja tuleb sellest kõrvale kalduda, püüdes osta kaupu oma ostjalt selleks, et kaubavahetust alal hoida.

Kaubavahetus Saksamaaga on meil käesoleval aastal kuni 1. septembrini olnud passiivne. See passiviteet Saksamaaga viimase kuu jooksul on likvideeritud tänu sellele, et suurema summa eest müüsiime oma teravilja Saksamaale. Saksa majandusjuht väljendanud omas kõnedes mõtte, et riikidele, kes teiste suhtes esinevad deebitoridena, peaks võimaldatama rohkem müüa omi kaupu. Loodame, et sest põhimõttest saad ka Saksa valitsuse poolt kinni peetud ja ka Saksa deebitoridele kohaldatud, kui meie kord asume lisakaubalepingu läbirääkimistele Saksamaaga, sest meie esineme Saksamaa suhtes samas võlgniku seisukorras, nagu Saksamaa esineb teiste suurriikide suhtes.

Nõukogude liiduga on meie kaubavahetus käesoleval aastal arenenud tõusu suunas. Kui möödunud aastal eksportisime liitu 0,38 miljoni kr. eest ja importisime sealt 0,9 miljoni krooni eest, siis käesoleval aastal kuni 1. septembrini oleme välja vedanud liitu 0,7 miljoni eest ja sisse vedanud 1,7 miljoni krooni eest. See näitab üldiselt tõusu. Peab lisama juurde, et tõus ei väljendu täiel määral nimetatud arvudes; peale nende summade ja nende kaupade, mis sisalduvad neis arvudes, on liiduga sõlmitud müügilepinguid, missugused kuuluvad täitmisele käesoleva aasta kestel ja mis võivad tõsta meie ekspordi liitu kuni 1½ milj. kroonini. Võib ennustada, et käesoleval aastal meie kaubavahetus nõukogude liiduga ei osutu suhteliselt nii passiivseks, kui möödunud aastal.

Meie eksport nõukogude liitu on tõusnud põllumajandusesaaduste ekspordi arvel. Arenenud on ka kaubavahetus Lätiga, Leeduga ja Soomega.

Töötatöölise arv oli tänava väikesem kui möödunud aastal. Aprillikuus töötatöölise arv oli 11.400, s. o. 8600 vähem kui möödunud aastal. Juunikuus töötatöölise arv oli 3600, s. o. 9000 vähem kui möödunud aastal. Töötute arvu languse põhjuseks oli see, et meie põllunduses ja ka tööstuses on tööliste arv tõusnud. Registreerunud töötute seast töödasaanute arv oli käesoleva aasta esimesel veerandil 3000 inimest, mis aprillis tõusis 5000-le. Tõus oli tingitud osalt sellest, et Vabariigi Va-

litsus võttis tarvitusele erakorralised abinõud inimestele tööandmiseks.

Mäletan, et nende abinõude suhtes kaheldi, kas need on prestiishi kohased. Valitsus arvas aga, et on tähtis, et inimesed tööd saaksid, et pole aega vaielda siis väiklaste prestiishi küsimuste üle, kui küsimus puutub sadadele inimestele töö ja leiva hankimisse.

Mis puutub tööturu korraldamisse, siis peavad kavad sel alal loogiliselt järel-duma praeguse korra puudustest. Pean märkima ka püüdeid, mis valitsused on osutanud meie tööturu lahendamiseks. Kõik senised valitsused tööpuuduse lahendamiseks on oma parema tunde järgi kasutanud kõike vahendeid, mis olid nende käsutuses. Tänu sellele on korda läinud väikesemate valudega saada üle suurest töökriisist.

Praeguse valitsuse seisukord eeloleval talvel töötaolu küsimuses saab olema lahedam ja seepärast arvan ma, et lahedam olukord võimaldab ja kohustab tööturu reguleerimiseks läbi viima neid parandusi, mis hädavajalikud on. Vabariigi Valitsus on käesoleval aastal võtnud vastu seaduse, mis rajatud järgmistele põhilauselele: 1) konstateeritakse, et osa inimesi, kes sügisel linna ilmuvad, seal tööd ei suuda leida. Selleks, et neid inimesi tööle panna, on 2) tarvis võtta ette suuremal määral asunduskohtade loomisi maal ning hoolitseta selle eest, et osa neist liikuvaist töolistest jääksid sügisel maale talutöödele.

Ka tahetakse panna rohkem rõhku nõndanimetatud avalikkudele töödele ja vähem teha hädaabitöid. Avalikkude tööde ja hädaabitööde vahel on põhimõtteline vahe. Avalikke töid tehakse niivõrt, kui-võrt riik seda peab vajalikuks riigimajanduse ja rahvamajanduse seisukohast. Hädaabitööde kvantum oneneb aga mitte töö enese vajalikkusest, vaid eeskätt töötute arvust.

Erilisi raskusi on tekkinud tööta intelligenti probleem. Olukord on seda kurvem, et valitsusel õieti puuduvad selleks abinõud, et kiires korras siin suuri parandusi tuua. Probleemi raskus seisab selles, et suur osa haritlasi valmistavad ennast ette mitte selleks, et rahulduda oma haridusega, vaid selleks, et selle hariduse abil tööd leida. Iga aasta meie keskkoolidest tuleb välja umbes 2000 inimest, kes keskkooli lõpetanud ja kes kõlbavad peaaegjalikult selleks, et minna ülikooli või otsida tööd kontoris või kantseleisse. Nad on nii ette valmistatud. Niipalju intelligent tööjõudu ei suuda aga need alad vastu võtta. Pahet suurendab ka see, et haritlaskonnas vaadatakse ülevallt alla füüsilisele tööle. Füüsilist tööd peavad veel paljud II järgu tööks; puhast,

kantseleitööd, peetakse paremaks tööks, kuhu igauks peab püüdma. Paljud kehvad vanemad kulutavad oma viimsed veeringud selleks, et ette valmistada oma last n. n. „puhtaks tööks“. Siin peab tulema murrang niihästi koolipoliitikas, kui ka üldistes vaadetes füüsilisele tööle. Peab saama selgeks, et ühiskonnas on füüsiline töö sama väärtuslik kui intelligent töö, peab saama selgeks, et füüsilise töö tegija, kui tal tööd on, on ühiskonnale vajalikum kui töötü intelligent. Valitsusel on kaalumisel abinõud selleks, et suurendada tööta intelligentide töömahtu. Peab ütleva, et neid abinõusid on kaunis vähe. Teatud võimalused on siiski olemas.

Teiste majandusalade juures mööda minnes peatudes peab mainima kõigepealt teatud raskusi kinnisvara omanike seisukorras, eriti nende seisukorras, kes maju on ehitanud laenu abil. Missuguste abinõudega neid võiks hädast üle aidata, pole veel selgitatud.

Käsitöölise seisukord peaks paranema ühenduses üldise paranemisega majanduses.

Laevandus on k. a. elanud soodsail tingimustel. Laevad on olnud suures enamikus prahtidega varustatud.

Asudes vaatlema rahanduse seisukorda, võime konstateerida, et käesoleva aasta kestel on meie pankade arv vähenenud kuue panga võrra: 249 panga asemel on 243 panka. Tähtsamateks valitsuse korraldusteks panganduse alal võib eeskätt lugeda krediitpanga ja laenupanga saneerimist või õigemini riigikassa ja Pikalaenu panga kui kreditoride ja nimetatud pankade kui võlglaste vahekorjade kindlaksmääramist pikemaks ajaks ilma, et riik või Pikalaenu pank oleks neile pankadele uusi summe tarvitsenud anda.

Krediitpank on vanematest Eesti pankadest, kes omal ajal sattus teatud raskustesse. Viimasel ajal on panga seisukord tunduvalt paranenud, ja mina leidsin, et praegune moment, kus hoiusummad tõusevad, on kõige kohasem — lõplikult kindlale alusele seada see vanem Eesti rahvuslik rahaasutus.

Laenupanga suhtes võib öelda ligikaudu sedasama. Tähtsamatest likvidatsioonil läinud pankadest oli Sakala pank, kes sattus moratooriumi alla mineval aastal. Selleks, et teda tegevuses hoida, oleks tulnud uusi suuremaid summe temasse panna, mida aga ei olnud võimalik.

Hoiusummade liikumise kohta krediit-asutistes annavad pildi järgmised andmed. Möödunud aastal oli hoiusumme kõikides pankades kokku 58,4 miljonit krooni. 1933. a. kestis langus kuni praeguse valitsuse ametisse tuleku kuuni, s. o. oktoobri 1933. Alates novembrikuust on hoiu-

summade langus jäänud seisma ja nad on hakanud tõusma. Eriti äkiline oli tõus käesoleva aasta märtsi- ja aprillikuul. Hoiusummade tõusu alates läinud aasta novembrist tuleb kirjutada osalt selle arvele, et kodanikud seni ei omanud küllaldast usaldust raha ega poliitilise olukorra stabiilsuse vastu. Viimane põhjus ilmneb selgelt hoiusummade järsus tõusus k. a. märtsis-aprillis. K. a. 1. sept. oli hoiusummade arv kõigis pankades kokku 69 miljonit kr., ühes riigihoiukassaga. Samal ajal on laenu näidanud vähenemise tendentsi. Laenusumma oli 1933. a. 1. jaanuariks 245 miljonit, mõnede kõikumiste järele tõusis nende summa tänava aasta aluks 250 miljonile. Siit peale on hakanud langus ja praegu on laenude seis umbes 241 miljonit kr. Hoiusummade tõusu ja laenu liikumise kohta peab ütleva, et nendel on enam-vähem ühed ja samad põhjused. Kõigepealt ja esimeseks põhjuseks on, nagu juba eelpool mainitud — usalduse tõus vääringu ja poliitilise olukorra stabiilsuse vastu. Seni kui kestis mitu aastat vaidlused vääringu üle, paljud inimesed ei usaldanud panna panka oma raha. Pealegi, olles lootuses, et vääringu langemine teeb palju kergemaks laenude tasumise, ei püütud laenusid tasuda, vaid otse selle vastu: oli tendents laenusummat tõsta. Kui nüüd olukord selgus, hakati suuremal määral tooma hoiusumme juurde ja tasuma laenusid, kusjuures kadus nimetatud eriline stimulus uute laenude tegemiseks. Teiseks tähtsaks põhjuseks on olnud kapitali väljavoolu tõkestamine, mida on teostatud Eesti Panga deviiside kontrolli ja Majandusministeeriumi litsentside väljaandmise kaudu ja lõpuks on ka kapitalide väljaveo tõkestamise seadus aidanud kaasa suuremate summade väljavoolu takistamiseks ja nende Eesti rahvamajandusele reserveerimiseks.

Üheks põhjuseks, mis pärast laenu summa tagasi läinud, on olnud see, et põllupidajal, talumehel ja teistel on laenudega olnud halbu kogemusi. Alles praegu on käimas põllumajanduse ümberlaenustamine ja on arusaadav, et nüüd, kus endised laenud alles lõplikult ümberlaenustamata, kusjuures valud ja mured, mis laenu enesega kaasa tõid, on alles unustamata, pole põllumajandus hakanud suuremal määral laenusid tarvitama. Tuleb veel juurde lisada, et erapankade laenu põllumeestele protsentide määra tõttu ei ole sobivad.

Nähete hindamised hoiusummade tõusu ja laenusummade languse kohta on olnud lahkuminevad. Ühed arvavad, et see on halb, ja ma olen lugenud märkusi, kus kurdetakse praegust seisukorda, et see

toob kaasa uue kriisi, nagu Ameerikas oli 1928. a. Ma arvan, see on ilmaegne närvitsemine. Täiesti põhjendamata on Eestit võrdlema hakata Põhja-Ameerika Ühendriikide seisukorraga. Põhja-Ameerika Ühendriigid sel ajal, kui seal tekkis kriis, olid teiste riikide võlausaldajaks. Eesti eramajandusel seevastu on väliskohustisi kümned miljonid, mille tõttu võimalik oma kapitale siseriigis väliskapitali asemel rakendada tööle. Kuivõrd eramajandus ei suuda praegusel ajal investeerida uusi kapitale, tuleb riigil olla kaasaitajaks. Riik võib olla kaasaitajaks selle läbi, et ta teeb kapitali tarvitamise odavamaks. Kuidas seda tehakse, selleks on olemas mitmeid teid ja on ka meil juba kavad, milliseid loodan lähemal ajal esitada. Kokku võttes võib öelda, et sellepärast erilist närvilikkust tunda, et Eestis esimest korda on tekkinud pankades vaba raha, ei ole mingit põhjust.

Kassareservid on samuti näidanud tõusu tendentsi: 1. jaanuaril 1933 oli kokku kassareserve 21,0, kuna käesoleva aasta esimesel sept. oli see 27,0 miljonit krooni.

Raharingvool on tunduvalt kõikunud. Möödunud aasta 1. jaanuaril oli raha liikvel kokku 35.483.000 krooni, käesoleva aasta 1. jaanuaril oli 37.136.000 krooni, kuna hiljem, aprillis ja mais on see summa tõusnud isegi üle 39 miljoni krooni.

Kattevara protsent on tunduvalt tõusnud. Möödunud aasta 1. jaanuaril oli kattevara 19,7 milj. kr. ja kattevara protsent 44,34 ning peale selle kohustusvaba välisraha 546,4 tuh. kr. Käesoleva aasta 15. septembril oli kattevara 30,8 milj. kr. ja katteprotsent 64,31 ning kohustusvaba välisraha 3,1 milj. kr. Kattevara tõusu otsekoheseks põhjuseks on muidugi ekspordi suur tõus ja et import samal ajal ei ole niivõrd suurenenud. Ühenduses Eesti Panga kattevara tõusuga on viimasel ajal Eesti Pangale tehtud etteheiteid. Suurel määral on need etteheited põhjendamatud. Valitsusel on rahaturu korraldamiseks teatud kavad, mille avaldamisega oleme oodanud, et lõplikult veenduda olukordade kujunemises. Need küsimused selguvad paari kuu jooksul, ja siis loodame asuda oma kavade teostamisele. Teatud ergutavaks abinõuks on juba ettevõetud laenu protsentide vähendamine.

Mis puudub riigi eelarvesse, siis oli mul au seda ette kanda juba käesoleva aasta eelarve-kõnes, et riigi eelarve sisaldas teatud vaikes reservi.

Langenud väeringu juures oleks sama suurte tarviduste rahuldamiseks, mis möödunud, 1933./34. a., eelarves ette nähtud, tulnud käesoleval aastal mitme mil-

joni krooni võrra rohkem kulutada. Tegelikult aga ületab käesoleva aasta korraline eelarve ainult 1—1,5 milj. kr. võrra möödunud 1933./34. a. eelarve üldsumma. Kuigi oli ette näha, et tarviduste rahuldamine, eriti välisostude alal võiks tekitada raskusi, pidasin käesoleva aasta eelarve kokkuseadmisel õigeaks piirata valitsemise kulusid ja kokku hoida kus võimalik. Nii kujunes käesoleva aasta eelarve reaalselt väikesemaks isegi kui mullune. Kuid juba siis võis ette arvata, et riigikassa tulud käesoleva aasta kestel saavad suurenema. Tähendab — valitsuse kulude laienemise mahasurumine tulude suurenemise tendentsi juures pidi andma teatud ülelaekumise, mis moodustaski tolle vaikes reservi riigi k. a. eelarves. Selle reservi vajadus on igale selge. Minu arvates peaksid ka edaspidised eelarved olema ennemini tagasihoidlikult kui liiga optimistlikult kalkuleeritud. Eelarve koostamisel on alati soovitatav olla pessimist.

Käesoleva eelarve-aasta esimese viie kuu kestel ületavad tulud $3\frac{1}{2}$ miljoni võrra kulusid. Selle tõttu on korda läinud tasuda 2 milj. kr. võrra laenu Eesti Pangale ja anda 1 milj. kr. võihinna kindlustamiseks.

Mis puutub eelarve täitmisesse, siis selle kohta on vara ennustusi teha. Optimistid ütlevad, et see on 70 miljonit krooni. Mina olen pessimistlikum ja arvan, et see on $68\frac{1}{2}$ —69 milj. kr. Kuna korraline eelarve on 64 milj. kr., siis on näha ette, et eelarve-aasta lõpul võib kujuneda ülejääk. Osa sellest ülejäägist tuleb kasutada võihinna kindlustamiseks. Peale seda aga ootavad riigi eelarvet uued ülesanded. Meil on tarvis riigi- ja rahvamajanduse arendamiseks ja ülesehitamiseks juhtida mitmesugustele aladele uusi summe. Kõigepealt tuleb neid summe kasutada selleks, et ehitada uusi ruume riigiasutustele, et vabaneda suurest üürkohustusest, mis riigi eelarvet koormab. Sellega luuaks juurde uusi väärtusi, mis vabastab riigiasutusi edaspidistest kuludest.

Teiseks, seni metsakultuurile kulutatud summad ei ole olnud küllaldased. Mets on tähtsam ekspordartikkel, mis on andnud riigile ja rahvale suuri tulusid. Kuid metsa uuendamisele ei ole suudetud panna nii suurt rõhku, nagu metsa tarvitamine seda nõuaks. Peale selle tuleb kulutada suuri summasid asundamise töödele.

Edasi on tarvis tõsta riigiraudteede kandevõimet ja vastupidavust.

Need suured ülesanded aitavad likvideerida ka tööta olu, nõudes aga riigilt suuri kulutusi, mis neelaksid ära riigi eelarve ülejäägid.

Üheks eriliseks kuluallikaks võib kujuneda teoksil olev maksureform. Käesoleva aasta suvel Riigivanem oma dekreediga viis läbi teatava muudatuse maksude alal, mida nimetati ta ulatuse tõttu osaliseks reformiks. Nende muudatuste otsustamiseks oli teha maksud otstarbekohasemateks ja jaotada maksukoormat õiglasemalt — veeretada neilt väikesematele maksnikkudelt, kes olid maksudega üle koormatud, osa koormatust suurematele ettevõtetele. Meie kalkulatsioonide järgi need ümberveeretatud kohustused võivad ulatuda kuni 400.000 kroonini. See osaline reform tõi riigikassale teatud puudujäägi, kuigi väikese.

Praegu on valitsusel teoksil suur maksureform, mida võib-olla on võimalik panna maksma eelarve-aastaga, alates 1. aprillist. Selle suure maksureformi juures oleme arvestanud, et kodanikkude maksukoorem ei suureneks, vaid osaliselt väheneks, mille tõttu riigikassa tulud väheneksid.

Minu juures käisid riigiteenijad ja avaldasid soovi, et valitsus tõstaks palku riigiteenijatele. Ma pidin teatama, et üldine palgatõstmine riigiteenijaile pole praegu meie kavas. Küll aga on praegu teoksil riigiteenijate palgaredelite läbi vaatamine, et oleks võimalik fikseerida riigiteenijate reaalpalku, sest praegused palgad, mis palgaredelis figureerivad, on irreaalsed: inimesed ei saa neile määratud palku täielikult kätte, neil võetakse osa palgast maha; kõrgematel ametnikkudel teeb see vahe välja kuni 25% palgast. On tarvis sellest üle saada ja läbi viia, et riigiteenijate reaalpalgad figureeriksid koosseisudes. Palkade reguleerimisel tuleb paratamata palgasummad ümarguseks teha. Näiteks kui keegi saab 62 kr. 42 snt., siis tuleb see summa teha ümarguseks. Seejuures minnakse välja põhimõttest, et palgasumma tuleb teha ümarguseks mitte allapoole, vaid ülespoole. Niisugune palga reguleerimine tekitab riigikassale paratamata kulusid. Peale selle on kavatsus palku tõsta suurema arvu lastega riigiteenijatele. Kõik need kavatsused nõuavad väljaminekuid. Samuti on tarvis korraldada üksikute riigiteenijate varustuse küsimust. Arvestades uusi suuri ülesandeid, mis riigikassal ees, ei saa anda üldisi lubadusi palkade tõstmiseks. Pealegi ajal, kus sajad tuhanded inimesed ei ole tööd leidnud, peab valitsus eeskätt kulutama omi reserve neile töö muretsemiseks. Need inimesed, kellel töö on, on alati palju paremas seisukorras võrreldes nendega, kellel tööd ei ole ja kes aastate-viisi peavad mööda asuti käima tööd otsimas. Nende inimeste

elujärje parandamiseks peab riik eeskätt tegema kulusid.

Vaadeldes riigiteenijate palkade küsimuse sisulisele küljele, peab tunnustama, et need palgad määrati kindlaks 1927. aastal, mil elumaksumus kõrgem, elu oli kallim. Kuigi palgad on kärbitud, on elumaksumus siiski rohkem langenud. Võib-olla üksikutes gruppides on palgad küll sama palju langenud, aga seda ei saa üldiselt öelda. Täheleb, riigiteenijate reaalpalgad pole üldiselt langenud, vaid enamikul isegi tõusnud, võrreldes 1927. aastaga.

Ja lõpuks kuivõrd riigi eelarves osutuvad teatud ülejäägid, on tarvis neist ülejääkidest teatud osa ära panna selleks, et moodustada riigikassa reserve. Meie häda aastate jooksul on just selles seisnud, et meil puudusid need reservid või olid liiga väikesed. Mõnes teises riigis on need reservid olnud palju suuremad, ja neil on ka korda läinud palju kergemini üle saada neist raskustest, mis kriisiaeg on veeretanud ette. Näitena võiks nimetada kas või meie lõunanaabri — Läti, kus suured reservid olid, mis olevat olnud suurelt osalt moodustatud riigi eelarve ülejääkidest, ja need on kaasa aidanud selleks, et nii eramajanduses, kui ka riigimajanduses kergemini üle saadi kriisi raskustest. Ja kui meil läheb korda teatud summasid reserveerida, siis kindlasti kergendab see nende meeste tööd, kes pärast meid tulevad. Ja mina arvan, et iga valitsuse ja iga Majandusministri sooviks ja eesmärgiks peaks olema püüda, et järgmisel valitsusel ja Majandusministril, kes tuleb pärast teda, oleks kergem kui temal oli.

10. Järgmise koosoleku määramine.

Peaministri asetäitja siseminister K. Einbund: Kuna juhatusel on esitatud vormel, et läbirääkimisi pidada järgmisel Riigikogu koosolekul, ja kuna selle vormeli vastuvõtmisega õieti lõppeks tänase koosoleku ja ühtlasi istungjärgu päevakord, siis ma paluksin Riigikogu seda Riigivanema poolt määratud päevakorda veel mitte lõpetada, vaid sama päevakorraga määrata järgmine koosolek, kus Välisminister esineb seletusega meie välispoliitilise olukorra kohta.

Valitsus ühineb sellega, missugusel päeval Riigikogu tahab koosolekut pidada.

O. Köster (korra kohta): Nagu härra Siseministri ettepanekust näha, esineb valitsuse liikmetest veel peale teiste, Välisminister. Minul oli kavatsus teha ettepanek, võtta järgmise Riigikogu koosoleku päevakorda läbirääkimised. Kuid, nagu selgub Vabariigi Valitsuse esindaja seletusest, läheb käesoleva päevakorra-

punkti arutamine edasi. Sellepärast teen ettepaneku,

käesolev koosolek lõpetada ja järgmine koosolek pidada esmaspäeval, 1. oktoobril kell 5 p. l. võttes päevakorda Vabariigi Valitsuse seletus. (Vahelhüüded.)

M. Hansen (korra kohta): Ma teen ettepaneku,

järgmine koosolek pidada teisipäeval, 2. oktoobril s. a. sama päevakorraga, mis pani ette rkl. Köster.

Harilikult on Riigikogu ikka teisipäeviti pidanud oma koosolekuid ja esmaspäevane päev ei ole kohane Tallinna sõitjaile.

O. Köster (korra kohta): Teiselt poolt on tehtud ettepanek, pidada Riigi-

kogu koosolek teisipäeval. Ma lepiksin selle olukorraga, — koosoleku päev lahtiseks jätta — kuna homme tuleb kokku vanematekogude, kes siis arutab, mil päeval koosolekut pidada. Sel juhul võtaksin oma ettepaneku tagasi, kui ka härra Hansen oma ettepanekuga sama teeb. (Vahelhüüded.) Hea küll, siis ma jään oma ettepaneku juurde.

Juhataja: Kõigepealt tuleb hääletamisele rkl. Hansen'i parandus. (Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud 44 häälega 26 hääle vastu.

Hääletamisele tuleb rkl. Köstri ettepanek ühes rkl. Hansen'i parandusega. (Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.30 min.

Õige.

J. Loosalu,

A. Tõllassepp.

Koosoleku sekretärid.

A. Lindeman.

Riigikogu asjadevalitseja k. t.

RIIGIKOGU

V koosseis.

V istungjärk.

124. koosolek.

2. oktoobril 1934.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Teatamine komisjoni antud seaduseelnõudest ja konventsioonidest.
3. Riigikogu juhatuse koosseisu täiendamine.
4. Vabariigi Valitsuse seletus.
5. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse seletuse kohta.
6. Riigikogu V, erakorralise, istungjärgu lõpetamine Riigivanema nõudel.

Koosoleku avab Esimees **R. Penno** kell 17.43 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi **O. Gustavson**.

1. Päevakorra täiendamine.

Juhataja: Riigivanem täiendab Riigikogu tänase koosoleku päevakorda punktiga — Riigikogu juhatuse koosseisu täiendamine, — mille Riigikogu juhatuse otsustas võtta tänase Riigikogu koosoleku päevakorda esimese punktina. Vabariigi Valitsuse seletus tuleb teiseks päevakorra-punktiks. Päevakorra määramine toimub Valitsemise korraldamise seaduse § 9 põhjal.

2. Teatamine komisjoni antud seaduseelnõudest ja konventsioonidest.

Sekretär: Riigikogu juhatuse andis komisjonidesse Riigivanema poolt dekreetidena väljakuulutatud seaduseelnõud:

1. Riigikassa võlakirjade väljaandmise seaduse täiendamise seaduse — rahaasjanduse komisjoni.
2. Riiklikkude põllumajandusliikide laenu liitmise seaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.
3. Teraviljaturu korraldamise operatsioonifondi seadus — rahaasjanduse komisjoni.
4. Põllupidajate ja kalurite võlgade korraldamise seaduse muutmise ja täiendamise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

Riigikogu juhatuse andis:

1. Eesti-Jaapani vahelise kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — rahaasjanduse komisjoni.
2. Eesti-Soome kaubandus- ja laevanduslepingu lisakokkuleppe, lõpp-protokollini ning õunalepingu kinnitamise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

3. Riigikogu juhatuse koosseisu täiendamine.

Juhataja: Riigikogule on tulnud kiri: „Riigikogule Tallinnas. Palun vabastada mind teise abiesimehe kohustest, arvates 1-sest oktoobrist 1934. a. K. Ast, Riigikogu teine abiesimees. 20. sept. 1934 a. Casablancas (Maroko).“

Riigikogu, valides esimese abiesimehe esimeheks, on vabastanud seega esimese abiesimehe ta kohustest. Seega on esimese päevakorra-punktina kahe vaba koha täiendamine, nimelt esimese ja teise abiesimehe koht.

Riigikogu juhatuse liikmete valimine toimub kodukorra § 2 kohaselt salajasel hääletamisel, kusjuures iga liige valitakse eraldi.

Kõigepealt tuleb Riigikogu esimese abiesimehe valimine. Palun esitada kandidaate. Sellele kohale kandidaate ei esitata. Järgneb Riigikogu teise abiesimehe valimine.

A. Mekkart: Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel teen ettepaneku,

valida Riigikogu juhatusse teise abiesimehe kohale rkl. Leopold Johanson.

Juhataja: Teisi ettepanekuid ei ole. (Hääletatakse salajaselt). Rkl. Johanson ei ole saanud kodukorra § 2 teises lõikes nõutavat enamust, seepärast hääletan teiskordselt — „poolt“ ja „vastu“. (Hääletatakse salajaselt.)

Hääletamise tulemused: poolt 46 häält, vastu 7, erapooletuid 18, seega on Riigikogu liige Leopold Johanson valitud Riigikogu teiseks abiesimeheks ning Riigikogu liige Karl Ast vabastatud sellelt kohalt.

4. Vabariigi Valitsuse seletus.

Välisminister J. Seljamaa: Lugupeetud rahvasaadikud! Võtan sõna, et anda lühikest ülevaadet tähtsamate välispoliitiliste sündmuste kohta niipalju kui need meid otseselt puudutavad, ja peatuda meie välissuhete arenemisel teiste riikidega ajavahemiku jooksul, mil Riigikogu pole olnud koos. Moment välispoliitilise kokkuvõtte tegemiseks on seda soodsam, et alles 28. septembri hommikul Genfist, rahvasteliidu XV täiskogu istungilt, mille

välte mul oli mitmeid kokkusaamisi ja kõnelusi terve rea seal viibivate riigimeestega, tagasi jõudsin. Luban enesele sellepärast kõige esiteks peatuda rahvasteliidu täiskoguga ühenduses olevate küsimuste juures.

1. Rahvasteliidu tänavune täiskogu, järjekorralt XV-es, kõitis suuremal määral avaliku arvamise huvi kui eelmistel aastatel. Täiskogu töödest võttis osa 55 riiki. Rohkem kui poole delegatsioonide eesotsas seisid valitsusjuhid või välisministrid, nende hulgas kõigi Euroopa maade välisministrid, välja arvatud Itaalia, Hispaania, Ungari ja Läti.

Täiskogu esimeheks valiti Rootsi välisminister Sandler. Eesti delegatsioonist valiti saadik A. Schmidt volituste läbivaatamise komisjoni liikmeks ja hiljemini sama komisjoni esimeheks. Sellena võttis ta osa liikmena ka täiskogu büroo tööd, kuhu kuulusid täiskogu esimees, kuus abiesimeest, viie suure komisjoni, mandaatkomisjoni ja päevakorra komisjoni esimehed.

Täiskogu huvi keskpunktiks oli Nõukogude Liidu vastuvõtmine rahvasteliidu liikmeks. Ettevalmistavad diplomaatilised läbirääkimised olid täiskogu alguseks jõudnud staadiumi, kus oli selge ühelt poolt Nõukogude Liidu tahe astuda Genfi organisatsiooni liikmeks, teiselt rahvasteliidus olevate riikide suure enamuse valmisolek tema vastuvõtmiseks. Raskusi tekitasid aga veel mõningad protseduuri küsimused, mis omasid küllaldase tähtsuse paljude rahvasteliitu kuuluvate riikide silmis, samuti Nõukogude Liidule alalise koha andmine rahvasteliidu nõukogus.

Arvestades Nõukogude Liidu erinevat seisukorda riikide peres, ei olnud nende küsimuste lahendamine kerge. Siiski viisid delegatsioonide vahelised läbirääkimised, mida juhtis prantsuse delegatsioon — inglise ja Itaalia aktiivsel toetusel — kokkuleppele täiskogu esimese nädala lõpuks, ja 15. septembril saadeti Moskvale vormiline kutse 30 riigi poolt, millele alla kirjutas ka Eesti delegatsiooni esimees, ühes Läti, Leedu, Poola j. t. Sooviavaldus väliskomisjar Litvinovilt astumiseks rahvasteliitu järgnes samal päeval, ja 18. septembril otsustas täiskogu vastuvõtu jaatavalt, ning võttis omaks ka rahvasteliidu nõukogu otsuse Nõukogude Liidule alalise koha andmise kohta rahvasteliidu nõukogus.

Nõukogude Liidu juurdeastumist võib hinnata kui sammu edasi rahvasteliidu universaalsuse ja ta mõjupiirkonna laienemise poole. Jaapani ja Saksamaa eemalejäämise järele tähendab Nõukogude Liidu samm Genfi mõju suurenemist, mis peaks andma häid tulemusi meile

kõige tähtsama küsimuse — rahu alalhoiu ja kindlustamise alal. Nagu väliskomisjar Litvinov oma vastuses täiskogu esimehe tervituskõnele deklareeris, tahab meie idanaaber oma kaastöös rahvasteliidu raamides erilist rõhku panna sellele ülesandele Genfi organisatsiooni tegevuses.

Nõukogude Liidu juurdetuleku küsimuse kõrval jäid tänavu pisut tagaplaanile üldvaidlused täiskogu rahvasteliidu tegevusaruande üle möödunud aasta tegevuse kohta. Tähelepanu keskuseks ülddiskussioonil kujunes Austria liidukantsleri Schuschniggi ja välisministri Berger-Waldenegg'i kõnede kõrval Poola välisministri Beck'i esinemine, kelle kõne teemiks oli vähemusrahvuste küsimus. Ta selgitas motive, millistel põhjenes täiskogu päevakorda võetud Poola ettepanek, rahvusosuliste ja raassiliste vähemuste kaitse laiendamine ka neile riikidele, kes sel alal ei ole seni kannnud mingeid rahvusvahelisi kohustusi. Rõhutades sellise üldsustamise vajadust Euroopa kohta, deklareeris minister Beck, et selle ootel on Poola sunnitud loobuma tänasest peale koostööst rahvusvaheliste organitega — ja need rahvasteliidu nõukogu, minoriteetidekomiteed — minoriteetide kaitse-süsteemi kohaldamise alal. Ta kinnitas ühtlasi, et Poola vähemused ei saa selle läbi milgi kombel kannatada, sest nende õigused on kindlustatud maksvate seadustega.

Poola välisministri kategooriline deklaratsioon kutsus välja seisukohavõtu ad hoc Briti ja Prantsuse välisministrite ning Itaalia delegatsiooni juhi poolt, kellest ühelgi ei olnud kavatsust üldvaidlustel sõna võtta. Kõik kolm toonitasid, et deklaratsioonis puudutatud kohustused on pandud maksma lepingu teel, ning et neist ei saa ühekülgsest end lahti öelda. Oli siiski märgatav erinevus neis seisukoha avaldustes. Sir John Simon reserveeris täiesti oma valitsuse seisukoha kõnes olevate lepinguliste kohustuste revideerimise võimaluse kohta. Barthou ei eitanud mõnesuguste muudatuste võimalust neis kohustustes, kuid õige kitsastes piirides. Aloisi omalt poolt viis nende võimaliku revideerimise ühendusse rahulepingute üldise revideerimise küsimusega, mille tarvidust Itaalia poolt juba varemini rõhutatud.

Küsimus tuli hiljemini kõne alla VI komisjonis, kuid ainult möödaminevalt, sest vähemuste kaitse tegelik korraldus kuulub täies ulatuses rahvasteliidu nõukogu kompetentsi. Seega ei olnud Poolal raskusi loobuda VI komisjonis seletuste andmisest oma deklaratsiooni ulatuse kohta. Lähem tulevik peab selgitama, millise sisu kavatseb Poola sellele anda.

Täiskogu päevakorras seisvate küsimuste läbiarutamine sünnib komisjonides,

kelle ettepanekute põhjal üldkoosolek teeb oma otsused.

Täiskogu kuuest suurest komisjonist töötasid tänava nagu ka eelmistel 1932. ja 1933. aastal, viis, nimelt I, II, IV, V ja VI. Kolmas komisjon, mis arutab desarmeerimise ja julgeoleku küsimusi, jäi moodustamata, kuna need küsimused on praeg. käsitlemisel desarmeerimise konverentsil.

I komisjonis — juriidilised küsimused — tuli tähtsama küsimusena kõne alla liidu põhikirja art. 15 kohandamine Boliivia-Paragvai konfliktile. Komisjon otsustas, vaatamata Paragvai vastuväidetele, et see artikkel täiel määral kohaldatav Chaco sõja puhul. See otsus võimaldab rahvasteliidule võtta tarvitusele kõiki põhikirjas ettenähtud abinõusid tüli likvideerimiseks.

Teine põhimõtteline küsimus, mis komisjonil tuli lahendada, oli liikmete poolt algatatud relvade ja sõjavarustuse väljaveokeelu läbiviimine sõdapidavate riikide suhtes rahvasteliidu nõukogu poolt. Komisjon leidis, et ei kuulu tema kompetentsi teha otsust põhimõttelises küsimuses, kuid võrd oleks õiguspärane rahvasteliidu põhikirja kohaselt embargo kohaldamine liidu otsusel mõnesugustele sõda pidavatele riikidele, kuna siin tõuseb esile väga keerukaid küsimusi, mis nõuaksid pikaajalist uurimist.

II komisjon, mille kompetentsi kuuluvad liidu tehniliste organisatsioonide tööd, käsitles ühenduste- ja transiidi, tervishoiu- ning majandus- ja finantsorganisatsiooni töid pärast viimast täiskogu moodunud aasta jooksul. Siin oli huvi koondatud majandus- ja finantsküsimustele. Uue algatusena nende alal esitas prantsuse kaubandus-tööstusminister Lamoureux ettepaneku võtta lähemale uurimisele kompensatsiooni- ja clearing-kokkulepete süsteem, mis viimasel ajal mängib järjest suuremat osa väliskaubanduses ja üldse rahvusvahelises majanduslikus läbikäimises. Läbirääkimistel selle üle märgiti komisjonis, et kompensatsiooni- ja clearing-kokkulepped on tekkinud kriisiaja abinõuna kaubandusliku ja finantslähikäimise reguleerimiseks. Kuna süsteem aga järjest rohkem levib ja näib sisaldavat püsivaid elemente, võttis komisjon prantsuse ettepaneku mõningate muudatustega omaks ja esitas vastava resolutsiooni täiskogule.

IV komisjoni ülesannetesse kuulub traditsiooniliselt rahvasteliidu eelarve aruanete kinnitamine ja eelarve läbivaatamine. Liidu eelarve on viimastel aastatel järjekindlalt vähenenud. Tänavusel täiskogul vastuvõetud eelarve 1935. aastaks näeb ette kulusid 30,5 miljonit kuldfranki 30,8 miljoni vastu käesoleval aastal. Need

kulud kaetakse peamiselt riikide liikmemaksudest. Kuna tuleval aastal Jaapan ja Saksamaa kui liidust lahkujad riigid langetavad välja liikmemaksu maksjate hulgast, oleks olnud oodata teiste riikide osamaksude teatavat tõusu, vaatamata eelarve üldsumma väikesele vähenemisele. N. Liidu astumisega rahvasteliitu paraneb siin olukord tuntuvalt ja võimaldub loodetavasti isegi väike vähenemine riikide liikmemaksudes vähemalt eelolevaks aastaks.

V komisjon, mis käsitleb sotsiaalküsimusi, võis märkida oma aruannetes täiskogule rea edusamme lastekaitse, vangide käitlemise, välismaalastest puudustkannatajatele abiandmise, opiumi tarvitamise vastu võitlemise j. m. küsimustes. Ta esitas ühtlasi rea ettepanekuid ja sooviavaldusi Liidu organite töö süvendamiseks neil aladel.

VI komisjoni — poliitilised küsimused — ülesannetesse kuulus esijoones kaaluda Nõukogude Liidu sooviavaldust rahvasteliitu astumiseks. Läbirääkimistel selle üle 17. septembril deklareerisid Schveitsi, Hollandi ja Portugali esindajad, et nad ei saa hääletada N. Liidu vastuvõtmise poolt, põhjendades oma seisukohta moraalsete ja poliitiliste kaalutlustega, kusjuures mõõduandvat osa mängis kartus kommunistliku kihutustöö ees. Vastuvõtmise poolt astusid välja suurriikide — Prantsusmaa, Briti ja Itaalia esindajad, Barthou, Eden ja Aloisi, samuti Beck, Beneš j.t., kes rõhutasid selle kui edusammu tähtsust rahvasteliidu mõju suurendamiseks ja ta mõjupiirkonna laiendamiseks. Nimelisel hääletusel langes vastuvõtmise kasuks 38 häält, vastu 3. Poolt hääletas ka Eesti koos teiste Balti riikidega. Kuna seega nõutav kaks-kolmandikku hääli oli saavutatud, järgnes N. Liidu vastuvõtt takistuseta järgmisel üldkoosolekul 18. septembril.

Teistest VI komisjonis päevakorral olud küsimustest kõitsid avaliku arvamise huvi vähemusrahvuste kaitse küsimus, millest eelpool kõneldud, ja Boliivia-Paragvai konflikt. Vähemusrahvuste kaitse alal tuli kõne alla esijoones Poola ettepanek kaitsekohustuste laiendamiseks kõigile Euroopa riikidele. Ettepaneku põhjendamiseks tõi Poola esindaja ette ebaõiglase vahe tekkimist riikide vahel, kellest ühed on seotud lepinguliste või muul teel pealepandud kohustustega sel alal, teised aga ei kannä selles mingeid kohustusi. Diskussioon ettepaneku üle kujunes õige laiaulatuslikuks. Peatselt selgus aga, et ettepanekut pooldasid vaid minoriteetide lepingutega seotud riigid, kuna teised, eriti suurriigid, ei lootnud sellest midagi head. Neil oludel pidas Poola esindaja paremaks oma ettepaneku diskussiooni lõpul tagasi võtta. Eriti huvitav minoriteetide küsi-

muses oli Suur-Briti esindaja Edeni kõne, kes omas ülevaates selgitas, mispärast Verssailes rahukonverentsil see küsimus üldse päevakorrale tekkis.

Rahvasteliidu nõukogu mitteamaliste liikmete valimisel 17. septembril valiti uuteks liikmeteks Türgi ja Tshiili; tagasi valiti Hispaania. Täiskogul valitsevale meeleolule oli iseloomustav Hiina uuesti tagasivalimise sooviavalduse tagasilükkamine täiskoguga poolt, milles väljendus riikide enamuse tahe võimalikult piirata tagasivalimisi ja võimaldada esildust nõukogus suuremale arvule riikele.

Lõpetades sellega lühikese ülevaate rahvasteliidu XV täiskoguga tööst ja minnes üle meid otseselt puudutavate välispoliitiliste küsimuste juurde, märgin kõige suurema rahuldustundega veel kord ära üksmeele ja koostöö lepingu sõlmimist, millele Genfis 12. septembril Eesti nimel koos Leedu välisministri Lozoraitis'ega ja Läti välisministeeriumi peasekretär Muntersiga alla kirjutasin. Selle lepingu sõlmimisega on Eesti, Läti ja Leedu omavaheline läbikäimine välja jõudnud tähtsusele, kust-peale algab uus ajajärk 3 riigi omavahelises koostöös. Meil on põhjust väärikalt hinnata selle lepingu ajaloolist tähtsust ja tunda otsekohest rõõmu selle üle, et nüüd 3 riigi omavaheline koostöö on muutumas nii normaalseks, nagu ta seda oleks võinud olla algusest peale. Põhjust rahulduseks on seda enam, et uus leping — nagu mul juhul oli 3 riigi nimel ka Genfis märkida seal koosviibivale rahvusvahelisele pressile — mitte ainult ei suurenda solidaarsustunnet kolme riigi vahel ja, loogilise järelalusena sellest, usku meisse enestesse ja meie iseseisva olemise põhiõigustesse, vaid ta aitab samal ajal stabiliseerida ja konsolideerivalt välja tõsta olukorda Euroopa meie osas, mil on kahtlemata suur tähtsus töös, mida teeb rahvasteliit rahu ja julgeoleku kindlustamise vaimus. Olles rahvasteliidu suure töö kõige otsekoheksena toetajaiks, on Eesti, Läti ja Leedu selle lepingu sõlmimisega teinud ära märgatava osa sellest rahutööst, mis ka nende peal lasub.

Heameelega konstateerin siinkohal, et ka kogu kodumaa ajakirjandus on väga heatahtliku seisukoha võtnud selle lepingu suhtes.

Sellega ühenduses tahan veel kord toonitada, et koostöö leping kolme Balti riigi vahel kuidagi ega üheski mõttes ei muuda ega mõjuta neid sõprusvahekordi, mis meid seovad meie muude lähemate ja kaugemate naabritega. Koostöö leping määrab lähemalt ära koostöö võimalused ja vormid lepinguosaliste vahel ühise tähtsusega välispoliitilistes küsimustes, kuid näeb ka ette eriprobleemide olemasolu, missugus-

tes koostöö ja üksmeel alati ei ole teostatavad.

Meile teiseks väga tähtsaks sündmuseks Genfis oli Nõukogude Liidu astumine rahvasteliidu liikmeks. See on iseenesest üleilmlise tähtsusega suursündmus pealesõjaaegses arenemises ja mul selle juures siin tema üldise selguse tõttu lähemalt peatuda ei ole tarvis. Märgin ainult, et Nõukogude Vabariikide astumine rahvasteliitu ja rahvasteliidu põhimõtete, õiguste, kuid ka kohustuste enesele võtmine aitab suurel määral edasi tihendada neid sõprusühendusi, mis juba valitsesid meie ja Nõukogude Liidu vahel. Sest nüüdsest peale töötame meie Nõukogude Liiduga ka vormiliselt ühistel alustel ühises rahutöös. Meie oleme veendunud oma idanaabri otsekohestes rahupüüetes ja ka varemad näited selleks on olemas. Tuletan meelde, et käesoleval aastal kevadel pikendati ühelt poolt Eesti, Läti, Leedu, Soome ja Poola ja teiselt poolt Nõukogude Liidu vahel olemasolevate mittekallalale tingi lepingute maksvust kuni 31. detsembrini 1945. aastani. Seda sammu, mis oli võetud ette Nõukogude Liidu tänuväärset algatusel, tuleb ka pidada üheks tähtsamaks sündmuseks Balti riikide välispoliitikas viimasel ajal. Lepingu pikendamisega ja edasi Nõukogude Liidu astumisega rahvasteliitu on rahvusvaheline olukord Baltimail kindlustatud enam kui 10 aastaks, ja seda asjaolu tuleb pidada suureks rahu faktoriks Ida-Euroopas, nagu seda ka väljaspool on konstateritud.

Et aga viia Ida-Euroopa rahukorda ühise reshiimi alla Lääne-Euroopa rahusüsteemiga, mille alustöeks on Locarno leping, ja et katsuda leida väljapääsu seisukorrast, missugusesse oli jõudnud desarmeerimiskonverents peale rohkem kui 2 aastat kestnud tööd, selleks võeti käesoleva aasta varasuvel Genfis konkreetsetel kujul üles n. n. Ida-Locarno pakti küsimus. Pakti idee sai praktilise käsitluse N. Liidu ja Prantsuse diplomaatia koostööl ning Balti riigid olid ette nähtud ühe elemendina pakti süsteemis. Pakt oli kavetatud vastastikku abiandmise, n. n. assistance mutuelle, regionaalkokkuleppena rahvasteliidu poolt soovitatud põhimõtete kohaselt, ta oleks garanteerinud Balti riikide puutumatuset, samuti N. Liidu, Poola ja Saksa praegu olemasolevaid piire. Garandina Ida-Locarno lepingus oli ette nähtud Prantsusmaa, kusjuures N. Liidule täiendava erikokkuleppe alusel oleks langenud garandi kohustused Lääne-Locarno lepingu suhtes.

Pakti kavatsuse lähem vaatlemine tekitas elavat mõtetevahetust asjaosaliste vahel. Meid peeti pakti algatajate poolt läbirääkimiste kursis ja mul oli juhuseid

pakti kohta pikemalt mõtteid vahetada iseäranis ka Poola välisminister Becki ja N. Liidu väliskomissar Litvinoviga. Mäletavasti viibisin Poola välisministri lahkel kutset Varssavis 23. ja 24. mail, samuti oli meil heameel Tallinnas oma juures tervitada Poola välisministrit Becki, kes 23.—25. juulini Tallinna külastas. Ka N. Liidu väliskomissar Litvinov avaldas soovi, et ma Moskva sõidaksin, ja sellele soovile endastmõistetavalt vastu tules viibisin Moskvas 28.—30. juulini. Kõigil neil kokkusaamistel kui ka nüüd Genfis asetleidnud kõnelustel paistis ilmselt välja tähtsus, mis Balti riikide eventuaalsele osavõtule niisugusest Ida-Euroopa regionaalpaktist antakse. Mis puutub meie seisukohasse kõne all oleva küsimuse kohta, siis oleme meie teatanud, et pooldame niisuguse rahupakti ideed, mis omalt poolt aitaks kaasa üldise julgeoleku ja rahu kindlustamiseks Ida-Euroopas, kui temast osa võtavad kõik riigid, kelle poole on pööratud kutsega. Kui niisuguse pakti teostamine on võimalik, siis oleme omale, konkreetse kava saamisel, reserveerinud õiguse selles ette võtta täiendusi ja muudatusi, kui need meile paistavad olema tarvilikud.

Ühenduses rohkearvuliste kõnelustega riikide vahel Ida-Locarno pakti kohta on meil juhust olnud tutvuneda mitmesuguste arvamisavaldustega. Meie seisukoht on pakti suhtes alati olnud üks, kuid mõttevahetusi oleme ära kasutanud selleks, et selgitada meie seisukohta ja katsuda leida lahendust, mis oleks vastuvõetav kõikidele asjaosalistele. See on ühenduses kavatsetava paktiga olnud Eesti välispoliitika otsekohene ja tähtsam ülesanne ja meie oleme õigeks pidanud selle eest valvata, et meie huvid tahaplaanile ei jääks ja et nendega arvestataks.

Kas ja missugusel kujul pakti mõtte edasiarendamine edaspidi liikuma saab, selle kohta ei saa ma praegu teatada midagi lähemat. Kogu küsimuse üle on mul olnud Genfis pikemaid mõttevahetusi asjaomaste riikide välispoliitika juhtidega ja sel põhjal võin ma nii palju ütelda, et mõnesuguste asjaolude tõttu on küsimuses praegu tekkinud seisak, mis on peale muu ühenduses Saksa ja Poola poolt antud memorandumitega. Samuti on selge, et enne Barthou visiiti Rooma uusi samme Ida-Locarno realiseerimiseks ette ei võeta.

Kui nüüd vaadelda meie sõprus- ja kaubandusvahekordade arenemist meid ümbritsevate riikidega, siis ei pea ma käesoleval korral enam tarvilikuks peatuda pikemalt vahekorra juures meie liitlasest sõbra Latviaga ega meie ja Latviaga nüüd koostöö liidus oleva sõsarriigiga Leeduga. Omavaheline hea läbisaamine ja üksteise

mõistmine on meie edaspidise ühise koostöö aluseks. Märgin ainult, et kavatseme esimese 3 Balti riigi välisministrite konverentsi, nagu need ette nähtud Genfis äsja allkirjutatud lepingus, ära pidada Tallinnas eeltulevas novembris.

Edasi kriipsutan alla seda vahekorrad tihenemist, mis möödunud poolaasta jooksul on aset leidnud Poolaga. Mäletavasti viibis maikuul Eestis Poola tuntud riigimeestest koosnev delegatsioon, et teha vastukülaskäiku meie riigitegelaste külaskäigule Varssavi meie Vabariigi aastapäeval veebruaris. Sellele järgnesid, nagu juba tähendasin, Eesti ja Poola välisministrite külaskäikude vahetused. On loodud tihe side meie ja Poola ametiasutuste ja seltskondlike organisatsioonide vahel ja see avaldab ennast välispidiselt vastastikustes sagedastes kokkupuutumistes.

Meie lähematest naabritest nimetan eriti ainult Soomet, kellega täiendava kaubanduskokkuleppe alla kirjutasime 5. juulil, mis eile, 1. oktoobril, jõusse astus. Uus kokkulepe võimaldab meile mahutada osa meie teravilja Soome, ja see asjaolu peaks omajagu kaasa aitama meie viljaturu reguleerimiseks. Ka korraldab kokkulepe muude meie hooaja põllumajandussaaduste väljavedu Soome, mis peaks kahelele lähemal ajal Tallinnas aset ka Eesti ja Soome välisministrite kokkusaamine, olles väliseks avalduseks sellele üksteise mõistmisele, mis iseloomustab meie mõlema maa vahekordi.

Skandinaavia riikidega, eesotsas Rootsi, seob meid mitte ainult mineviku-mälestus, vaid ka ühine kuuluvus Põhja-Euroopa rahvaste perre. Meie tahame loota, et läbikäimise tihenemine nende maadega soodsalt edasi areneks nii kultuurilises läbikäimises kui ka majanduslikus, ja et läbikäimisest kasu oleks mõlemale poolele.

Saksamaaga oleme 29. märtsil sõlminud täiendava kokkuleppe n. n. „võilepingu“ nime all, mis 15. aprillil s. a. jõusse astus ja mida hiljemate läbirääkimiste teel alles nende päevade sees on täiendatud. Kokkuleppe alusel oleme saanud ja saame Saksamaal praegugi kõiki neid soodustusi, mis on maksvad teiste riikide kohta. Vahepeal lühemat aega kestnud muutus müügitingimustes on täiendavatel läbirääkimistel ära korraldatud meile vastuvõetaval kombel. Konstateerin siinkohal seda asjalikkust ja vastutulelikkust, mis on iseloomustanud läbirääkimisi Saksa valitsusega ja mis on võimaldanud seada Eesti-Saksa kaubavahetust loomulikule alusele.

Sedasama tahaksin öelda ka Eesti-Briti kaubandusläbirääkimiste kohta, mis

lõppesid vastava kokkuleppe sõlmimisega Londonis 11. juulil, ja mis 8. septembril jõusse astus. Loodame otsekoheaselt, et Eesti-Briti kaubavahetus selle tagajärjel elavamaks muutub, ja et sellest elavnemisest mitte ainult meie kasu ei saa, vaid ka Briti, kes on seisnud meie iseseisvushälli juures ja kelle vastu tunneme erilist sümpaatiat.

Kaks teist Euroopa suurriiki, Prantsusmaa ja Itaalia, olid ühed esimestest, kes meie vaimlist jõudu andsid algusest peale meie iseseisvuse võitluses. Nemad jälgivad praegugi täie sümpaatiaga meie arenemist ja seda, mida lühikese aja jooksul oma riiklikus iseolemises oleme suutnud korda saata.

Võin oma lühikese ülevaate meie välisvahekordade arenemise kohta lõpetada, julgustavas ja lootustandvas toonis. Olukord on kujunenud niisuguseks — ja selleks oleme omalt poolt kahtlemata ka palju kaasa aidanud — et võime tulevikule julgelt vastu minna. Meie ja teiste Baltimere ranniku riikide iseseisvus ei ole kellegi poolt ähvardatud, vaid on, otse selle vastu, üks tarvilikumaid elemente Euroopa üldises rahuehitises. Oleme ka majanduslikult säilitanud ja kindlustanud oma iseseisvuse, ja nii kaua kui majanduslikult oleme vabad ja rippumatud, niikaua kui majanduslikkudest muredest üle saame, nagu seni oleme saanud, võime kindlalt tulevikule vastu minna.

Juhataja: On esitatud kaks ettepanekut: 1) Rkl. Tallmeistrilt ettepanek korra kohta,

määrata pooletunniline vaheaeg.

2) Rkl. Köstrilt ettepanek, avada läbirääkimised Vabariigi Valitsuse seletuse kohta.

Esimesena hääletan rkl. Köstri ettepaneku, et oleks selgus, kas Riigikogu oma tänast koosolekut tahab iatkata. avades läbirääkimised, või ta üldse ei ava läbirääkimisi.

Asun rkl. Köstri ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Tallmeistri ettepanek vaheaja määramise kohta. (Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud.

Vaheaeg kell 18.30 min. — 19.14 min.

Koosolekut juhatab teine abiesimees **L. Johanson.**

Sekretäri kohal teine abisekretär **O. Gustavson.**

5. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse seletuse kohta.

A. Jürman (rühma esindajana):

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Valitsuse esindajate seletustest, mis Riigikogu eelmisel koosolekul ette kanti, selgus, miks Riigivanem ja valitsus olid sunnitud kõike neid samme astuma ja seda teed minema, mida meie riigielu juhtimisel 12. märtsist alates on käidud. Meil ei tohiks veel kellelgi ununenud olla 12. märtsi eelne olukord. Mäletame, missugune ennasthävitav materdamine ja inimeste üksteise vastu üleskihutamise siis käimas oli, kuidas siis söim, laim ja otsesed ähvardused igapäev õhku täitsid. Praegu tundub see õudse unenäona, mida ei taheta enam meelde tuletada, kuid kuus ja pool kuud tagasi oli see tegelik elu, mis meid igal sammul ümbritses, milles meil kõigil tuli liikuda ja tegutseda. Alles nüüd tagantjärele on hakatud taipama, kui lagastavaks ja hädaohtlikuks selline õhkkond meie riigile ja rahvale oli muutunud. Meil oli arvustamise vabadus kujunenud nagu mingiks mahategemise haiguseks. Kõik see suur töö, mis meie riigi loomise ja ülesehitamise alal viimase 16 aasta jooksul korda on saadetud, kisti armuta maha ja tallati porisse. Nagu plaanikindlalt püüti niisugust arvustamist tekitada, et iseseisvuse ajal pole Eestis midagi loovat ega ülesehitavat korda saadetud, vaid nagu oleks rahva poolt valitud juhid aina saagi ja omakasu peal väljas olnud.

Iseseisvus on igale rahvale kõrgemaks püüdeks. Ja kui meie, eestlased, olime endile oma enesemääramise õiguse kätte võidelnud, kui meil olid saabunud need ajad, millest meie esivanemad ainult unistada julgesid, siis peab seda kõige lubamatuks talitamiseks nimetama, kui iseseisvusaja saavutusi tuldi nii hoolimatult maha tegema. Need inimesed nähtavasti ei andnud endile aru, et nad sellega tallavad mudasse kõige ilusama ja kõige õilsama ajajärgu meie rahva elus.

Kui teiste rahvaste juures, kes elavad juba ammu oma iseseisvat riiklikku elu, mõni ajavahemik teravamalt arvustamist või koguni eitavat hinnangut leiab, siis ei hävita see veel kõike, mis neil rahvastel olemas on. Kui teiste rahvaste juures praegusajaga rahul ei olda, siis jääb neile alles ikkagi nende suur minevik, mis neile kindlustab teatava seisukoha riikide ja rahvaste peres. Kuid meiega on lugu sootv teisiti. 16 aastat tagasi ei tundnud eestlase nime kaugemal keegi, sest meie olime allasurutud rahvas, kelle vastu kellegi polnud huvi. Ja kui siis ka meilegi viimaks saatus pälke paistma hakkas ja meil võimalikuks sai ise oma riiki luua ja sel alal oma võimeid näidata ning meie uue riigi loomise suure tööga hästi korda saime ja 16 aasta jooksul kõigil aladel palju ülesehitavat tööd ära tegime, mis

kõik võõraste rahvaste poolt tunnustamist on leidnud — kui siis seda kõike meie endi hulgast maha tegema tuldi, siis on see tõepoolest suurim kuritegu, mis meie rahva vastu korda saata saab.

Küsisime, kui need inimesed ja need organiseeritud jõud, kes seni meie riiki on kandnud ja juhtinud, nüüd enam kuhugi ei pidanud kõlbama, keda kavatsesi siis neile asemele seada? Kus olid need uued jõud, kes oleksid võimu ülevõtmise korral meie rahvast edasi viinud? Neid jõude meie ei näinud ja neid polnud olemas. Meie nägime ainult üht väga kirjut ja äärmiselt vastoluliste huvidega kogu, kelle ainus püüd oli võimule pääseda ja kes ise ei teadnud, mis siis edasi oleks saanud? Poleks mingit kahtlust olnud, et kui asjadel samas suunas oleks lastud edasi areneda, nagu nad enne 12. märtsi olid liikumas, et see siis meil varsti embakumba, kas anarhiga või tundmata jõudude diktatuuriga, aga võib-olla koguni meie iseseisvuse kaotamisega oleks lõppenud.

Arusaadav, et Riigivanem ja valitsus, kes olid vastutavad meie rahva heakäekäigu eest, ei võinud lubada asjadel nii kaugele areneda, vaid nad olid sunnitud vahele astuma enne kui oli hilja. Siin oli vaja otsustamise julgust ning meeleskindlust ning seda jätkus 12. märtsil Riigivanem Pätsil ja ülemjuhatajal kindral Laidoner'il. Praegu võime öelda, et selle samuga päästeti meie rahvas suurest ja tõsisest hädaohust.

Kas 12. märtsi samm oli õige ja tarvilik, selle üle ei saaks siin enam vaidlust kerkida, sest seesama rahvaesindus, kes siin koos, on ühemeelselt selle sammu juba varem heaks kiitnud. Nüüd võib olla kõnet ainult sellest, kas ka järgnevad sammud, mis valitsus pärast 12. märtsi on astunud, on olnud vajalikud ja õigustatud.

Enne kui selle hindamisele asuda, olgu lubatud siitkohalt tähendada, et põllumeeste kogude rühm, samuti kui teisedki rühmad, ei võta praeguse valitsuse tegevusest osa. Need kaks inimest, kes meie ridadest kuuluvad valitsuse koosseisu, ei tegutses seal mitte rühma volinikena, vaid oma isiklikul nimel. Kuna rühm niiviisi täitsa eemal on seisnud valitsuse tööst, siis on arusaadav, et meie võib-olla mõnegi üksikküsimuse lahendamist oleksime soovinud teisiti näha, kui see toime on tulnud. Aga need on üksikasjad. Valitsuse poliitika hindamisel tuleb aga arvestada valitsuse üldtegevusega. Kui meie sellelt seisukohalt vaatame sellele ajavahemikule, mis 12. märtsist saadik on möödunud, siis peab tõele au andes ütlema, et praegune valitsus on selle mõne kuuga väga palju loovat tööd teinud. Eriti suur

ja kõige silmapaistvam on muidugi see edu, mis on saavutatud seismise korra ja julgeoleku kindlustamise alal. Et meil tänapäev riigis jälle rahu ja kord valitseb, ja keegi ei pruugi hirmul olla, et Jumal teab milliseid üllatusi homme päev toob, selle eest võlgname tänu Riigivanemale ja samuti ka ülemjuhatajale, kelle tegevus sisekaitse organiseerimise ja kaitseväge ning kaitsejõudude tervendamise alal väärib täit tunnustamist.

Meie rahvas hindab rahulikku töötamise võimalust praegu kõige enam. Sellelt seisukohalt pooldame täiel määral ka seda, et valitsus kaitseisukorda veel üheks aastaks pikendas. Meie loodame, et valitsus oma tervendavate reformidega selle aasta jooksul meeli niivõrd rahustada suudab, et siis, kui jõuab kätte aeg kaitseisukorda kaotada, seda ilma kartusteta teha võidakse.

Teiseks tähtsaks alaks on valitsuse töös selle kuue kuu jooksul olnud võitlus majanduskriisiga. Nagu meie teame ja siin ka valitsuse esindajate seletustest kuulsime, on sel alal astunud terve rida samme, mille ülesandeks on olnud meie tähtsamat rahvamajanduse ala — põllumajandust — tervena ja elujõulisena hoida. Põlluharijad on valitsusele tänulikud nende korralduste eest. On ju väga tähtis, et valitsusel õnnestus ära hoida katastroofilist võihindade langust, ja kõik tunnevad maal headmeelt selle üle, et valitsus on tänava võimalusi leidnud kogu müügiüksuse pakutava rukki äraostmiseks. See peaks rukkihindade languse ära hoidma. Mõnesugusel määral kergendab nisuturu seisukorda see, et valitsus ka teatava hulga nisu kokku ostab. Milliseks selle järele vabaturu hinnad kujunevad, näitab lähem tulevik. Ma julgen aga siitkohalt põllumeeste kogude rühma nimel lootust avaldada, et kui nisuhinnad peaksid edaspidi langust näitama, et siis valitsus teesid ja võimalusi leiab ka kogu pakutava nisu äraostmiseks.

Kõik need valitsuse sammud, mis ta on astunud seismise korra kindlustamiseks ja meie majanduse tervendamiseks, on olnud tagajärjerikkad ja väärivad täit tunnustamist ning mina võin põllumeeste kogude rühma nimel öelda, et kui valitsus jätkab selles suunas oma tegevust ka tulevikuski, siis on talle ka edaspidi maarahva täielik toetus kindlustatud.

Mis suunas peaks meie riikliku elu areng edaspidi jätkuma, selle kohta on viimasel ajal ajakirjanduses palju vaidlusi olnud. Ma tahaksin paari sõnaga ka sellegi küsimuse juures peatuda. Kui hiljuti mõjuvalt poolt toonitati, et meie avalikus elus võitlevad praegu kolm voolu, kellest üks soovib vana 12. märtsi eelse

korra juurde tagasi pöörata, teine vastavool aga sooviks meie riigielus näha põhjalikke reforme ja kolmas vool ihkab kogu diktatuuri, siis on kõik need kolm voolu meie avalikus elus tõepoolest olemas. Põllumeeste kogud asuvad seisukohal, et niisugust vastutamata demagoogilist assitamist ja alalist üksteise mahategemist ning kahlustamist ja rahva ärevusse ajamist, nagu see meie riigis 12. märtsini valitses, ei või enam lubada. Nüüdsest peale peaks sel lõpp tulema ja kui kusagilt selle endise korra juurde tagasi tüürida tahetakse, siis oleme meie sellele kindlasti vastu. Samuti ei saa ka diktatuur meie riikliku elu arengu eesmärgiks olla, sest see ei vastaks meie rahva hingelaadile ja ei suudaks koondada rahva enamust ühisele ülesehitavale riiklikule tööle.

Põllumeeste kogud pooldavad seda voolu, mis tüürib uuendustele ja reformidele.

Meie rahvas on möödunud kuue kuu jooksul õppinud hindama rahuliku õhkkonna paremusi. Kui praegu maal kõnetada inimesi, siis ütlevad nad kui ühest suust, et mis see alaline riidlemine ja kisklemine andis, mitte kui midagi ja et praegu, kus poliitilisi tülisid ei ole, on palju parem elada. Kui öeldakse, et rahva hääl on Jumala hääl, siis tuleb ka käesoleval korral sellega arvestada. Uue korra väljakujundamisel peaks sellepärast meie arvates praegune rahulik kord aluseks võetama ning kõik selleks tehtama, et edaspidi kunagi enam ei saaks korduda 12. märtsi eelsed õhu ja meeolude kihvtimised.

Seda ootab rahvas praegu valitsuselt. Kui valitsus oma uuenduskavad suunab selle eesmärgi poole, siis leiab ta meie rahva suurelt enamusest toetust, ja ajalugu saab kord ta tegevust tänuga hindama.

12. märtsil pööras rahvas ära sellelt teelt, mis ähvardas teda hukatusse viia ja asus rahulikule ülesehitavale tööle. Sellele uuendatud riiklikule korrale, mis peab jääma rahvavalitsuslikuks korraks, lõpulisu andmine ja ta elluviimine on praeguse valitsuse suuremaks ja tähtsamaks ülesandeks. Meie soovime, et Riigivanemal ühes ülemjuhatajaga ja valitsusega korda läheks seda suurt ja tähtsat ülesannet õiglaselt ja õnnelikult lahendada ja et see tooks meile uue rahvusliku tõusuaja, koondaks kõiki töötama meie kalli kodumaa õitsenguks ja õnneks.

O. Köster (rühma esindajana): Luupeetud Riigikogu liikmed! Käesolevat Riigikogu istungjärku on terve rahvas suure huviga oodanud. Seda sellepärast, et jooksev aasta on olnud suurte elevuste

aasta, sarnaste elevuste aasta, millist meil peale riigi loomispäevi vaevalt olnud.

Üle pika aja Riigikogu kokku tulles rahvas ootas, mida ütleb Vabariigi Valitsus, rahvas ootab, mida ütleb Riigikogu.

Peaminister Riigivanema kohustes on rahvale ja Riigikogusse esinema saatnud kolm tähtsamat ala juhti Sise-, Majandus- ja Välisministri näol, nendest esimesele peale pannes suurema ülesande peaministri asetäitjana üldolukordade valgustamisel.

Riigikogu kuulab need ettekanded rahulikult ära. Mida ei suuda aga öelda peaministri asetäitja kohta, kes paar nädalat enne Riigikogu kokkutulekut suhtus rahvaesindusele hoopis teisiti.

Härra Siseminister kinnitas, et valitsus ei tugene ühelegi koalitsioonile ja ta mõeldab kõike ühise mõõdupuuga ja kõikide koostöö on tal vajalik. See peaks ka nii olema.

Siseministril tuleks aga siis tähele panna seda, et praegusel ajal mõned rühmitused ja ka poliitilised erakonnad seda ühtlast suhtumist omakasupüüdlikult tõlgitsevad, oma võimu suurendamiseks ja teiste surumiseks, nagu seda näitavad ka ajakirjanduses avalikuks tehtud nähtused. Ühinenud põllumeeste rühm soovib, et valitsus suhtugu kõikidele, kes Eesti oma-riiklust tunnustavad, ühtlaselt.

Peaministri asetäitja seletas, et vaja on põhjalikke reforme. Tõesti reforme on vaja, kuid iga reformi läbiviimisel peaks kaasas käima ka avalik käsitlus — poolt ja vastu, et vältida vigu. Ekslik on, kui nende läbiviimise juurest on kõrvaldatud avalik arvamine ajakirjanduse näol ja rahvaesindus. — Näitena olgu toodud koolireform, milline peale maksmapanekut palju arusaamatusi esile toonud ja üldhariduse kättesaadavuse rahvale üldse — eriti maarahvale — raskeks teinud.

Ajakirjanduse asjus oleks vaja kiiret selgust — mis lubatud, mis mitte. Siin on vaja üldiste korraldustega ja määrustega normeeringuid, et võimalik oleks avalikul arvamisel oma kõrget ülesannet täita — olla rahva erk südametunnistus.

Eesti rahvas, saades vabaks ja iseseisvaks, on loonud riigi, mis on rajatud õiglusele, seadusele ja vabadusele. Ta on maksva Põhiseaduse vastu võtnud kaitseks sisemisele ja välisele rahule ning pandiks praegustele ja tulevastele põlvetele nende ühiskondlikus elus ja üldises kasus, nõnda kui meie loeme Eesti Vabariigi Põhiseadusest.

Eesti rahvas Põhiseadust andes ja rahvahääletuse läbi kinnitades on olnud teadlik selles, et tõeline sisemine rahu riigis on võimalik ainult siis, kui riigi valit-

semine on rajatud õiglusele, seadusele ja vabadusele.

Eesti rahvas oma riiki rajades on samuti teadlik olnud ka selles, et meie väline rahu suurel määral oleneb meie kodanikkude üksmeelest ja kokkuhoiust ja et seda üksmeelt ja kokkuhoidu on võimalik saavutada ainult siis, kui meie riigielu on rajatud õiglusele, seadusele ja vabadusele. Need kolm panti on selleks, et nii praegune kui ka tulevased põlved neid pante hoiaksid, sest ainult sel tingimusel on võimalik teostada ühiskondlikku edu ja Eesti rahva üldsuse kasu.

Nende meie riigi aluste — õigluse, seaduse ja vabaduse — kaitsjaks on Eesti rahvas Vabariigi Põhiseaduses määranud riigivõimu. Sellele riigivõimule on Eesti rahvas käskinud teostada Põhiseaduse ja Põhiseaduse alusel antud seaduste järgi — Põhiseaduse § 3 —. Ta on öelnud: „Põhiseadus on vankumatuks juhteks Riigikogu, Riigivanema, valitsusasutuste ja kohtute tegevuses“, nõnda kui meie loeme Põhiseaduse § 86-st.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise seaduse II osas on ette kirjutatud esiteks Riigikogule, et ta 99 päeva jooksul maksma paneks seadused, mis on tarvis muudetud Põhiseaduse elluviimiseks (§ 2). Riigikogu ongi selle Põhiseaduse nõudmise täitnud. Teiseks on samas II osas ette kirjutatud, et Riigikogu uue koosseisu valimised ja Riigivanema valimised võetakse ette hiljemalt 100 päeva jooksul, arvates Põhiseaduse muudatuste maksma hakkamisest (§ 3).

Nende valimiste läbiviimise ajaks, s. o. 100 päevaks, näeb samas II osas olev § 4 ette endise Põhiseaduse alusel Riigikogu poolt valitud Riigivanema ümbernimetamist Peaministriks.

Tema, Peaministriks nimetatud Riigivanema, ülesandeks on Põhiseaduse mõtte järgi valimiste läbiviimine ja võimu ülendmine rahva poolt valitud Riigivanemale.

Valitsus kõige aja rõhutab niihästi ajakirjanduses, kui ka rühmadele antud seletuses, et ta on parlamentliku rahvalitsusliku riigikorra hoidja või regent. Regendi instituuti meie Põhiseadus küll ei tunne. Riigivanem on Põhiseaduse järgi kõrgema valitsusvõimu teostaja. Tema juures on riigi valitsemiseks Vabariigi Valitsus. Kõik teistsugused tituleerimised võivad ainult arusaamatusi tuua. Valitsuse kohus on meie põhiseaduslikku korda kaitsta, seda nõuab temalt meie Põhiseadus, seda nõuab kogu rahvas.

Peaminister Riigivanema ülesannetes 12. märtsil 1934 kuulutas välja kaitseisukorra kogu vabariigis. See otsus lei-

dis kinnitamist Riigikogu poolt 16. märtsil 1934, mil Riigikogu ka oma tegeliku töö Riigivanema soovil katkestas. 19. märtsil Riigivanema k. t. avaldas dekree-di, millega kaitseisukorra kestuse ajaks valimised edasi lükati ja kõik senised valimistoimingud tühistati.

Nüüd on kaitseisukorda pikendatud aasta võrra, kusjuures aga kaitseisukorra pikendus pole veel Riigikogu poolt kinnitatud, nagu seda nõuab Põhiseaduse § 60 p. 7 ja Põhiseaduse § 26. Mingisugust selgust selle kohta, millal Põhiseaduses ettenähtud Riigivanema ja Riigikogu valimised ette võetakse, ei ole. Rahvas ootab seda. Peale Peaministri asetäitja Riigikogus antud seletuste on kaitseisukorra pikendust püütud põhjendada „vabadussõjalaste“ protsessiga, milline ees seisvat. Mis puutub sellesse protsessi, siis ju õigluse tunne nõuab, et see protsess võimalikult varem ette võetaks. Väga paljud kodanikud, kes selle liikumisega kaasa läksid, on meie riigi loomisel kõige aja loiaalselt kaasa töötanud, neile on vabadusriiste ja teisi autasusid antud. Mõned neist on valitsus väga kõrgele kohale määranud. Kuid kahtluse ja riigivastase vari lasub siiski kõigil. Kohus oma otsusega võib neilt, kes ei ole süüdi, selle varju kõrvaldada, sest ainult tema autoriteetse otsuse järgi selgub, kes süüdi, kes mitte. Siis kaob see põhjendus ära — kaitseisukorra pikendamiseks.

Põhiseaduse § 60 p. 12 näeb ette, et Riigivanemal on õigus edasilükkamatu riikliku vajaduse korral kuulutada välja seaduse eelnõud dekreedina, millel on seaduse jõud. Nii et Riigivanemal ainult erandlikel juhtudel hädaseisukorras on õigus seaduseelnõusid välja kuulutada dekreedina, sest Põhiseaduse § 35 järgi kuulub seadusandlik võim riigis Riigikogule. Nüüd on peaminister Riigivanema ülesannetes asunud kogu riigis seadusandlust teostama dekreetidega. Riigikogult on võetud võimalus dekreetide kohta seisukohta võtta.

Vastavalt P. S. § 60 p. 5-dale on küll Riigivanemal õigus lepinguid sõlmida välisriikidega, kuid tema poolt sõlmitud lepingud vajavad Riigikogu kinnitamist. Meil on aga peaminister Riigivanema ülesannetes sõlminud lepingud ja need ise kinnitanud. Sarnast korda ei olnud isegi konstitutsioonilises monarhias. Sellejuures tuleb märkida veel seadusena maksmapandud Riigikogu dokorda, mille järele välislepingud tulevad Riigikogus kinnitamisele mitte seaduseelnõude korras, vaid erilises korras ühelainsal lugemisel, samas korras nimelt, nagu toimub riigi eelarve vastuvõtmine ja Riigivanema dekreetide äramuutmine.

Maksva Riigikogu kodukorra järgi ei ole välislepingud seaduse eelnõud, mida saaks välja kuulutada dekreedina.

Ja siin on pidanud ju valitsuse asutused ise tunnistama, et asjad mitte korras ei ole, nagu seda teada Soome lepingust, millega muu seas ka hävitatud meile väga tähtis rannakaubandus. Teise tüübilise näitena olgu toodud Saksa võileping.

Mis puutub peaministri asetäitja poolt antud seletusse Riigikogu ja Riigivanema võimupiiridest, siin ei ole meie nõus peaministri asetäitja tõlgitsustega. Peaministri asetäitja läheb välja sellest, et praegune Riigikogu olevat määratud ümbervalimisele. Tõsi küll, praegune Riigikogu oli määratud põhiseaduslikus korras ümbervalimisele, kuid peaminister tühistas valimised ja mingeid uusi valimisi määratud ei ole. Seega ei ole praegune Riigikogu seisukorras, mis on ette nähtud Põhiseaduse § 42, s. o. et ta võiks kokku tulla ainult Riigivanema poolt määratud erakorraliseks istungjärguks.

Selle tõttu on Riigikogu täiesti võimeline oma põhiseaduslikuks tegevuseks. Ka senine praksis tõendab seda seisukohta.

Poliitilisest küljest on peaministri asetäitja seletanud, et praegusel Riigikogul ei olevat rahva usaldust. Kui aga Riigikogul ei ole rahva usaldust, siis ei ole seda ka kogu valitsusel, sest viimane on ju selle Riigikogu poolt valitud, kellel ei olla rahva usaldust. Riigikogu ja Vabariigi Valitsus on mõlemad n. n. vana põhiseaduse pärandus, selles mõttes ei ole neil kummalgi midagi üksteisele ette heita, ka mitte Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogule. Ainukene loogiline järeldus sarnasest seisukorrast on — tuleb valida Põhiseaduse kohaselt Riigivanem ja Riigikogu, kellel oleks rahva usaldus.

Kõiki neid antud tõlgitsemisi märkides leiame meie, et sarnased tõlgitsemised meie riigivõimu võivad ära libistada õigusliku korra rööbastelt, kuigi peaministri asetäitja seletuste järgi valitsus õiguslikku korda tahtvat kaitsta.

Peaministri asetäitja seletus tuletab meelde ajaloost Louis Napoleoni, kes andis demokraatiale tunnustuse just siis, kui ta eemaldus temast — seades sisse tesarismi!

Ei saa olla parlamentlikku rahvalitsuse korda, kus parlament on kõrvaldatud oma põhiseaduslike ülesannete täitmisest. Ei tõsta see parlamendi autoriteeti, kui tema kohta öeldakse, et ta ei olla võimeline täitma Põhiseaduses ettenähtud ülesandeid seepärast, et ta määratud ümbervalimisele, kuid — valimisi ei järgne.

Meie riik tugineb enne kõike oma kodanikkude usaldusele, — eksperimente isikliku võimutahte väljaarendamise suu-

nas tema välja ei kannata. Kui meie kodanikkude vabadused ja põhiõigused hävitatakse, siis tekitab see ilmselgelt võõrdumist omariiklusest. On ju meie rahvas võõrastelt valitsejailt küllalt kannatanud omavoli ja vägivalda, omadelt ta ei oota seda, vaid nõuab õiglust, seaduse austamist ja vabadust.

Küll on valitsuse poolt seletatud, et meil olevat poliitilised rühmitused, kes tüüriivat diktatuuri poole ja et valitsus olevat sunnitud siin erakordseid abinõusid tarvitama.

Ometigi peab tähendama, et uus maksev Põhiseadus ei eelda sugugi mingit diktatuuri. Meie maksev Põhiseadus on demokraatlik. Riigivõimu kõrgemaks teostajaks on § 27-da järele Eesti rahvas ise. Tema valib kõige demokraatlikuma valimisviisi järele Riigivanema ja Riigikogu. Sarnaste valimiste juures ei või juttu olla diktatuurist.

Kui aga meil kõige peale vaatamata soovitakse ja tahetakse käia võõraste valitsejate radasid, siis on meie kohus hoiatada ja selle peale tähelepanu juhtida, et sarnasele teele asudes varitseb meie riiklust ilmselgelt hädaoht.

Majandusministri seletustes kuulsime erilise tunnustuse vääringu ümberhindamise heade tulemuste kohta. Tema tõi põhjenduseks oma väidetele hulga arvu lisi materjale. See autoriteetlik Majandusministri seletus peaks lõplikult tõendama, et kõik vastuseismised sellele teele asumiseks on olnud ekslikud. Põllumajanduse aasta on olnud võrdlemisi hea, kuid kahjuks põllumajandussaaduste hindade tase ei lase seda soodsat olukorda täiel määral maksvusele pääseda. Meie arvates tuleks hindade kindlustamisel kinni pidada vähemalt põllumajanduse tasuvuse piiridest.

Meie ei ihalda tagasi ei vana korda, meie ei tunnista ka mingit omavollist uut korda, meie tunnistame ainult põhiseaduslikku korda. Meie seisame vankumatult praegumaksva Eesti rahva suure enamuse poolt vastuvõetud Põhiseaduse alusel ja mõistame hukka igasugused katsed ja soovid, mööda minna Põhiseaduses eneses ettenähtud korrast.

Meie nõuame maksva Põhiseaduse täitmist. Mida varem asutakse Riigivanema ja Riigikogu valimisele, seda parem Eesti rahva ja riigi tulevikule.

A. Rei (rühma esindajana): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Vabariigi Valitsuse ja Riigivanema esindajate seletused olid vajalikud ja õieti hädavajalikud selleks, et tuua selgust poliitilisesse olukorda, mis sageli kippus segaseks ja tumedaks minema. Selgus oli iseäranis tarvilik seepärast, et meie praegu üle elame

ülemjnekuaajajärku, või õigemini öeldes — rasket poliitilist kriisi. Akuutset ajajärku sellest poliitilisest kriisist, mida läbi elasime enne 12. märtsi s. a., iseloomustas elavate ja mõjuvate sõnadega Peaministri asetäitja. Et praegu olukord teatud määral vaikselt on, sellest ei saa järeldada, nagu oleksime poliitilisest kriisist üle saanud ja nagu oleks meie riik normaalsele arenemise radadele välja jõudnud. Isegi kui olukord lubab, — tahame loota, et see peatselt sünniks, Riigikogu ja Riigivanema valimised ära pidada, isegi siis ei või meie veel öelda, et oleme kriisi raskustest välja pääsenud ja et meie riik on stabiilse, normaalse arengu teele jõudnud. Stabiilsesse ja normaalsesse olukorda jõudmiseni on tingimata vajalik meelte rahunemine ja tervenemine, millest kõneles Peaministri asetäitja. Aga selleks, et see rutem sünniks, on hädavajalik, et tervel maal oleks küllaldane selgus valitsuse tugutsemise eesmärkidest ja meetoditest. Peaministri asetäitja, iseloomustades praegust olukorda, ütles, et juba on valitsemine suundunud uue Põhiseaduse tegelikule täitmisele, kuigi esialgu ilma valimisteta. Aga Põhiseaduse täitmise esimeseks ja oluliseks momendiks oleks pidanud olema Riigikogu ja Riigivanema valimised. See, et tekkis olukord, misjuures valimised tulid edasi lükata teadmata ajaks, ja mitte väga lähikeseks ajaks, see on — mitte mõneks nädalaks, ja et praegugi veel selgust ei ole, millal valimised võiksid aset leida, see kõik on loonud olukorra, mida keegi ei võinud ette näha ja mida teatud mõttes peame nimetama ebamääraseks ja ebanormaalseks. Et me niisugusest ebanormaalsest olukorrast rutem välja pääsesime, selleks on just hädatarvilik lähem selgus valitsuse eesmärkide ja abinõude suhtes. Seda selgust on valitsuse esitajad meile oma seletustega andnud, ja peab tunnistama, et need seletused olid mitmeti rahuldavad. Nii kahtlemata võtsid kõik kohusetundelised ja arusaajad riigikodanikud sügava rahuldusega vastu Peaministri asetäitja seletuse, et valitsus tahab riigiasutuste tööd nii korraldada, et me võimalikult ruttu tagasi jõuaksime rahvavalitsusliku parlamentliku riigikorra juurde. Valitsuse seletused sisaldasid veelgi rohkesti sellast, mis soovivat selgust tõi, mida kodanikud rahuldusetundega vastu võtavad ja mis seepärast kindlasti meelte rahunemiseks kaasa aitab. Kahjuks peab aga tunnistama, et valitsuse esindaja seletustes leidis siiski ka niisuguseid mõtteavaldusi, millistest ei saa arvustavaid märkusi tegemata mööda minna. Nii näiteks olid Peaministri asetäitja arutlused endise, Asutava Kogu poolt vastu võetud Põhiseaduse üle niisugused, et nendest jäi mulje, nagu oleks too endine Põ-

hiseadus olnud mingiks kammitsaks, mis meie riigi edenemist ja arenemist kinni pidas ja millest vabanemine oli nagu lüüripainajast pääsemine. Põhiseaduse muutmist möödunud sügisel Peaministri asetäitja iseloomustas nagu mingit ummikust pääsemist või pööripäeva. Ta ütles sõnasõnalt, see olnud suure ja elujõulise idealismi avaldus. Kui aga Peaministri asetäitja tuli 12. märtsi sündmuste juurde, siis kuulsime väga tõsiseid sõnu: riigi ja rahva seisukohast lausa kuritahtlikud olused jätkasid õonestamist ja ässitamist, terrori ähvardused kainete ja vastutustundeliste kodanikkude kallal tõusid iga päevaga, võimuhaarang varitses ukse taga ja ka riigi rahvusvaheline kaal hakkas tugevasti langema. Peab aga ütlema, et ega's need kuritegelikud ollused, kelle vastu tuli 12. märtsil tarvitusele võtta täitsa erakordsed abinõud, — ega's need ollused ei olnud oma kuriteolised sihid omandanud mitte viimastel päevadel enne 12. märtsi. Ei, nende kuritegelised püüded olid küllalt selgelt nähtavale tulnud juba märksa varem, ehkki mitte nii silmapaistvalt väljaarenenud kujul. Eks meie mäleta hästi, et Põhiseaduse muutmise, mis Peaministri asetäitja sõnade järgi oli suure ja elujõulise idealismi avaldus, oli ometi nendesamade kuriteoliste olluste poolt algatatud, kes selleks ka äärmise ägedusega kihutustööd tegid. Peab aga arvama, et kuriteolised eesmärgid ja tagamõtted mängisid tähtsat osa ka selle algatuse ja selle kihutustöö juures, mida Põhiseaduse muutmiseks tehti. See eesti riigitegelaste mustamine ja mõnitamine, Eesti riigi loomisel tehtud töö halvakspanevalt mahategemine, mida need kuriteolised ollused toimisid, ega see polnud vaid viimaste päevade ja nädalate nähe enne 12. märtsi. Ei, see mõnitamine sündis vähemalt juba 1932. a. suvest saadik väga süstemaatilisel kujul. On arusaadav, et osa endisi meie maa valitseva seisuse esindajaid on väga vihased Eesti riigi vastu, kes nende valitsemisele ja nende eesõigustele tegi lõpu. On arusaadav, et teatav hulk endise meie maa valitseva seisuse liikmeid, kes asuvad välismaal, on alati püüdnud Eesti riigist ja ta ülesehitavast tööst mõnitavalt ja halvakspanevalt rääkida. Ent nii süstemaatilist toetamist ja mustamist Eesti riigi kohta pole need otsesed Eesti riigi vihavaenlased kunagi arendanud, nagu seda tegid kuriteolised ollused, kelle vastu Riigivanema kohustetäitjal tuli 12. märtsil tarvitada kõva kätt. Ma ühinen täielikult esimese sõnavõtja rkl. Jürman'iga, kes ütles, et see suur ülesehitamise töö, mida Eesti riik on teinud oma iseseisvuse aastate jooksul, pole mitte mahategemise väärt, vaid hoopis selle vastu, on imetlemise väärt. Kui

silmas peame, kuidas paljakäsi ja tühja kassaga revolutsioonidest ja sõdadest ära laastatud maal tuli hakata üles ehitama Eesti riiki, kui me seda meelde tuletame, siis peab ütleva, et Eesti riigil kahtlemata ei ole põhjust häbenedes silmi maha lüüa teiste riikide kõrval, kui teda hakatakse võrdlema riiklikkude ja kultuuriliste saavutiste suhtes iseseisvuse aastate kestel teiste riikidega, eriti veel diktatuuri riikidega, kelle saavutisi meie kuriteolised olulised samal ajal taevani ülistasid, kui nad Eesti riigi saavutisi ülekohtuselt maha kiskusid. Aga see halvaks panev teotamine, mõnitamine ja mustamine Eesti riigi ülesehitava töö vastu ei oleks kuidagi võinud hädaohtlikuks saada, kui meil mitte sootuks raskeid ja ebanormaalseid aegu ei oleks tulnud läbi elada. Raske majanduslik surutis, mis tingitud ülemaailmse majanduskriisi mõjutustest, oli tekitanud raske meelekibeduse ja meeltesegaduse. Seda meeltesegadust kasutasid kuriteolised ollused ilma vastutustundeta ja südametunnistusega selleks, et ärevusse aetud rahva meeli veel enam üles piitsutada ja kuumaks kütta. Nende kuritahtlikkude olluste poolt seletati, miskit maailma majanduse kriisi polevat üldse olemaski, jutud maailma majanduse kriisist olevat vaid erakonnaameeste salakaval vale ja saatanlik väljamõeldus. Kuidas maailma majanduse kriis on tekkinud, millest ta on tingitud, selle kohta pole isegi suurimad õpetlased ühisele arvamisele jõudnud. Kuritahtlikud ässitajad Eestis aga ei püüdnudki majanduskriisi tekkimise põhjusi välja selgitada ja rahvale arusaadavaks teha. Ei, nemad seletasid rahvale, kõik meie majanduslik häda ja viletsus tulevat sellest, et riigitegelased on meie riigi paljaks varastanud. Selles suunas käis kuritahtlik mustamine ja teotamine kõige aja, vähemalt 1932. aasta suvest saadik. Oleks olnud teistsugused olud, ja nimelt, kui poleks olnud seda hirmsat kitsikust, meelteärevust ja meeltesegadust, siis poleks see mõnitamise ja mustamise töö hädaohtlik olnud. Äärmisel juhul oleks vast mõni sellaste juttude levitajaid saadetud Seevaldi järeleuurimiseks, kas kruid mitte korrast ära ei ole. Aga sellisel raskel ja ebanormaalsel ajal, nagu see, millist läbi elasime, oli kuritahtlik ässitamine, mustamine ja teotamine niisama hädaohtlik, nagu seda on valehäire ja paanika tekitamine raskest lahingust taganevas sõjaväes. Kui kõiki neid asjaolusid meelde tuletame ja ka seda, missuguses õhkkonnas toimus Põhiseaduse muutmine möödunud sügisel, siis näib mulle, et Peaministri asetäitja oleks paremini teinud, kui ta mitte nii süngetes värvides ei oleks kujutanud endise Põhiseaduse halbu külgi ja

mitte nii roosiliselt ei oleks kujutanud selle Põhiseaduse muutmist miski õnnistusrikka pööripäevana. Muidugi võib ju öelda, ükskõik missugustel oludel toimus Põhiseaduse muutmine, — rahvas on oma otsuse teinud ja seda tuleb nüüd ainult täita. See on kahtlemata nii, selle vastu ei mõtle ma vaielda. Kui aga meil praegu on kujunenud niisugune olukord, mille juures ei olnud võimalik ei ettenähtud tähtajal, ei ka teatava lähema aja kestel toime panna Riigikogu ja Riigivanema valimisi, siis juba asjaolu üksipäini näitab, et nii lihtsate arutlustega me kaugele ei saa. Seda ebanormaalselt, ettenägemata olukorda silmas pidades kaldun mina arvamisele, — eriti kui meie veel võtame arvesse, et muudetud Põhiseadus koosneb kahest osast, mis on üksteisega väga järsus ja lepitamata vastolus — et meie Põhiseadusel praegusel kujul vististi pikka iga ei saa olla, vaid et seda õige peatselt muuta tuleb. Minu arvates meie peame leidma teid ja võimalusi, et me ükskord tõesti saaksime hästi ja põhjalikult läbi kaalutud Põhiseaduse, mille koostamisel meie saaksime ära kasutada ja arvesse võtta need, sugugi mitte väikesed kogemused riigivalitsemise ja riigielu korralduse alal, mida oleme suutnud omada 15 aasta kestel. Ma ei taha sellega öelda, et selle töö juurde peame asuma täna-homme, ma tahan vaid öelda, et peame juba varakult hakkama sellele mõtlema. Et see töö täielikult õnnestuks ja saaks hea, selleks on tarvilik, et sellega mitte ülepeakaela ei rutataks. Paremini on, kui lastakse olukorral välja kujuneda ja meeoludel rahuneda. Ja kui meie ükskord oleme niisuguses olukorras, kus selle suure ja tähtsa töö saame läbi viia ja tõeliselt uue ja parandatud Põhiseaduse luua, — ainult siis oleme lõplikult läbi saanud sellest sügavast poliitilisest kriisist, mille mitmesuguseid faase oleme läbi elanud viimase kahe-kolme aasta kestel. Kui meie nüüd niisugustelt perspektiividelt vaatame kaugele tulevikku, siis on parem, kui me objektiivsemalt käsitleme vana Põhiseadust, mille alusel meie riik saavutas silmapaistvaid edusamme kõikidel aladel. Peaministri asetäitja ütles, vana Põhiseaduse ajal on asjad arenenud halba äärmusesse. On vaid esitatud nõudmisi riigi ja üldsuse vastu. See on õige. Me oleme küll näinud, kuidas sageli esitati vastutustundeta nõudmisi üldsuse ja riigi vastu, ilma endalt küsimata ja muret tundmata, kuidas nende nõudmiste teostamine võiks mõjuda üldsuse huvidele, ja kas see lõppude-lõpuks ei võiks ka nõudjaid endid väga valusalt riivata.

Näiteks esineti vaid paar aastat tagasi siitsamast kõnetoolist võihinna kindlusta-

mise nõudmisega niisugusel kujul ja sellises ulatuses, et Majandusminister pidi välja tulema ja näitama, et selle nõude teostamine paneks 2-miljardilise uue kooramatuse meie riigi eelarvele, ja seda niisugusel momendil, kus riigi eelarve tasakaalustamiseks tuli niikuinii juba teha äärmisi jõupingutusi ja tarvitusele võtta äärmisi abinõusid.

On rõõmustav kuulda kui Vabariigi Valitsus rõhutab, et vana vaimu niisuguste vastutustundeta nõudmiste näol ei tohi enam olla ja et rühmitused ning erakonnad peavad üles näitama kõrgemat vastutustunde taset. Aga ega selles vastutustunde puuduses ei olnud ometi süüdi vana Põhiseadus. See oleks kahjulik illusioon arvata, et Põhiseaduse läbi võiks Saulustest Paulused teha ja need rühmad ja poliitikateglased, kelle vastutustunne on veel väga madalal tasemel, ühekorraga muuta vastutustundlikkudeks.

Uus Põhiseadus on 8 kuud tegev olnud, kuigi, nagu tähendati, ilma valimisteta. Aga me nägime ometi, et härra Majandusminister pidi ühe osa oma kõnest pühendama selleks, et ümber lükata kahtlustavaid ja tõeliselt õhku mürgitavaid kuulujutte, milliseid meil teatavalt poolt on hooliga levitatud, ja milliste levitamine ei anna tunnustust, et see vana vaim väiksemalgi määral oleks ära aurama hakanud. Kui vastutustunne üldse kasvada võib, siis ainult seda mööda, kuidas üldkultuuriline ja poliitiline tase rahva laiemates hulkades tõuseb ja sellesamaga rahvas ka sunnib poliitilisi rühmitusi ja erakondi suurema tõsidusega ja vastutustundega tegelema. Sellega ei taha ma muidugi mitte öelda, nagu peaksime vaikselt ja tegevusest ootama, kuni kultuuritase vähehaaval tõuseb ja ühes sellega ka vastutustunde lagedus vähehaaval taganeb. Ei, seda mitte sugugi. Meie arvates on selleks, et tervenemine ja paranemine võimalikult rutem maad võtaks, riigivõimu energiline tegutsemine tingimata tarvilik. Ainult sel teel võib paranemine ja meeoleolu tervenemine aset leida. Kahjulik ja ebaselgust suurendav on aga see, kui Peaministri asetäitja sõnust niisugune toon välja kajas, nagu oleks vana Põhiseadus olnud kammitsaks, mis ei lasknud riigi ülesehitamisele rakendada kõiki loovaid jõude. Küll peab ühes asjas Peaministri asetäitjale õiguse andma, nimelt, et praegu uue korra juures on paljuid asju võimalik kiiremini ära lahendada. Peaministri asetäitja ütles muu seas, valitsus on asunud rahvaelu uuenduste läbiviimisele, millistega vana Põhiseaduse ajal ei jõutud paigast. Niisugusena nimetab tema haridusala. Praegu dekreetide varal on kõiki küsimusi võimalik kiirelt lahendada, kuigi

ei saa seejuures jätta tähendamata, et uue Põhiseaduse mõte ja sellega kooskõlas väljaantud korraldamise seadus eeldavad, et dekreetide andmine jääb tõesti vaid äärmiseks ja erakorraliseks abinõuks. Lubatagu aga siiski kahtlust avaldada, kas kiirus on just seadusandluse esimene ja kõige suurem voorus. Siiaamaani on seadusandluse suuremaks vooruseks peetud seda, et seadused oleksid põhjalikult läbi kaalutud. Selles mõttes on avalik arvustamine, rahvaesindajate kogust seaduseelnõude läbikäimine, seadusandlikule tööle otsatu suure positiivse tähtsusega väärtus. Eelnõud, mis rahvaesindajate kogus, — nii komisjonides kui pleenumis — kõigekülgselt läbi kaalutud ja läbi vaieldud, saavad alati palju küpsema kuju, võrreldes esialgse kavaga. Aga mitte üksnes seaduseelnõu sisuline väärtus ei tõuse, vaid ühtlasi aitab avalik sõelumine ka laiematele rahvahulkadele ära seletada ja arusaadavamaks teha, milline mõte ja otsustarb on seadusel ja mispärast see on vajalik. Ei saa mitte märkimata jätta, et mitte kõik Riigivanema dekreedid õiguse alusel läbiviidud uuendused meie rahva elus pole sisuliselt otstarbekohased ja igas suhtes õnnestunud. Ma peatuksin ses mõttes haridusala juures, millega Peaministri asetäitja algas.

Niipalju kui minul on võimalus olnud kuulda, on olukord kaugel sellest, et tänava suvel antud dekreedid haridusala kohta oleksid laiemates hulkades heakskiitmist ja rahulolemist leidnud. Kõigepealt see, et meie rahvakool on 6 aasta pealt uuesti tagasi viidud 4 aasta peale, on vastuvaidlemata tagurpidimine meie kultuurielus. Peaministri asetäitja väitis, et haritlaste kui ka poolharitlaste ületoodang on ebanormaalne nähe meie riigielus. Peab aga tähendama, et kuigi hariduse korraldamine paneb rahvale ja riigile suuri kohustusi peale, ometi on haridus rahvale kõige tähtsamaks relvaks tema võitluses parema ja õnnelikuma tuleviku eest. On õige, et meil on haritlaste kui ka poolharitlaste suhtes ületoodang ja et siin on haiglase nähtega tegemist, kuid mina ja ka minu rühm on arvamisel, et selle haiglase nähte vastu võitlemiseks ei ole ühtluskooli põhimõtte murdmine õige tee ega õige abinõu. Peaministri asetäitja tähendas, meie senise koolikorralduse halbuseks olevat muu seas see olnud, et ta ei võimaldanud küllaldast andekate laste valikut. Kui aga ühtluskooli põhimõte kõrvale heidetakse, siis on ometi just andekatel lastel veel vähem võimalusi edasi jõuda ja üles kerkida. Meie hariduselu juures peatudes tuleb veel tähendada, et siin on üheks raskemaks küsimuseks, mis meil kogu aja

päevakorral seisnud, keelte küsimus. See küsimus on meil ütle mata keeruline sel- pärast, et selles ajas, silmas pidades meie rahva väiksust ja meie geograafilist asen- dit, kaasa kõneleb terve rida praktilisi kaalutlusi, misjuures ühed kaalutlused räägivad sageli ühe keele, teised kaalutlused teise keele kasuks. Peale selle kaalut- lused, mis rahvakoolis õppimisel teatud keele kasuks räägivad, võivad hoopis teise kaaluga olla, mis puutub keelte õppi- misse keskkoolis. Seepärast ongi see küsi- mus ütle mata keeruline ja raske.

Minu arvates ei olnud mitte päris õig- lane, kui Peaministri asetäitja seletustest välja kostis, nagu ei oleks kooli ja hari- dusala korraldamiseks vana Põhiseaduse ajal midagi tehtud, kuna tähtsad küsimu- sed pole paigast nihkunud. Minu teada on kõige aja hariduselu korraldamiseks tööd tehtud. Mis puutub keelte küsimuse lahen- damisse viimaste dekreetidega, siis on väga vähe rahulolemist tekitanud see, et otsustamine võõrkeelte valiku asjas on riigivõimu poolt jäetud üksikute omavalit- suse üksuste ja lastevanemate asjaks. Minu arvates keelteküsimus on niivõrt suure tähtsusega, et siin oleks pidanud riigivõim ise oma kindla ja otsustava sõna ütleva. Mulle näib muu seas, et saksa- keele asemel oleks tulnud teisi suuri kul- tuurkeeli esile tõsta, eriti nimelt prantsus- keelt, millel meie kultuuri rikastamise ja viljastamise mõttes on väga suur tähtsus. Seda on rõhutanud meie vaimuelu silma- paistvamad esindajad, nagu näiteks pro- fessor Suits Tartus, ja teised ülikooli tegelased, kes meie vaimse kultuuri rika- stamise huvides on nõudnud, et prantsus- keelele meie koolides antaks märksa suu- rem koht, kui seda kahjuks tegelikult äsja anti.

Ma läksin ehk liiga üksikasjadesse selle küsimuse juures, aga ma tahtsin seda ette tuua hea näitena, kuivõrt kergesti küsimuste liiga kiire lahendamine dekree- tide abil võib üksikasjades libastuda ja eksida. Oleks palju parem olnud ja asi oleks palju võitnud, kui need küsimused oleksid saanud täielikult, kõigis üksikasja- des läbi arutatud rahvaesinduses.

Mis puutub teistesse küsimustesse, siis meie soov on, nagu juba tähendasin, et võimalikult rutem uued Riigivanema ja Riigikogu valimised leiaksid aset. Me ei saa aga tunnustamata jätta, et kui Pea- ministri asetäitja kindla seletuse järgi olukord pole veel küllal rahunenud, mis- pärast valitsus ei saa anda täit kindlus- tust, et kodusõjaline õhkkond, mis oli enne 12. märtsi, uuesti tagasi ei tuleks, siis peab muidugi leppima sellega, et valimisi praegu veel ei saa ette võtta. Et me aga kiiremini jõuaksime olukorrani, kus võib

valimised ära pidada, selleks on vaja, et valitsus arendaks sihikindlat tegevust, mis kaasa aitaks meelte rahunemisele.

Meil on heameel, et majanduslik kriis hakkab pikkamisi järele andma, nagu selle kohta tõi andmeid härra Majandusminis- ter omas kõnes.

Meie kahtleme aga siiski, kas see opti- mism, mida väljendas Peaministri ase- täitja tööpuuduse küsimuses, on küllalt põhjendatud. Kui Peaministri asetäitja arvas, et jõume peatselt tööpuudust alla viia, siis tahaksime seda küll kõigest süda- mest soovida, aga meie kardame, et see olukord mitte nii paljutöötav ei ole, nagu Peaministri asetäitja sõnadest kuuldus. Kui Peaministri asetäitja arvas, et üldise olukorra tervendamiseks töötaolu küsimu- ses on suuri tagajärgi oodata tööbõrside ümberkorraldamisest, tööraamatute ja töö- põlgajate töösunduse sisseseadmisest, siis oleme meie nende abinõude juures väga skeptilised. Ma arvan, et see jutt tööpõl- gamisest, mida sageli oleme kuulnud ja mis lähtub seisukohast, nagu oleks töö- puudus suurel määral tingitud sellest, et inimesed ei taha tööd teha ja kergemeel- suse pärast valguvad linnadesse tööbõr- side uste taha, ja et seepärast tuleb tööd peale sundida, ma arvan, see jutt ei ole küllalt põhjendatud. Käesoleval aastal ilmus kahe majandusteadlase uurimus töötaolu kohta Eestis, millises näidati, kuivõrt tööpuudus on tingitud meie majan- duslikust struktuurist. Kui suviste tööde lõpul inimesed kokku valguvad linnadesse ja alevitesse, siis mitte selleks, et linnades ja alevites lahendamata elu elada, vaid selle- pärast, et maa nende tööd ei tarvi. Meie tervitame südamest, et valitsus kavatseb avalikke tööd teha suuremas ulatuses. Ava- likkude tööde korraldamine kindla kava järgi oleks tarvilik. Ma võin teile meelde tuletada, et sel ajal, kui mul au oli valit- suse eesotsas seista, nimelt viie aasta eest, siis valitsus võttis vastu kindla otsuse, millega kõigile ametkondile tehti kohu- seks asuda oma ülesannete piirkonnas uurimisele, missuguseid rahvamajandus- likult kasulikke ja endid peatselt äratasu- vaid töid tuleks käsile võtta. Ühtlasi tehti kohuseks kalkuleerida, kui palju kavatse- tavad tööd annaksid tööd elavale tööjõule, kui palju nad maksma läheksid jne. Meil oli mõttes, et ka meil oleks tarvilik pike- maaja tööde kava koostada, näiteks viie aasta peale, nagu juba tol ajal meie suure idanaabri juures sellast viie aasta kava kokku seati. Hiljem aga kahjuks järgmi- sed valitsused kaotasid huvi sellase pikema- ajalise ülesehitamise tööde kava vastu, sest järgmise valitsuse Majandusminister oli optimistlikul arvamisel, et paari aasta pärast tööpuudus meil on täielikult kadu-

nud ja hoopis selle vastu tekib suur küsimus, kust peaksime töölisi importeerima hakkama. See optimistlik arvamine, et tööpuudus on üleminev nähe, mis peatselt iseenesest kaob, oligi vististi põhjuseks, mispärast meil pikemaaja majanduse ülesehitavat kava, mille koostamist algatas valitsus, mille eesotsas mul au oli olla, seniajani pole koostatud. Meil oli heameel, et Majandusminister ütleb praeguse valitsuse kohta, et suureulatuslike ja kindla kava järgi mõeldud avalikkude tööde tegemine seisab tähtsal kohal programmis. Heameel on meil ka selle üle, et valitsus töövõimaluste laiendamiseks tahab energiliselt jätkata sisekolonisatsiooni tööd. Ka selle kohta võiksin ma öelda, mitte selleks, et sellega oma erakonnale reklaami teha, vaid tõsiasja meeldetuletamiseks, et minu rühmakaaslane Oinas esines siin möödunud talvel erakonna ülesandel suurema kõnega, milles tema esitas meie erakonna majanduse kava, mille järgi oleks tarvilik ja ühtlasi ka võimalik lähema viie aasta jooksul üles ehitada 15.000 täiesti uut maapidamist ja elujõuliseks muuta juurdelõigete andmise teel umbes 20.000. Temal olid vastavad kalkulatsioonid, mis näitasid, et see on täiesti reaalne ja teostatav kava, mille teostamine laiendaks ja kindlustaks äraelamise võimalusi hulgal kehval inimestel. Peale selle peab majanduselu korraldamise alal sihikindlalt selleks tööd tegema, et tööstus meil, kuivõrd temal on eeldusi loomulikuks arenemiseks, riigi toetuse abil kasvada ja laieneda võiks. Kuivõrd valitsus neid töid täie energiaga tegema saab, selleks tunneme valitsuse tegevusele kõigiti kaasa ja soovime temale selles töös parimat edu ja kordaminekut. Lubatagu mul puudutada veel ühte küsimust. Valitsus, leides, et olukord ei luba praegu toime panna valimisi, on ühtlasi tarvilikuks pidanud enam-vähem seisma panna ka poliitiliste erakondade tegevuse. Peaministri asetäitja sõnadest kuulsime, et valitsus peab tarvilikuks poliitiliste erakondade tegevust korraldada seadusega. Meie soovime, et see rutem teostatud saaks, et loiaalsed erakonnad võiksid jälle edasi tegutseda. Poliitilise elu seismapanek ei aita meeoleolu selginemiseks kaasa, mis on vajalik. Sellest võib aru saada, kui valitsus ütleb, et pärast niisuguseid vapustusi, kus meie riik oli kodusõja serval, ei saa järsku normaalseisukorra juurde tagasi minna ja uusi valimisi ette võtta. Ma saan aru, et valitsuse julgeoleku aparaadil vististi ei jätkuks võimalust kuritegeliste püüete vaoshoidmiseks valimiste ajal, kus peetakse tuhanded koosolekuid ja meeled lähevad jälle ärevaks.

Ma saan aru ka sellest, kui valitsuse arvates äge poliitiline võitlus massiliste

miitingute näol praegu ei ole soovitav, kuna valitsusel vast on raske üldist rahu ja julgeolekut kindlustada, kodusõjalise õhkkonna tagasitulekut ära hoida. Ma arvan aga, et siiski teatud ulatuses ja olukorrale vastaval kujul loiaalsetele poliitilistele erakondadele tegevuse võimaldamine ei tohiks riiklikult kardetav olla, vaid tervenemise protsessi seisukohalt oleks isegi väga tarvilik. Selle tervenemise eelduseks on ju muu seas see, et kodanikul oleks selge arusaamine meie poliitilise elu arengu tähistest. Kui poliitiline elu on otsekui kupli alla pandud, ja poliitiline isetegevus kuidagi avalduda ei või, siis selgunemine ei saa aset leida, siis meeltesegadus kestab edasi. Aga kas teie arvate, kui riiklikul alusel seisvad loiaalsed erakonnad ei või tegutseda, kas teie arvate, et kuritahtlikud ollused sel ajal istuvad käed rüpes? Ei, kuritahtlik uuristamine kestab edasi. Et tarvilikku vastukihvti tarvilikku selgunemise, mõjutuse näol anda, selleks on minu arusaamise järgi tarvilik, et poliitilised erakonnad võiksid jälle teatud kujul tegutseda. Muidugi, riigivõim võib korraldada järelevalvet ja nende tegevust kindlatesse raamidesse seada — et see tegevusvabadus ei tekitaks võimalikke hädaohte. Ma usun aga, et loiaalsete poliitiliste erakondade kaastöö abil meelte rahunemine ja tervenemine sünniks hulga kiiremalt kui praegu. See oleks ka selleks tarvilik, et ei tekiks niisugune kahtlus, nagu valitsus meelega tahaks niisuguse olukorra püsimist, kus poliitiline elu on nagu tarduma pandud, nagu valitsus tahaks oma mugavuse huvides seda kasutada, kuna valitsuse arvustamine on takistatud ja teatava määrani võimatuks tehtud. Valitsus peaks ajama julget poliitikat, kusjuures ta ei tarvitse karta arvustavaid sõnu. Valitsus peab olema küllalt kindel enda peale, et kõigi arvustuste vastu end jõuda kaitsta. Kordan, poliitilist võitlust valitsusel on õigus teatud aja kestel sumbutatud kujul sündida lasta, aga seda tuleb sündida lasta. Ma loodan, kui valitsus meie majanduselu paranemiseks ja elavnemiseks energiliselt tegev on ja ka seda poliitilist tervenemist sündida laseb, siis meie õige peatselt jõuame tagasi normaalsesse oludesse.

Härra Majandusminister muu seas tähendas, et praeguste uute vaadete järgi ei tohi tööliste palkade küsimust jätta tööliste ja kapitali vahelise võitluse asjaks, vaid et siin peab riik vahele segama. Selles on palju tõtt, kuid me julgeme kartust avaldada, et valitsus mitte küllalt õigeaegselt ei astu aktiivseid samme tööpalgade parandamiseks. Viimastel aastatel isegi raske majandusliku kitsikuse ajal on meil mõned tööstusharud, näiteks teks-

tiiltööstus, väga hästi ja kasuga tegutsenud, kuid palgad samades tööstusharudes on väga madalad. Ma arvan, niisuguste tööstusharude suhtes Riigivanem ei tohiks asuda seisukohal, mida avaldas Majandusminister, et praegu veel on varajane oma mõju avaldada palkade tõstmiseks. Siseturu ostujõu seisukohalt oleks see väga tähtis ja tarvilik ning oleks õige aeg, et palgataseme tõstmiseks riik omalt poolt kaasa aitaks. Meie tahame soovida, et valitsus ka selles energilisemat tegutsemist avaldab, ja me loodame, et energilise ülesehitava tööga, mis aitab meitel rahuneda, meie peatselt jõuame välja raskest poliitilisest kriisist ja võime kindlustatud tulevikule vastu minna.

I. G o r s h k o v (rühma esindajana): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ära kuulates valitsuse poolt ettekantud seletusi, on mul au Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühma nimel järgmist avaldada:

Vene vähemusrahvuse Riigikogu rühm, hinnates praegust erakorralist poliitilist olukorda meie riigis, on valitsusega ühel arvamisel, tunnustades, et meie riigis asetleidnud sündmused, mis Peaministri asetäitja ülevaates siin ette toodud said, küllaldaselt põhjendasid kõrgema valitseva võimu poolt ettevõetud samme meie iseseisva vabariigi julgeoleku kaitsemise, isamaa ja rahva heakäekäigu tervendamise aladel.

Selles suhtes meil kui Vene vähemusrahvuse esindajatel Riigikogus on siinkohal eriliselt alla kriipsutada, et see olukord, mis arenes meil viimasel ajal kuni 12. märtsini ja lõppude-lõpuks kuritahtlikkude olluste ässitamise tagajärjel läks niikaugelt, et omas kõiki revolutsioonilisi tunnuseid, — see olukord ja temast tingitud äärmused aegsasti ja ettevaatlikult leidsid meie poolt täielist ja kategoorilist hukkamõistmist ja sellele vastavat arvustamist.

Niipalju kui meie suutsime ise ja selle kaasabiga, mis meie rühmale vastutust kandvate Vene vähemusrahvuse organisatsioonide ja nende lähedal seisva Vene ajakirjanduse poolt avaldatud oli, meie tegime kõik selleks, et Vene vähemusrahvusesse kuuluvates laiemates rahvamassides oleks aset leidnud selge poliitiline arusaamine läbielatud haiglase sisemise rahvakäärimise kohta. Meie sihiks oli, et Vene rahvas kõrvale jääks igasugustest hädaohutlikkudest äärmustest, seda hukka mõistaks, kainelt ja riiklikult suhtuks tumedate jõudude poolt käimapanud valimatu kihutustöö tungile, mis, kuidas teada, oli sihitud ka Vene rahvusest elanikkude meeleolu soetamiseks ja nende seas vastava poolehoiu leidmiseks.

Meie teadsime siis, teame ka nüüd ja edaspidigi, et tegevus, mis on nüüd kõrgema kohtuvõimu poolt riigivastaseks tunnistatud, oma lõppsihis oli mitte midagi muud, kui meie iseseisva vabariigi olemasoluga mängimine.

Paigutada ennast selle hädaohu alla, et kaotada riiklikku iseseisvust, ära hävitada meie põhiseaduslikku, demokraatia põhimõtte alusele rajatud ja edenenu riigikorda kõigi positiivsete nähetega meile, kui rahva osale, kes orgaaniliselt on ja peab olema seotud üldise riigi saatusega ja tema heakäekäiguga, samuti nagu rahva enamuselegi, oli ja on lubamatu, võimatu ja ei vastaks loaalse kodaniku truudusetundele.

Meie jõupingutused, mis eelpooltähenatud ideoloogia propageerimiseks ette võetud said, ei jäänud tagajärjeta. Sellepärast võime rahuldusega öelda, et Vene rahvuse soost kodanikud oma silmapaistvas rõhuvas enamuses olid sellest massilisest psühhoosist, mis meil valitses ajajärgul enne 12. märtsi, täiesti kõrvaldatud. Nüüd on üleminekuajajärk. Nagu Peaministri asetäitja teatas, valitsuse korraldused on sihitud meeleolude üldisele rahunemisele, riigi normaaloludesse juhtimisele ja uue Põhiseaduse teostamisele. Meie võtame seda teadaannet rahuldustundega vastu, siinjuures eriti hinnates seda, et valitsus kooskõlas uue Põhiseaduse ettekirjutustega soovib heatahtlikku koostööd Riigikoguga.

Demokraatlik parlamentaarne riigikord, rahvaesindus, kui rahva tahte looja ja väljendaja, on meile ikka olnud ja on kallis ja kõrgelt hinnatav riiklik väärtus.

Ühiselt alal hoida ja kaitsta selle väärtuse autoriteeti, tõsise asjalikkusega ja vastastikuse usaldusega püüda kõrvaldada senise parlamentaarliku tegevuse juures ilmsiks tulnud puudusi, vigu ja kihihuvilisi teguviise, on meie arvates esimene kohustus, mis nüüd ja edaspidi lasub kõigi meie kui rahvaesindajate peal. Jagada seda kohustust kõigi teiste Riigikogu rühmadega on meie soov ja tahe.

Meie tõsine veene seisab selles, et uut Põhiseadust, mis algusest saadik sisaldab niipalju puudusi, juriidilisi vastolusid ja ebamäärasusi, mis tõlgitsemise juures võimalab mitmekesist valitsemise korda, tuleks seks ära kasutada, et meie maksvat põhiseaduslikku õiguskorda just parlamentaarselt kindlustada. Selles mõttes tuleks vastavate pretsedentidega juba nüüd ja eriti pärast kaitseisukorra lõpetamist demokraatia põhimõtetest mitte kõrvale kalduda. Sel küsimusel on meie arvates poliitiline tähtsus mitte ainult käesolevaks hetkeks, vaid valitsuse ja Riigikogu edaspidise faktilise koostöö iseloomustamiseks.

Meie ühes Peaministri asetäitja seisukohaga arvame, et „meie poliitilise korralduse suhtes rahva kaine osa sammub rahvaavalitsusliku parlamentliku riigikorra suunas ja ootab positiivselt uuendavat tööd kõigilt, kellele see ülesandeks ning kohuseks üldsuse ees.“

Sellest suunast tahab kinni pidada ka valitsus ja seda tuleb meil toetada ja tervitada. Seda enam tuleb tervitada valitsuse tõendust, et temal ei ole kavatsust meie valitsemist kujundada korporatiivse korra alusel, nagu mõnes välisriigis.

Härra Peaministri asetäitja seletusest nähtub, et valitsus ühes rahva rahu kindlustamisega pidi asuma paljude rahva elu uuenduste läbiviimisele ja seisab uute ülesannete ja kavatsuste ees. Meie rühm avaldab lootust, et nende kavatsuste juures vene vähemusrahvuse põhjendatud elulised huvid ja õigused saavad ka õiglaselt arvesse võetud, et meie piiräärased elanikud, talupojad, töölised ja kalurid saaksid oma seni veel eraldi seisvat ja osalt väga kehva majanduslikku olukorda ja elamisvõimalusi tuntavalt parandada ja edukalt uuendada.

Härra Peaministri asetäitja tähendus — põhimõtteliselt vastuvõetav ja arusaadav — et vähemusrahvused peavad „mõtlemata ümber ses suunas, et nad, kuigi harastades autonoomselt oma rahvuse kultuuri, peavad olema ühtlaselt enamusrahvusega Eesti riigi ja isamaa suurte eesmärkide teenistuses“, — meile, venelastele, kõlab suuremal määral ülearusena ja niisugusena, mis tegelikkuses „ümberrõõmlemisele“ võib kuuluda väikesel määral. Kuidas ma juba ülal tähendasin, meie vene vähemusrahvused ei kavatse olla võõrkehana riigi üldises organismis. Teades oma väikest vaid kindlat vähemusrahvusele kuuluvat kohta ühises organismis, oleme vankumatult veendunud tunnistada oma iseseisvat riiki kodumaana. Oma jõudu mööda ja oma paremal südametunnistusel oleme püüdnud siamaani ja tulevikus osa võtta ja kaasa aidata ühises koostöös ehitamise, uuendamise ja kõikidel teistel riiklikkudel tööaladel. Kui selles suhtes võisid mingisugused lahkpüüded aset leida, siis suuremalt osalt võis see olla võimalik ja tingitud ainult sellest, et võib-olla just teatavates enamusrahvuse kihtides puudus vastav arusaamine ja tarviline selgus ühe või teise konkreetvahekorra loomisel meie ja enamusrahvuse vahel.

Ma tahaksin öelda, et kõik riiklikkudest või muudest rahva üldhuvidest tingitud kohustused oleme ja tahame meie tõsiselt omaks võtta, siinjuures teadmises olles, et vastavalt nendele kohustustele järgnevad meile ka ühetaolised seadusli-

kud õigused. Ja sellepärast valitsuse kavatsustele meie vähemusrahvuse elu-uendamise alal meil midagi vastu rääkida pole.

Meie oleme täiesti teadlikud selles, et praegusel tõsisel ajajärgul valitsusel laub suur vastutus ja tähtsate ülesannete teostamine. Nagu ennegi on meie rühm valmis niipalju kui seda valitsus tarvili-kuks peab, valitsust tema raskest tööst toetama ja tema korraldustesse heatahtlikult suhtuma.

Täites rahvaesitaja kohustust oma volitajate ees ma lubaksin valitsuse tähelepanu juhtida järgmise asjaolu peale. Praeguse kaitseseisukorra juures ettevõetavate vene rahvusest kodanikkude väljasaatmised piiräärsetest riigiosadest mõne konkreetjuhuse suhtes kutsusid esile põhjendatud rahulolematust ja õiglustunnet riivavat meelepaha. Meie teades sel alal olid juhused, kus sai talitatud mitte küllalt põhjendatult. Vastavad valitsuse asutused on nüüd sellest informeeritud.

Meie loodame, et selles küsimuses valitsus ei keeldu edaspidiste tarviliste muudatuste ettevõtmisest.

Th. Tallmeister (rühma esindaja): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Seletades praeguse Vabariigi Valitsuse sihte ja põhjendades oma suhtumist Riigikogusse on niihästi Riigivanema kohustetäitja, kui ka Peaministri kohustetäitja avalikult korduvalt rõhutanud, et praegune Vabariigi Valitsus on teadlikult võtnud endale harukordsed volitused riigielu juhtimiseks ja tahab kanda selle eest täit vastutust üksi, ilma et peaks vajalikuks ehk isegi soovitavaks Riigikogu tegutsemist meie riiklikus elus Põhiseaduses Riigikogu tegevuse kohta ettenähtud piirides, mispärast on Riigikogu Põhiseaduse § 42 alusel kokku kutsutud ainult erakordseks istungjärguks Riigivanema poolt kindlaksmääratud päevakorraga.

Rahvusliku keskerakonna rühm lähtub selle vastu põhimõttest, et rahvaesindusel peaks olema ka nüüdsetes erakordsetes oludes ülesandeks Põhiseaduses äratähendatud alustel aktiivselt kaasa töötada meie riiklikus elus, mispärast rühma veendumuse järele Riigikogul tuleks Vabariigi Valitsuse tegevuse seaduslikkuse üle valvates ja seadusandluse ülesandeid täites oma põhimõtete kohaselt seisukohta võtta Vabariigi Valitsuse tegevuse suhtes.

Tegelik olukord, milles Riigikogu käesoleval ajal kokku astunud, on aga niisugune, et Riigikogul puudub võimalus tarvilikult hinnata Vabariigi Valitsuse tegevust, mispärast rahvusliku keskerakonna rühm loobub ligemalt sõna võtmast Vaba-

riigi Valitsuse tegevuse suhtes kuulud seletuste puhul. (V a h e l h ü ü d e d.)

Vaheaeg kell 20.46 min. — 21.06 min.

Koosolekut juhatab Esimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal sekretär **J. Loosalu**.

A. Jõeäär (rühma esindajana): Lugupeetud rahvasaadikud! Marksistid kalduvad rohkem realismi kui romantika poole. Meie arvates ideede arenemine ja poliitilised ning õiguslikud vahekorrad olenevad peamiselt valmistuse, majanduslikkudest, vahekordadest. Majanduslik olukord määrab poliitilise vormi. Poliitilised kriisid mujal ja meil ning neile järgnenud diktatuurid on tekkinud majandusliku kriisi tagajärjel. Sellepärast, asudes marksistliku töörahva esinduse rühma nimel olukorda hindama, algan kõigepealt majandusliku olukorra hinnanguga.

Eelkõige pean vaidlema vastu mõningatele Majandusministri väidetele. Hinnates maailmamajanduse olukorda, leidis härra minister selles paranemise tunnuseid toodangu piiramises, põllumajanduses peamiselt ikalduse tagajärjel, ja sellele järgnenud hindade tõusus. Kui asuda sellele tüüpilisele kapitalistliku majandussüsteemi ideoloogidele omasele seisukohale, kes leiavad, et uputamise, põletamise ja muul viisil hävitamisega pole veel küllalt suudetud vähendada toidu- ja tarbeainete tagavarasid selleks, et hinnad tõuseksid ja et ainus pääs kriisist on toodangu piiramine, siis võib Majandusministril õigus olla. Toodangu piiramine tähendab vabrikute sulgemist, põldude söötijätmist ja sellega kümnetele miljonitele töötutele lisaks veel uute miljonite tänavale paiskamist. Kui see sünnib samal ajal, kus kümned miljonid töötuid nälgivad oma perekondadega ja närudega enast katma peavad, siis on see meie arvates suurim kuritegu ühiskonna ja laialiste rahvahulkade heaolu vastu. See ei lahenda kriisi. Loogiliselt lõpuni mõeldes peaks niisugusel korral paranemine olema seda suurem, mida rohkem suudetakse piirata toodangut, mida suurem oleks ikaldus.

Meie näeme väljapääsu kriisist laialiste rahvahulkade ostujõu tõstmises ja sel teel tagavarade vähendamises, aga mitte toodangu piiramises. Seni ei ole veel keegi paranemise tunnuseks lugenud kokkutõmbamist, hääbumist, hävingut. Haige juures tähendab sarnane kriisi pööre surmale lähenemist. Töörahvas ja laialised rahvahulgad ei taha surra. Nad tahavad elada, omi elutingimusi parandada ja võitluses selle eest viivad nad edasi inimkonna selle majanduslikus ning kultuurilises arengus.

Marksistliku töörahvaesinduse rühm on oma volitused saanud töolistelt, olgu see vaimline või vabrikus töötav, käsitöeline või kehv kalur või põllupidaja. Nende laialiste rahvahulkade seisukohast välja minnes ei saa olla juttu maailmamajanduse kriisi paranemisest senikaua, kuni kümned ja kümned miljonid töötuid oma perekondadega nälgivad, laialised rahvahulgad ei näe mingit hüvet toodangu vähendamises, senikaua kuni nende hädavalisemadki nõuded rahuldamata.

Nende arvates oleks vaja korraldada maailmamajandust, kui ka igas üksikus riigis majanduselu nii, et tootmise sihiks oleks laialiste hulkade vajaduste rahuldamine, aga mitte hindade tõstmisega üksikutele tootjatele laialiste tarbijate hulkade kulul võimalikult suure kasu muretsemine. Senikaua, kuni pole jalale seatud tasakaal toodangu ja tarbijate ostujõu vahel, ei lahene kriis. Seda lahendust ei ole suudetud seniste kapitalistlikule majandussüsteemile omaste abinõudega kusahil saavutada ja selletõttu ei ole ka maailmamajanduskriis, eriti laialiste rahvahulkade majanduslikus olukorras märgata mingit tunduvat paranemist. Vastupidi: streigid, mida meeletele viidud töölised viimasel ajal ikka sagedamini korraldama on sunnitud, kõnelevad teist keelt. Ameerika Ühendriikes äsja lõppenud tekstiiltöölise streiki mainis isegi härra Majandusminister hoiatava nähtena. Ka põllumeeste rahutuste üle tulevad viimasel ajal teated.

Kui olukord mujal ilmas halveneb, siis ei jäta see mõju avaldamata ka Eestis. Ajutiselt ja osaliselt võis siin viljatootjate seisukord paraneda selletõttu, et mujal ilmas põua tõttu viljasaagid vähenesid; võib-olla et selle erakordse juhtumise tõttu isegi valitsuse iga aasta võrra pikeneb, kuna ümberpöörduid juhul, meil ikaldus ja mujal rikkalik saak, ka valitsuse päevad varem oleksid loetud. Sarnastele erandlikele nähetele ei saa aga ehitada tuleviku väljavaateid. Need puudusid härra Majandusministri kõnes täielikult.

Selles kõnes ettetoodud andmed olid osalt ühekülgsed. Härra minister valgustas liigagi üksikasjaliselt, kui palju põllumajandus võidab äsja muudetud Eesti-Soome kaubalepingu tõttu. Ta jättis aga targu nimetamata need vintsutused, mida Eesti õuna eksportöörid juba praegu Soomes pidid läbi elama ja ei rääkinud ka sellest, mida Eesti vastutasuks pidi andma põllumajandussaadustele väljakaubeldud soodustuste eest. Ei rääkinud sellest, misugust mõju avaldab lähemas tulevikus Eesti tööstusele see, et kaovad senised sisseveo soodustused Soomes Eesti pleegi-

tatud, värvitud ja trükitud puuvillasele riidele, igasugusele villasele riidele, tsemendile ja aknaklaasile ja et avanevad eriti soodustatud võimalused Soome metallteoste ja masinate sisseveoks Eestisse.

Mitte see ei ole ainus kulu, et Järva-kandi klaasivabrikusse tuli sisse seada uus kalkulaatori koht 250-kroonilise kuu-palgaga kuus. Ka kõigeparemate teadmistega varustatud majandusteadlaste kalkulatsioonid ei suuda siin olukorda parandada.

Üldiselt peab tähendama härra Majandusministri kõne kohta selles osas, mis käsitas Eesti majanduslikku olukorda, et see kubises küll pisi-asjadest, kuid põõsad näisid varjavat metsa. Eestlase alalhoidlik iseloom ilmub ka meie Majandusministrite tegutsemises. Niiviisi edasi minnes ei suuda meie tulevikus võistelda rohkem arenenud naabritega, kes tarvitavad moodsamaid vahendeid. Meie jääme niiviisi igaveseks popsiks teiste moodsate talude serral.

Meie põllumajanduses suurpõllupidajate ja tööstuses eksporttööstuse seisukorra paranemine on tingitud riiklikkudest juurdemaksudest ja vääringu ümberhindamisest, mis andis neile suuri soodustusi. Sellega ei loodud aga uusi väärtusi samal määral, vaid soodustused on saadud teiste kihtide kulul. Härra Majandusministril võib õigus olla, et suurpõllupidajate — viljakasvatavate tulud on suurenenud. Neid on aga vähe, nad moodustavad isegi põllupidajatest väikesema osa. Kuidas on kehvade väikepõllumehe olukord kujunenud, sellest härra minister ei rääkinud. Nimelt selle väikepõllumehe olukord, kes isegi vilja juurde peab ostma. Neid ja kehvade kalureid ja käsitöölisi on aga ka maal enamus. Kelle taskust on võetud summad, mida riigi poolt ligi maksetakse? Kas need ei tule riigi eelarve kaudu kõigi maksumaksjate, seal hulgas ka ametnikkude, käsitöölise ja teiste taskutest? Kuidas kavatses valitsus nende kihtide olukorda parandada? Väike soodustus maksude ümberkorraldamise näol ei suurenda veel nende kihtide tulusid, kuigi ta osaliselt väljaminekuid peaks vähendama. Neidki kihtisid ei ole suudetud majanduslikult paremale järjele aidata. Nende majanduslik kriis kestab edasi ja sellega ühenduses kestab ka poliitiline kriis.

Töölise majanduslik olukord ei ole paranenud isegi eksporttööstustes. Ametlikud andmed näitavad, et ennegi küllalt madalad palgad langesid veelgi ka 1933. a. teisel poolel, pärast vääringu ümberhindamist. Eriti siseturgu varustavad tööstusalad vähendasid tunduvalt töölise palkasid. Näiteks moe- ja pudukauba tööstuses meestöölistel isegi 11% võrra poolaastas.

Mina tsiteerin „Eesti Statistika“ ametlikku kokkuvõtet, mis kahtlemata on ennem tagasihoidlik, kui liialdatud. „Andmed tõendavad, et tööliklassi elatistaset, võrreldes deflatsiooni ajajärguga, ei ole vääringu ümberhindamise tagajärjel kujunenud olukord muutnud ka neis ettevõtetes, mis ekspordi jaoks töötavad ja kus olukord pidi paranema vääringu ümberhindamise tõttu. Töötundide arv on küll veidi suurenenud ja töötasu summaliselt, kuid — nimeliselt saavutatud väikesel teenistuse tõusu paraliseeris teistest küljest lähedalt samal määral tarbeainete hindade tõus.“ Edasi konstateeritakse: „Tööstustöölise teenistustaseme liikumine laseb järeldada, et majanduselu aktiviseerimise protsessist kodumaa turgu varustavatel aladel töö osale ei ole võimaldatud väärikat osasaamist. Mida väikesem on aga rahvamajanduslikust sissetulekust töötasuks langev osa ja samal ajal kapitali teenistusele langev osa suurem, seda väikesem on sisemine ostujõud. Nii näib, et tööstustöölise palkade langev tendents osutub takistavaks pääsemast täiel määral maksvusele vääringu ümberhindamisest tingitud majandust elustavatel tegureil. Et veel rohkem tõsta siseturu ostujõudu, peaksid ümberkorraldamisele tulema eksportharude järgi kõigepealt töölise palgad kõrgete tollidega kaitstud harudes ja selle järele võimalikult ka teistel aladel. Ka mõningatel eksportaladel tuleks töölise palku tõsta. Näiteks saeveskites on töölise palgad kohati äärmiselt madalad. On ettevõtteid maal, kus täiskasvanud meestöölisele maksetakse vähe üle 10 senti tunnis. Sellise palgaga tööline suudab teenida vaid kahe inimese söögiraha. Nii kinnitavad ametlikud andmed. Kust tuleb perekonna toit, korter, kehakate ja muudeks väljaminekuteks tarvilikud summad? Sarnase pärisorjuse juures langeb mitte ainult majanduslik, vaid ka kultuuriline tase. Metsasaaduste eksport on tõusnud käesoleval aastal kaunis tunduvalt. Kuid see ei saa enam tõusta, sest metsi ei jätku. Mõisnikkudele antud metsalangid, uussakslaste eritasu või valuraha Võnnu lahingu kaotamise eest on juba realiseeritud. Seega ei ole väliskaubanduse aktiivsuse ja ekspordi tõus pidev nähe, vaid erakorralistest asjaoludest tingitud. See on sündinud osalt töölise väljakurnamise abil, kes on pidanud oma endistest tagavaradest ligi maksma metsa-eksportööridele, et endal ja perekonnal tööde juures hinge sees hoida.

Eestis on töölise palgad, nii summaliselt, kui ka ostujõu poolest, vaatamata meie madalale elatistasemele, madalamaid Euroopas.

Praegu on meil jällegi käimas palkade

kärpimine. Mitmel pool on viimasel ajal tööliste palkasid kärbitud kuni kolmandiku võrra. Isegi sarnases poolriiklikus ettevõttes, kui seda on „Gloobus“. Töölisi, kes julgevad korraldada töölisvanemate valimisi, terroriseeritakse töölt vallandamisega. Tööpuuduse ajajärgul tähendab see perekonnale täielist majanduslikku hävitamist.

Kas sarnane palkade kärpimine tõendab kriisi möödumist tööstuses ja selle olukorra paranemist? Või kasutavad ettevõtjad tekkinud poliitilist olukorda selleks, et veelgi suurendada tööliste arvel kapitali osaks langevat kasu?

Härra minister väitis, et seniste vaadete järele, mis olla väljendatud ka meie Põhiseaduses, olla tööpalkade küsimuse lahendamine jäetud töölistkonna ja töösturite omavaheliseks asjaks. Minister ütles: „Oleme deklareerinud streigivabadust, et sellega anda töölistkonna kätte relv, mille abil ta oma palgaolude eest võib võidelda.“

Pragueuse majanduskriisi ja kohutava tööpuuduse ajal, kus iga vabaneva tööliskoha järele ootamas mitu nälgivat töötut, et aga tööle saada, ükskõik missugune tasu oleks, ei ole sellest relvast ka siis alati suurt kasu, kui seda vabalt saaks tarvitada, tööpuudus teeb selle relva nüridaks, kuid ometi on streik ainsaks tööliste hüüdeks, mida peab kuulama kodanlane.

Kuid olgugi, et maksvad seadused kindlustavad töölistele streigivabaduse ja nii Riigivanema k. t., kui ka Vabariigi Valitsus deklareerinud sedasama, ei saa töölised seda relva vabalt tarvitada. Takistus selleks teeb, nii imelik kui see ka on, peale muude võimude, eriti see minister, kelle hooleks on antud töökaitse ja valve selle järele, et töölised saaksid omi seaduslikke õigusi takistamatult kasutada.

Saatuse imelikku teede tõttu on meil töökaitse sattunud Teedeministri kätte. Toome näite, kuidas ta tööliste streigivabadust kaitseb. Pärnus tekkis streik, kus sadamatöölised, kes töötasid metsamaterjalide laadimisel, nõudsid palgakõrgendust. Härra Teedeminister võttis asja tõsiselt ja sõitis isiklikult kohale. Peale tööinspektori võttis ta aga kaasa ka politseidirektori ja kohalise poliitilise politsei komissari. Teedeministri kategooriline seletus sadamatööliste poolt valitud streigikomiteele oli: „Kui töölised homme hommikul tööle ei ole, siis areteeritakse streigikomitee ja suletakse sadamatööliste ühing.“ Muu seas peab tähendama, et härra minister, nähtavasti kui endine sotsialist, on üks tugevamaid korporatiivse korra vastaseid ja sellepärast ei tunnusta mingit koostööd ametiühingutega, ega taha ka ühinguid endid tunnustada. Kuid

tõele au andes peab tunnustama, et samal seisukohal asusid ka need võimud, kellest olenes ametiühingute põhikirjade registreerimine. Isegi põhikirjade muudatusi ei registreeritud. Härra Teedeminister on aga selles asjas kõige järjekindlam.

Kui streigikomitee liige rkl. Unt julgelt ministrile paar sõna vastata, kargutati temale rusika raksatades lauale: „Ega Teie pole Riigikogus, kus korda ei ole. Kas Teie üldse enam Riigikogu näete, teiega räägitakse teisel kohal teist juttu.“ See ennustus täitus õige ruttu ja politsei areteeriski järgmisel päeval Maksim Unt'i; Riigikogu on ta siiski veel näinud.

Nähtavasti loeb härra Teedeminister enda ülesandeks vabastada töölisi igasugustest illusioonidest. Kui tema, kelle hooleks on Eesti Vabariigis usaldatud tööliste kaitse, on seletanud, et tööline saab areteeritud valitsuse võimude poolt, niipea, kui ta Goldberg, Hirschfeldt ja Ko-tl või mõnelt teiselt muulasest „bergilt“ või „feldtilt“ paar senti tunnis palka rohkem juurde nõuab, kui viimane nõus on maksma ja seda seletust kinnitab oma võimsa rusika raksatusega, siis peab igal pimedalgi selge olema, kelle kasude eest väljas ollakse ja et kõik kõlavad sõnad Eesti rahvusest on vaid kui kelluke, mis heliseb, ja vask, mis kumiseb. Puudub armastus selle rahva vastu. Kapitali kuldne päike ajab laiali selle rahvusliku romantika udu niipea, kui eestlasest töölise ja muulasest kapitalisti kasud kokku põrkavad. Olukord muutub päevaselgeks. Ja selgust ongi vaja.

Et sõnade teod järgnesid, selles veendusid peale Riigikogu liikme Maksim Unt'i ka Goldberg'i ja Hirschfeldt'i saevskite töölised. Nende poolt valitud esindajad, kes järgmisel päeval pidasid läbirääkimisi palga kõrgenduse üle, areteeriti viibimata kohapeal töösturitelt sinna kutsutud poliitilise politsei ametniku poolt. Süüdi neil hiljem küll midagi ei leitud, sest maksvate seaduste järele on streik isegi kaitseisukorra ajal lubatud, nad vabastati mõni päev hiljem, kuid siht oli saavutatud. Töölised olid terroriseeritud ja sendid, mis oleksid töölistele tunnis juurde tulnud, moodustasid tuhandeid ja kümneid tuhandeid Hirschfeldt ja Ko-le. Lisaks endistele kümnetele miljonitele, mis olid juba teenitud.

Peaks arvama, et sarnaste näljapalkade juures ja sisseseatud sundusliku töökohustuse tõttu ettevõtjad ei jäta kasutamata juhust, et võimalikult laias ulatuses ära kasutada odavat tööjõudu, ning töömahtu niipalju suurendavad, kui vähegi võimalik. Seda enam, et valitsuse palgapoliitika Majandusministri sõnade järele seisabki selles, et senikaua mitte

palkasid lasta tõsta, kuni veel on võimalik seniste palkadega töölisi tööle paigutada. Kuidas on siis lugu tööpuudusega?

Ametlikult teatati 14. septembril „Vaba Maas“ rasvase pealkirja all: „Eestis tööpuudust ei ole“ — järgmist: Töötuid üle riigi oli 1. septembriks ainult 129 inimest. Konstateeritakse, et tööpuudus sedapuhku on likvideeritud täielikult ja panakse töötute arvu vähenemist miinimumini uue tööbörside korralduse arvele, mis takistavat igasuguse elemendi kuhjumist tööbörside nimestikku.“

Sama lehe teisel küljel leidis aga sõnum Virumaalt, kuigi mitte sama rasvase pealkirjaga: „Tööpuudus ajas surma. — Teisipäeval Auga metsast leitud poonud isikut on korda läinud kindlaks teha. Laibas tunti ära Pärnust pärit olev Matvei Karpov. Ta töötas kogu suve ühes teiste Pärnu venelastega Narva-Jõesuu lauathases, mis talveks jäi seisma. Mehel polnud enam väljavaateid töö saamiseks.“

Kahtlemata oli see ka uue tööbörside korralduse teene, et Karpov ennast tööpuuduse pärast pidi üles pooma. „Likvideeritud tööpuudus“ oli niipalju rängem senisest likvideerimata tööpuudusest, et ta surma ajas. Nii näeb välja meil moodne tööpuuduse lahendus.

Juhataja: Rkl. Jõeäär, ma leian Teile viimase väljenduse olevat ebakohase ja teen Teile märkuse.

A. Jõeäär: Et töötuid kahtlemata rohkem on, kui neid registreeritud, seda tõendavad ametlikud andmed. „Eesti Statistika“ nr. 154, september 1934, leiame, et juba juulikuu jooksul (kuni 1. aug.) vähenes töölise arv: suurtööstuses 1479 töölise võrra ja kesktööstuses 217 töölise võrra. Töötajate üldarvu oli tagasihoidlikult suurem. Et aasta esimesel poolel töölise arv on kasvanud peamiselt puutööstuses ja ehitustööstuses, mis on tüüpilised hooaja tööharud, siis on selge, et praegu kestev töölise vallandamine kestab pikemat aega ja sügavalt.

Kuhu need töölised juhitakse sügiseks ja talveks? Põllutööde hooaeg on lõppenud.

Kui töötuid ei registreerita, siis ei tähenda see veel seda, et neid enam olemas pole. Ei maksa jaanalinnu kombel pead liivasse peita ja ette kujutada, et haigus siis paranenud on, kui selle välised tundemärgid on sissepoole aetud kunstlike vahenditega.

Tööstuses on edaspidi ette näha veelgi suuremat töölise arvu vähendamist. Selleks mõjuvad kaasa kaubalepingud, millega suurendatakse välismaa tööstussaaduste turustamise võimalusi Eestis ja vähendatakse Eesti tööstussaaduste turgu

välismaal. Seda tehakse selle õilsa eesmärgiga, et põllumajandussaaduste eksporti suurendada. Siseturu ostujõud väheneb ja see omakorda sunnib tööstusi vallandama osa töölisi.

Kuhu tahetakse mahutada vabanevad töölised?

Maa ei suuda isegi enda loomulikkude elanikkude juurdekasvu ära mahutada, kui ei asuta suurtalude ja riigimaade arvel väikekohtade elujõuliseks muutmisele ja uute maapidamiste loomisele. Neid luuakse võrdlemisi vähe soomaadel ja see läheb sealjuures väga kalliks.

Maatöörahas on üles seadnud nõudmise: 45.000 väikemaapidamist tulevad muuta elujõulisteks, keskmiselt 15 ha suurusteks väiketaludeks.

Kuidas teostatakse aga praeguse valitsuse ajal maal elamisvõimaluste loomist. Hävitatakse needki majapidamised, mis sinna suure tööga ja vaevaga loodud.

Praegu on Saaremaal käimas maade kruntimine ja korraldus. Tükeldatakse ühiskarjamaad, kus karjatati seni nii talude, kui ka väikemaapidamiste, vabadikkude, loomi. Riigikogu võttis omal ajal vastu seaduse, mis võimaldab sel puhul suurendada väikesi maapidamisi talu- ja riigimaade arvel juurdelõigete andmise läbi heina- ja karjamaadest.

Torgu korralduspiirkonnas jäeti juba esialgul kava kokkuseadmisel mitmesugustel vormilistel põhjustel 57 väikemaapidamist ilma juurdelõigeteta. Sellest ei olnud aga veel küllalt. Maakonna maakorralduse komisjon jättis täiesti ilma neile kava järele määratud juurdelõigetest veel 35 väikemaapidamist. Teistele vähendati juurdelõikeid alla selle normi, mis neil loomade arvu järele oleks õigus olnud saada. Seda tehti otsitud ettekäändel, vormilistel põhjustel.

Ühesainsas korralduspiirkonnas on seega võetud võimalus loomi pidada tervelt 90 väikemaapidamisel, kuna teistel see võimalus vähendatud. Osa loomi, mida enne karjatati ühiskarjamaadel ja mida nüüd enam kuhugi pole mahutada, tuleb hävitada. Teod käivad siin sõnadele ristitud vastu.

Ühtlasi on see selgeimaks tõenduseks, et väikepõllumehe ja suurpõllumehe kasusid ei kaitsta mõlemil üksteisi.

Vanaduse- ja invaliiduse vastu kindlustamisest, haiguskindlustuse laiendamisest, tööpuuduse vastu kindlustamise siseseadmisest — kõigest sellest ei kõneleud Majandusminister. See ei seisa valitsuse töökavas. Töölise delegatsioonidele seletatakse, et praegu ei olevat see võimalik.

Seni püüdsid pool-invaliidid, et endal hinge sees hoida, tööbörside kaudu pääseda hädaabitöödele. See võimalus on ka nüüd ära võetud. Hoolekande summasid

ei ole aga suurendatud, vaid neidki on kärbitud. Needki, kes seni paar krooni kuus said hoolekandelist abi, peavad osaliselt sellest ilma jääma. Kes peab hoolitsema juurdetulevate invaliidide eest? Mida peavad nad tegema?

Riigivanema k. t. on maksma pannud terve rea dekreete. Mitmed neist sisaldavad suuri väljaminekuid riigile, näit. kirikumõisade eest tasu maksmine, teraviljaturu korraldamiseks operatsioonifondi loomine jne. Valitsuse võimud on võimalikuks leidnud enne tähtaega välja maksta uussakslastele määratud eritasu nende mõisade eest. Asjata ootavad aga töölised seadusi, mis kindlustaksid neid tööpuuduse, vanaduse ja töövoimetuse korral. Palgá alammäär seadusest rääkimata. Sotsiaalseadusandluse kohta oleks palju öelda, et ta lonkab kahel jalal. Ta ei lonka, vaid roomab tigusammul ehk käib vähjakäiku.

Töölised pidada iseendale paremad palgad läbi suruma streigi abil. Palgad, mis sisaldaksid võimaluse kindlustada endid ka vanaduse päevadeks.

Saame aru. See on Vabariigi Valitsuse vajaline õpetus. Seda õpetust püüame omalt poolt ka ikka enam populariseerida. Ainult lisandame, et töö ja kapitali vahelises võitluses riigivõim on alati juba ilma selletagi tugevama, kapitali, poolel ja nähtavasti katvab sinna jääda. Ta klassiasendist ei võigi muud oodata. Rahvamajandusliku sissetuleku ülejääki, niipalju kui seda on järele jäänud peale välismaale toimetamist, on seni jagatud peamiselt varanduslike kihtide ja nende esindajate vahel. Laialistele töötavatele rahvahulkadele on antud vaevalt niipalju, kui seda vaja on hinge sees hoidmiseks.

Praegune poliitiline kriis on tähtsal määral tekkinud sellest, et kodanlikel erakondadel oma pooldajatele enam majanduslikult midagi jagada ei olnud. On seega teatud määral jagamise kriis. Vahepeal ei ole olukord niipalju paranenud, et jätkuks jagamiseks kõigile, kes seni osa saanud. Praegune jagamine, mis sünnib valitsuse laua taga, ei ole õieti enam jagamine, sest jätkub vaevalt suurpõllumeeste isude rahuldamiseks, kuna teised peavad leppima vaid raasukestega.

Härra Majandusminister jättis targu ütlemata, kas ta ka Eestile palub tulevaks aastaks viljaikaldust, mis toodangut vähendada aitaks ja kas ta ka meil tervemise tunnuseid tahab näha tööstuse toodangu kitsendamises.

Meie arvates, kui tahetakse väljapääsu leida, tuleb hoolitseda mitte toodangu vähendamise eest, vaid vastupidi: seda tuleb kõigi abinõudega suurendada. Vaja hoolitseda selle eest, et oleks, mida jagada. Selleks on vaja koostada pikema aja peale

majandusplaan, seada üles kindel siht, mida soovitakse saavutada majanduslikul alal. Seda sihti praegusel valitsusel ei ole. Ei saa lugeda sihiks ühe kodanikkude kihi soodustamist teiste arvel. Lähemate aastate jaoks oleks mõeldav, kui plaanimajandust juhtida laialiste rahvahulkade huvide, kas või näiteks siht: tõsta kogu rahvamajanduslik toodang ja kõigi töötavate kihtide sissetulek senisega võrreldes kahekordseks.

Nii põllumajandusliku toodangu tõstmiseks, kui ka tööstussaadustele siseturu laiendamiseks, seega rahva laialiste hulkade ostujõu tõstmiseks maal, on vaja muuta, nii kui juba eelpool mainitud, senised 45.000 väikemaapidamist elujõulisteks väiketaludeks. Selleks tuleb üles osta suurtaaludelt seni ekstensiivselt kasutatud karjamaid, heinamaid. Peale selle tuleks igal aastal luua uusi maapidamisi niipalju, kui vaja elanikkude juurdekasvu äramahutamiseks.

Ka tööstuses tuleb leida teine allik, mis muudaks selle võistlusvõimeliseks välismaa moodsate tööstustega. Töölise näljapalkadega väljakurnamisele tuleb teha lõpp. Üheks abinõuks tööstusi võistlusvõimelisemateks muuta, oleks odava energia muretsemine. Vaja koostada majandusplaan, kus tuleks ette näha muu seas Eesti elektrofitseerimine. Selleks tuleb eeskätt ära kasutada Narva kosk. Saladuslikud kose kosilased on viimasel ajal jälle liikvel, kes katsuvad seda määratu tähtsusega jõuallikat oma kätte saada. Siin peaks riik olema valvel, et ta ära ei müüks läätseleeme eest omi õigusi. Kõigis maaes on elektrofitseerimise alal tehtud edusamme. Meie aga tuhnime oma majanduspõldu ikka veel isaisade aegse konkraadraga ja töötame, piltlikult öeldes, peeturule või paremal juhtumisel välismaalt sissetoodud petrooleumi valgusel. Meie ei kuulnud Majandusministrit sõnakestki sarnastest laiemaulatuslikest tuleviku kavatsustest. Tema rahuldus sellega, et käesoleval aastal oli meil hea viljasaak, mujal halb, riik suutis käesoleval aastal juurde maksta põllumeestele, kas ta aga tuleval aastal sedasama teha suudab, see oleneb oludest. Sel aastal suurenes metsaeksport, kas ta aga tuleval aastal sama sissetulekut annab — ei tea.

Muidugi on vaja majanduse ülesehitamiseks võrdlemisi suuri summasid. Ei saa Narva kosele jõujaama ehitada ainult hädaabitööde krediitide abil, ega 45.000 väiketalude sõidist tarvilikku arvu maid üles harida sunnitöölisega. Selleks tuleb anda toetust väikemaapidajaile endile.

On vaja välislaenu, kuid esimeses järjekorras on siiski vaja ära kasutada ka senine rahvamajanduslik kapitali juurde-

kasv, mis riigist välja toimetatud välismaale. Härra minister juhtis tähelepanu sellele, et esmakordselt Eesti ajaloos on pankades sarnane olukord tekkinud, et tegemist on vabade kapitalidega. Juba tõstetakse mõnelt poolt häält ja tahetakse neid endistel eeskujudel oma taskude kaudu sealt välja toimetama hakata. Kahtlemata on kapitalide tagavarade suurenemine pankades tingitud sellest, et vähemast osa sellest kapitali juurdekasvust, mis käesoleval aastal tekkinud peale kapitalide väljaveo tõkestamise seaduse maksmapanemist, on sunnitud olnud sisemaale jääma. Kui palju tuli aga Riigikogus selleks ennem vaeva näha, kuni see seadus siiski seaduseks sai. See sündis tööliklassi esitajate tungival pealekäimisel ja nende algatusel.

Kuid sellest 100 miljonist kroonist, millest kõneles Majandusminister oma möödunud aasta eelarve-kõnes, mis tema väga tagasihoidlikkude arvestuste järele eelmistel aastatel välismaale oli toimetatud, ei ole nimetamisväärset osagi veel seni tagasi saadud.

Vastupidi: kodanline ajakirjandus teeb juba tasapisi juttu valuuta kontrolli ära kaotamise või selle pehmemdamise vajadusest.

Et kapitalide väljaveo tõkestamise seadus ka möödunud aastatel väljaviidud summasid aitaks tagasi tuua ja Eestis tööle rakendada, selleks on vaja täiendavat eriseadust. See seaduseelnõu on marksisliku töörahvaesinduse rühma poolt Riigikogule vastuvõtmiseks esitatud ja kannab pealkirja „Välismaalt tagasitoodavate kapitalide Eesti rahvamajanduses ärakasutamise seadus“. Eelnõu järgi tehakse Majandusministeeriumile kohustavaks teostada kõigis välismaaga operatsioonide toimetatud pankades, endistes pangakontorites, tööstuslikkudes ja kaubanduslikkudes ettevõtetes sunduslik revisjon: pankades ja pangakontorites aja eest 1. jaanuarist 1920. a. alates, tööstuslikkudes ja kaubanduslikkudes ettevõtetes aja eest 1. jaanuarist 1926. a. alates.

Revisjoni tagajärjel selgitatud, samuti juba praegu maksva seaduse põhjal kindlakstehtud summad tulevad seaduses määratud tähtaja jooksul Eesti Panka üle kanda, samuti tulud välismaal asuvatest kinnisvaradest ja muudest varandustest. Need summad kantakse riigikassa eriarvele ja nende vastu antakse riigikassa võlatähed, tähtajaga 36 aastat, mis kannavad aastast mitte üle 3%. Sissetulnud summadest kasutatakse 25% väikemaapidamistele juurdeõigete muretsemiseks ja nende ülesharimiseks, 10% kaluritele laenu andmiseks ja kalanduse edendamiseks. Peab tähendama, et meie kalameeste olu-

kord on viimasel ajal väga palju halvenenud. Edasi 10% elukorterite ehitamiseks maal, 10% elukorterite ehitamiseks linnades ja 45% rahva ostujõu tõstmiseks, tööstuse väljaarendamiseks ning kogu maa elektrofitseerimiseks.

Seaduse rikkujaid karistatakse tasurahaga, mis võrdne varjatud rahakapitalide või varade väärtusele, peale selle sunnitööga.

Juhataja: Kõneleja, ma saan aru, et see küsimus puutub seaduseelnõusse, mille Teie esitanud, aga mitte küsimustesse, mida käsitanud Vabariigi Valitsuse seletus. Palun päevakorras oleva küsimuse juurde tagasi pöörata.

A. Jõeäär: Eelnõu on näidatud üks abinõudest meie majandusliku olukorra parandamiseks, ja kuna Majandusminister rääkis meie majandusliku olukorra parandamisest, siis puudutasin ka meie poolt esitatud seaduseelnõu. Aga muidugi ma ei saa astuda juhatajaga vaidlusse ja alistun paratamata.

See on muidugi vaid üks abinõudest, kuid see abinõu on meie poolt näidatud. See abinõu on vastuvõetav ka Eesti majanduslikult organiseeritud töölikonnale, nende poliitilise meelsuse peale vaatamata. Sama töölikond nõuab nende poolt üksmeelselt ülesseatud rahvamajandusliku elustamise kava teostamist, nõuab aktsiapankade, kindlustusseltside ja väliskaubanduse riigistamist, suurtööstuse ja kaubanduse esialgul riikliku kontrolli alla seadmist, tarbekorral riigistamist. Nõuab kapitalide väljaveo tõkestamise seaduse teostamist, välismaalt tagasitoodavate kapitalide Eesti rahvamajanduses ärakasutamise seaduse maksmapanemist, võõrandatud mõisate eest tasumaksimise lõpetamist ja väljaantud pantkirjade tühistamist selleks, et vabanevad summad võiksid ära kasutatud saada väikemaapidamiste elujõuliseks muutmiseks. Nõuab palga alammäära seaduse maksmapanemist, mis kindlustaks inimväärilise ülespidamise, nõuab vanaduse ja invaliidisuse, samuti järelejäänute — leskede ja vaestelaste — sundkindlustust eeskätt tööstuses ja kaubanduses tegutsevate isikute kohta, nõuab õnnetusjuhtumiste ja haiguste kindlustamise laiendamist kõigile palgatöölilistele, nõuab tööpuuduse sundkindlustuse sisseseadmist. Need on kõik täiesti teostatavad puhtmajanduslikud nõudmised ja nende nõudmiste esiletõojaks loeb marksislik töörahvaesindus ennast õigustatuks.

Kas oleme õigustatud seda nõudma praeguselt riigivõimult? Kui ei, siis oleme õigustatud nõudma riigivõimu, kes seda tahab ja suudab teostada.

Sellega lõpetades majandusliku olukorra hinnangu, tulemegi järgmise küsimuse juurde: Kuidas peaks iseloomustama Eestis praegu maksvat poliitilist korda.

12. märtsi „pööre“ — nagu seda nimetatud — pidi olema fašismi vastane samm. Teod aga näitavad, et kõik ilusad sõnad fašismi vastasest võitlusest ja demokraatia hoidmisest on vaid tühised sõnakõlksud. Kui tõelikult oleks tahetud kaitsta demokraatiat ja võidelda fašismi vastu, siis ei oleks selleks sugugi vaja olnud ka fašismivaenuliste erakondade tegevust takistada ja üldse kõikide kodanike põhiõigusi piirata. Kui mõnel tööpoolest sarnased kavatsused olid — mille juures küllalt põhjust on kahelda —, siis tuletavast saavutatud tagajärjed väga elavalt meelde Krõlovi valmi karust, kes valvates magavat peremeest ja märgates tema näol kärbest, haaras selle eemalepeletamiseks kivimüraka ja purustas sellega nii kärbse, kui ka oma peremehe pealu. Ei saa demokraatiat kaitsta seda hävitades.

Esialgul näis, tegude järele otsustades, et tegemist on, kuigi veidi maskeeritud kujul, hariliku kodanluse diktatuuriga, mille terav ots, nii kui harilikult fašistlike diktatuuride juures, sihitud töölisklassi vastu. On hävitatud ühinemise ja sõnavabadus, isiku ja kodu puutumatus, sõnumite ja kirjade saladus. Lõpuks on võetud isegi õigus pöörata palvetega vastavate asutuste poole. Näiteks karistati administratiiv-korras isikuid, kes algatasid palvekirja esitamist Kaitseväge Ülemjuhatajale. Karistatakse ka täiesti legalise tegevuse eest.

Võiks tuua mõne iseloomustavama näite,

Mais suleti Tallinnas ESTP esimene ühing ja vahistati kuus juhatuse liiget ringkirjana liikmetele määratud kirjutise puhul, mis ei sisaldanud muud süükspanndavat lauset, kui: „Kõige maade proletarilased ühinege!“, samuti mõnda senini alati 1. mai üleskutsetes tarvitatud hüüdsõna. Vahistatud istusid kinni umbes 5—8 nädalat, ja lõpuks jäi püsima süüdistus vaid ühe juhatuse liikme vastu, kuid ka selle vahiall pidamiseks ei leidnud kohtuvõimud küllalt põhjust.

Töölisi, kes seni kuulunud ESTP ja kelle kohta nende senised juhid teatavad, et nad heaks ei kiida kokkuleppeid kodanlusega estofašismi püstitamiseks, areteeritakse hulgaliselt, kuigi hiljem ei leita mingit põhjust süüdistuse esitamiseks kohtuvõimude poolt. Iga sarnane põhjusetu areteerimine tähendab aga enamal jaol juhtudest täielikku majanduslikku hävinemist, kuigi igakord ei leia aset sarnased traagilised sündmused, kui ühe

noore töölise areteerimisel Põltsamaal, kus selle ema poja põhjusetu areteerimisel suri südamerabandusse. Seal juures vabastati areteeritu mõne nädala pärast, ilma mingi süüdistuse esitamata.

Laste patud nuheldakse vanemate kätte. Õpetaja ja ühistegelane Pšenitšnikov Vasknarvas, kes kohalikkudele kaupmeestele pinnaks silmas oli, saadeti välja Vasknarvast „kommunistliku kasvatustöö pärast“. Nimelt ei olevat ta omi lapsi osanud kasvatada, ja üks neist olla omandanud pahempoolsed vaated.

Ei põrgata tagasi ka Riigikogu liikmete isikupuutumatus rikkumisest. Marksisliku rühma liikme Maksim Unt'i areteerimine sündis lausa Põhiseaduse § 49 rikkumisega, mis lubab vangistada Riigikogu liiget ainult kuriteolt tabamiselt. Milliselt kuriteolt tabati rkl. Maksim Unt? Riigikogu juhatusele teatati — et tabamine olla sündinud UNS § 129 ettenähtud süüteo kordasaatmisel. See paragrahv karistab kõne pidamise ehk kirjatöö levitamise eest, mis sisaldab muu seas üleskutset maksva ühiskondliku korra kukutamisele (p. 2) ja vaenu tekitamist tööliste ning tööandjate vahel (p. 6). Maksim Unt ei pidanud tabamisel kõnet, vaid kavatses telefoni teel teatada töölisühingute keskkliidule streigi lõpetamisest. Ka ei olnud tema juures mingit kirjatööd, mida oleks võimalik olnud levitada. Milles seisis siis tema süü üldse? „Vaba Maa“ teate järele olnud tema Pärnu sadamatöölise streigi peaõhutama. See streik oli aga juba päev varem lõppenud.

Kui ta ka tööpoolest oleks Pärnu sadamatöölise streiki organiseerinud, siis ei ole see veel süütegu. Pärnu sadamatöölised töötasid metsamaterjalide laadimisel, mida ettevõtlikud ärimehed Eestist välja vedasid. Sarnastel töödel ei ole streikimine isegi kaitseseisukorra ajal keelatud. Sisuliselt ei oleks ka ülekohtus, kui üks osa sellest teenimata vahekasust, mida metsaeksportöörid saavad, veidi suurendatud tööpalkade näol Eestisse jääks, selle asemel, et see väljamaale läheb. Et töölised mõni sent tunnis rohkem ei teeniks, selleks ei põrgatud tagasi Riigikogu liikme seadusevastasest areteerimisest. Ametnik, kelle korraldusel sarnane seadusevastane vangistamine sündis, peaks NS § 1540 põhjal vangiroodus istuma, kui meil õiguslik kord maksaks. Kohtuvõimud vabastasid M. Unt'i vahialt, kuid süüdlased tema vangistamises ei ole veel vastutusele võetud.

Juhataja: Rkl. Jõeäär, Teie viimase väljenduse leian olevat haavava ja teen Teile teise märkuse.

A. Jõeäär: Kuid ainult nende toimingute jaoks ei oleks vaja olnud dikta-

tuuri püstitada. Töölisklass Eestis on veel sedavõrd organiseerimata ja nõrk, et ka tema ajutiseks mahalöömiseks küllalt oleks jätkunud senistest abinõudest. Selleks ei olnud vaja sarnaste asjade eest karistuse määramist anda administratiivvõimude kätte, mis seni olnud kohtute ülesanne. Võib-olla arvatakse õigusega, et seal ikka veel vana hea kombe järele seaduste järele käiakse ja uue vaimuga veel küllalt ei olda harjunud.

Kõikidel kodanlistel erakondadel, peale ühe, olid keelatud nii avalikud kui kinnised koosolekud. Põllumeeste kogud aga korraldasid lõikuspidusid poliitiliste kõnedega endi roheliste võitluslippude all.

Need välised tundemärgid lubavad juba eeldada, et sammutakse ühe agraarerakonna oligarhia poole mõjuvate suurkapitali rühmade kaitse all. Kes tarvitab samu fašistlikke meetodeid, kui seda näeme Lätis Ulmanise, Leedus Smetona, Poolas Pilsudski diktatuuride poolt tugevaval kujul, kui näiteks Poolas kunagi on tarvitatud, keda ka Siseministri abi oma ametlikus informatsioonis nimetab nende õige nimega „diktaatorlikkudeks riikideks“.

Veel selgemaks muutub aga pilt, kui silmas peame, kuhu kuulusid suletud vabadussõjalaste liitude ja nende tegelastele poolehoidu avaldanud rahvahulgad. Suurem osa pooldajatest linnades kuulus keskkihitidesse, nii kui seda linnavalimiste tagajärjed näitasid. Kuid ka maal näis neil edu olevat, kuigi mitte sel määral, kui linnades. Oli karta, et vabadussõjalaste võimule pääsedes võim satub suurkapitali teiste agentide kätte kui seni, linna keskkihitide toetusel, mis oleks tähendanud mitte üksi senise poliitilise meetodi muutmist, vaid ka vormilise võimu sattumist teiste isikute kätte.

Kuigi laialised rahvahulgad sellest pöördest mingit kasu poleks saanud, oleks muudatus sündinud vähemalt seniste juhtide suhtes. Need oleksid kõrvaldatud ja uued oleksid asemele tulnud.

Et seda ära hoida, siis oli vaja haarata võim ühe erakonna kätte, kuid nii, et seda esialgul väliselt märgata ei oleks. Arvatavasti lootsid mõned teised kodanlikud erakonnad kodanluse diktatuuri püstitamist, kus ka nemad oleksid võimu juurde pääsenud, kuid selle asemel osutsid nad hiljem oma lootuste lõhkise küna juures põllumeeste kogude oligarhia näol. See oligarhia ei ole sõbralik isegi igakord laialistele põllumeeste hulkadele, vaid kaitseb ainult jõukamate suurpõllumeeste, Lõuna-Eesti viljakasvatajate ja „nisukuningate“ huviseid.

Selle oligarhia vaimline pale on tagurline ja variseerlik. On muudetud Riigi-

kogu poolt vastuvõetud põhimõttelised seisukohad kriminaalseadustikus abordi karistamatuse kohta esimese kolme kuu kestel. Haridusreformi nime all on teostatud ühtluskooli lõhkumine, uute keskkoolide avamisega on raskendatud või isegi suletud nii linna kehvema rahva, kui ka maarahva määratuma enamiku laste edasiõppimine. „Reform“ püüab kindlustada hariduse ainult jõukate kihitide monopoliks. Hariduse saamine tahetakse teha raskemaks, et see muutuks üksikutele tulusamaks. Isegi riigiteenijatele kavatakse ära keelata kõrgema hariduse omandamine. Kas selleks on vaja rahvuslust, et pidurdada rahva tungi paremuse poole.

Õpetajate päevad mõistsid kärealt selle reformi hukka. Neile tõmmati selle järele kohe suukorv pähe, keelati valitsuse sammude igasugune arvustamine, õpetajate päevade päevakord ja kõnelejad kuuluvad siit peale Hasomini kinnitamisele. Tulevad meelde Seckendorfi: „Mina keelan ja käsen“ ning muistsed tsaarivalitsuse ajad.

Ei suutnud püsima jääda tsaarivalitsus, ega jää igavesti püsima ka praegune oligarhia. Majanduslik sisu, mis surutud vägivaldselt sellesse ebaloomulikkude vormi, purustab lõpuks ka vormi. Niisama, kui klassi vastolusid ei saa dekreetidega kaotada, kuigi härra Siseminister seda loodab, niisama võimata on takistada majanduslikku arengut dekreetidega. Dekreetidega on võimalik esialgul saavutada varade ülekandmist ühe kihi tuludest teise kihi kaudu. Kui kaua aga linna ja maa töötavad keskkihid koos viimse võimaluseni eksploateeritud töölistega seda endile meeldida lasevad, et suurpõllumeeste ja mõjukate kapitaliringkondade huvidele nende omad ohverdatakse, see on iseküsimus.

Mis puutub küsimusse, kas Eestis teostatakse praegu riigivõimu Põhiseaduse või selle alusel antud seaduste põhjal, nii kui seda nõuab Põhiseaduse § 3, siis selles küsimuses ühinen täiesti rkl. Köstri poolt ettetoodud seisukohtadega. Kuid see ei ole sündinud Riigikogu vaid Vabariigi Valitsuse poolt. Riigikogu on olnud siin ainult pealtvaataja osas, kuid sellepärast veel ei saa keegi järeldada, nagu seda ometi on tehtud, nagu ei oleks käesoleval Riigikogul Põhiseaduses ettenähtud võimu alles.

Meie arvame, et Riigivanema valimiste peakomitee, samuti Riigikogu valimiste peakomitee, kes koosnevad Riigikogu Esimehest juhatajana ja peamiselt Riigikogu juhatuse liikmeist — juurde arvatud kohutupalati liige ja prokuratuuri esindaja — peavad valimiste seaduse nõudel viivitamata kokku astuma ja uued valimised välja kuulutama.

Takistada peakomiteesid oma ülesannet täitmast võib muidugi vägivallaga, kuid siis on ka selge, et tegemist on vägivaldse võimuhaaramisega ja kui see ebaõnnestub, ehk hiljem võim käest ära libiseb, siis on ka tagajärjed võimuhaarajatele ette teada.

Et võimaldada valimiste teostamist loomulikkudes oludes, peab Riigikogu Fõhiseaduse § 60 p. 7 põhjal tarvitama oma õigust, jätta kinnitamata Peaministri poolt Riigivanema kohustetäitjana välja kuulutatud kaitseisukord.

Seda on Riigikogul võimalik teha, kokku tulles oma korralisele istungjärgule Põhiseaduse § 41 korras ja võttes päevakorda kaitseisukorra kinnitamise küsimus.

Riigikogu juhatusel ei saa Riigivanema kohustetäitja teha mingeid takistusi Riigikogu kokkukutsumiseks korraliseks istungjärguks. Isegi kodanline ajakirjandus on asunud samale seisukohale — „Päevaleht“ nr. 195.

See küsimus ei tohiks olla ette ära otsustatud sellega, et Riigikogu oma koosoleku määras 2. oktoobri peale.

Marksistlik töörahvaesindus ei ole arvamisel, et ühe kodanluse rühma varjamata diktatuur võiks tähendada demokraatia päästmist. Meil ei ole, koos laialiste töötavate hulkadega, rohkem usaldust praeguse valitsuse vastu, kui sellel valitsusel töötavate hulkadele. Meie ei ole kohustatud kaitsma selle valitsuse huvisid suuremal määral, kui see valitsus kaitseb töötavate klasside huvisid.

Ühel viisil praegune valitsus siiski võib olla teevalmistajaks demokraatiale, tõelisele demokraatiale: Kui seni suured rahvahulgad läksid järele fašistlikule demagoogiale, siis sellepärast, et fašistid, vabadussõjalaste sildi all, paljastasid ühe kurva tõe: demokraatia senisel kujul on süüdi ühiskonna viletsuses. Teame, demokraatia mitte rohkem, kui autoritaarne valitsus enne demokraatiat, poliitilise demokraatia põhiline viga on olnud, ja seda paratamatult, et ta on jätnud ühiskonna majandusliku aluse samaks ja Anatole France'i sõnadega, on keelanud ühesarnaselt nii rikkal kui vaesel kerjamise ja sillaall magamise.

Poliitiline demokraatia on pidanud jääma paratamatult valitsevate klasside valitsemisvormiks, ja sellisena ta ei võinud tuua abi tööliste, töötuile, haritlastele, käsitööliste, kehvadele põllupidajatele kriisiaegseis raskustes. Kui rahvahulgad jooksid fašismi järele, siis see oli ärapöördumine demokraatia ühest vormist, poliitilisest demokraatiast, mille majanduslik alus on kapitalism ja mis tegelikult tähendab kapitali võimu rahva-valitsuse kauni sildi all.

Fašiseerunud keskkihtide eksitus oli selles, et nad lootsid uue autoritaarse valitsuse, fašismi, abil ületavat need raskused. Vastuoks, kui demokraatlik kodanlus peksab töötavaid kihte nahkpiitsadega, siis fašismi võimu kasutav kodanlus peksab neid okaspiitsadega. On mõnigi kord vaja kibedaid kogemusi, et jõuda välja uue ühiskondliku ideaalini.

Praegune valitsus annab mõõdukasautoritaarses vormis õrna käsitluse sellest, kui võrra loobumine poliitilise demokraatia vormidest võib parandada elu. Ta annab näite vaimuvabaduse teostamisest, ta annab teise näite töötute probleemi lahendamisest, kuid ka kolmanda ja neljanda näite kehvade põllupidajate ja keskkihtide olukorra parandamisest. Kui sedalaadi ärapöördumine poliitilisest demokraatiast ei suuda tekitada rahvahulkades vaimustust, siis ei või seda teha ka Hitleri tüübiline fašism.

Praegune valitsusvõim kuulub selliste autoritaarvalitsuste seeriasse, mis koguvad mitte üksi tööliklassis, vaid ka kehvades keskkihtides tugeva opositsiooni enese vastu, tõestavad neile praktikas, et on vajadus tõesti uue demokraatia järele, kuid demokraatia järele, mis kõigutab kapitalismi majanduslikud alused, demokraatia järele, mida ei teosta üksikud suurkapitali grupid niinimetatud demokraatlikkude parteide abil, vaid mida teostavad käsikäes töötavad rahvaklassid, kes rajavad valmistuse kui ka jaotuse uutele alustele. See demokraatia on sotsialism ja kui praegusel valitsusel on Eesti ühiskondlikus arengus positiivseid teeneid, siis see, et ta oma valitsuse praktikaga ikka enam ja enam teeb selgeks laialistele rahvahulkadele: väljapääs praegusest olukorrast on ainult sotsialismis, töötavate rahvaklasside enesemääramises. Euroopa ühiskonna praegune areng näitab juba, et autoritaareksperimentide episood ei saa olla pikk, et uutes olukordades karastatud tööliklass omandab ikka enam võimaluse kogu rahva juhtimiseks sotsialismi poole ja et ka Eesti tööliklassi võitlus areneb raudse paratamatusega käsikäes maailmaproletariaadiga. Välispoliitilistes seisukohtades ei tohiks vist lahkuminekuid olla, kuna olukord küllalt selge. Saksa ei salga omi agressiivseid sihte Balti riikide vallutamiseks. Nõukogude Liidul, meie lähemal naabril, need puuduvad. Valida on ainult kahe vahel: Kas Prantsuse-Nõukogude või Saksa orientatsiooni vahel. Siin ei saa olla kahtlust, kumba valida, kui Eesti üldse tahab jääda püsima.

Kahjuks ei saa aga öelda, et valitsuse välispoliitika oleks olnud küllalt sirgejooneline selles mõttes. Poola kaudu on märgata Saksa mõju. Ka mõned muud asjaolud, nii kui Saksa sõjaministri era-

viisiline lõbusõit Tallinna ja laevastiku külaskäik Tagalahas, Saaremaal, ilmasõja aegsel dessandi kohal annavad põhjusi mõningateks kahtlusteks.

Kokkuvõttes oleksid seega rühma seisukohad järgmised:

Majanduspoliitilised: Tuleb koostada majandusplaan, mille sihiks oleks lähimate aastate jooksul tõsta kogu rahvamajanduslik toodang ja kõigi töötavate kihtide sissetulek senisega võrreldes kahekordseks, muuta 45.000 väikemaapidamist elujõulisteks väiketaluudeks, luua maal igal aastal tarviline arv uusi maapidamisi. Tööstus välja arendada ja muuta võistlusvõimeliseks odava energia abil. Narva kosk tööle rakendada ja kogu maa elektrofitseerida. Seadustest vaja maksuma panna välismaalt tagasitoodavate kapitalide Eesti rahvamajanduses ärakasutamise seadus, seadused aktsiapankade, kindlustusseltside ja väliskaubanduse riigistamiseks, suurtööstuse ja kaubanduse riikliku kontrolli alla seadmiseks, võõrandatud mõisate eest tasumaksimise seismapanemiseks ja sotsiaalseadusandluse alal palga alammäära, vanaduse- ja invaliidsuse vastu kindlustamise, tööpuuduse vastu sundkindlustuse seadused, ühtlasi laiendada haiguste ja õnnetuste vastu kindlustamise seadusi kõigile palgatöölilistele.

Sisepoliitilised: Maksuma panna põhiseaduslik kord, Riigikogu asudes seadusandlikule tööle Põhiseaduse § 41 alusel, ära kaotada kaitseisukord ja viibimata välja kuulutada uue Riigikogu ja Riigivanema valimised.

Välispoliitilised: Teha kõik, mis vajalik ja võimalik Saksa mõju vähendamiseks. Liituda Ida paktiga.

Selleks panen ette vastu võtta järgmine ülemineku-vormel:

„Riigikogu peab vajalikuks kodanikuvabaduste ja demokraatia kindlustamist kehtiva Põhiseaduse piires; samuti peab ta vajaliseks, et senised riigivõimu vahelesegamised töö ja kapitali vahelises võitluses kapitali liigkasude kindlustamiseks ja tööliste palgavõitluse allasurumiseks jääksid ära; ühtlasi ta juhib valitsuse tähelepanu kisendavale vajadusele kindlustada laialised töötavad rahvakihid töötaolu, vanaduse, invaliidsuse ja õnnetujuhtumiste vastu.“

Juhataja: Rkl. Jõeäär on ülemineku-vormeli esitanud. Ma juhin Riigikogu liikmete tähelepanu sellele, et kodukorra § 171 põhjal ei esitata ülemineku-vormelit selles korras, milles meil praegu läbirääkimised Riigikogus on, saab esitada vaid ettepanekuid.

Sõna on palunud rkl. Tamson. Ma juhin tähelepanu sellele, et kodukorra § 136 korras võib Riigikogu kitsendusi teha Riigikogu liikmete sõnavõtmises. Siamaani on sõna kasutanud rühmade esindajad ja nüüd järgnevad üksikute Riigikogu liikmete sõnavõttud.

J. Tamson: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Valitsuse esindajad on viimasel ajal korduvalt seletanud, et käesolevas Riigikogus võetakse Riigikogu liikmete poolt asjalikult sõna ja ei tehta demagoogiat. Seepärast ei oleks üleliigne puudutada mõne asjaliku sõnaga isiklikust seisukohast praeguse valitsuse poliitikat, nagu see on selgunud valitsuse tegevusest, ja tema tulevikukavatsuste kohta, millistega esineb valitsuse esindaja Riigikogus. Võiks öelda, et praegusel silmapilgul meie poliitiline elu areneb täiesti sõjaseisukorra tähe all. On keelatud igasugused poliitilised koosolekud, on takistatud sõna- ja piiratud ajakirjanduse vabadust, nii et täielik sõjaseisukord. Selle sõjaseisukorra maksmapanek oli tingitud sellest, nagu valitsuse esindajate seletustest selgus, et Eestis tekkis organisatsioon, kelle eesmärgiks oli kukutada praegumaksev kord ja maksuma panna oma diktaator. Oli arvata, et talitatakse nende suhtes sama karmilt nagu pahempoolse tööliikumise suhtes. Aga nagu seni näinud oleme, on mõned väikesed tegelased küll endiselt vangis, aga terve rida suuremaid juhte on vabaduses, elavad oma mõisades, täiendavad oma napsitagavarasid Kihnu saarel ja elavad päris kena elu. Seega kaitseisukord ei ole nende tagurliste, rahvavaenuliste olluste pihta kuigi teravalt löönud. Kuid teistest küljest kaitseisukorra põhjal on kaunis kõva survet avaldatud nende ringkondade vastu, kes on endale ülesandeks seadnud just kaitsta neid demokraatlikke vabadusi, mis on Eesti rahvale veel järgi jäänud, ja võidelda kõigi tagurliste fašistlikkude olluste vastu.

On selge: kui lõhutakse neid jõudusid, kes tahavad võidelda tagurliste vastu, siis sellega aidatakse kaasa fašistlikule diktatuurile. Seda on tegelik elu tõendanud terves reas teistes riikides.

Vaadeldes olukorda Eestis, siis näeme, et meil on ringkondi, kes kogu jõuga tüürivad mingisuguse keskaegse tsunfti korra poole, kus jälle kõiksugu kodad on tooniandjad asutused, ja laialistel rahvahulkadel ei ole midagi kaasa rääkida. On päris selge, et see käib risti vastu Eesti rahva rõhuva enamuse huvidele. Kui püütakse tõendada, et rahvas ise tahab seda, sest et rahvas võttis rahvahääletusel vastu uue Põhiseaduse, ja et see uus kord seisab selles, et hävitatakse kõik rahva demokraat-

likud ja poliitilised õigused, siis unustatakse aga ära, millest tingimustel see uus Põhiseadus vastu võeti. Teatavasti oli vabadussõjalastel kauemat aega täielik tegevusvabadus. Neil olid käepärast suured summad raha, neid toetasid ärimehed ja töösturid, ja nad tegid vabalt rahva seas kihutustööd. Loomulik, et leidis kergeusklikke inimesi, kes hakkasid neid uskuma. Nemed olid uus vool, nemed ei olnud enne osa võtnud valitsusest, nad arvustasid kõvasti teisi, ja väheteadlikud inimesed uskusid, et nemed on need õiged rahva kasude kaitsjad. See oli üks põhjus, mis andis poolehoidu rahva seas sellele liikumisele.

Teine põhjus oli see, et praeguses kodanlikes demokraatias laialiste töötavate rahvahulkade olukord ei olnud paranenud, nende tuleviku väljavaated ei olnud kindlamaks muutunud. Kriis, tööpuudus ja korrupsioon tekitas rahva hulgas pettumuse kodanlisest demokraatiast. Paljud hääletasid ainult protestiks praeguste olude vastu vabadussõjalaste põhiseaduse poolt.

Kolmas põhjus, mis pärast vabadussõjalaste põhiseaduse läbi läks, oli see, et võimud avaldasid survet pahempoolsele töölikonnale, kes tahtis tõsiselt võidelda fašismi vastu. Kui tuhanded Eesti mehed ja naised hääletasid selle põhiseaduse poolt, siis ei tähendanud see seda, et nemed oleksid pooldanud tagurlist diktatuuri, nagu see näiteks Itaalias, Saksas ja Austrias, nagu oleksid nad lahti öelnud neist saavutustest, mis neil seni oli kasutada, kuigi vähesel määral.

Seega ei saa pooldada Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma seisukohta, millise esile tõi härra Rei. Mina arvan isiklikult, et kui võimud takistavad neid ringkondi oma tegevuses, kes tahavad võidelda kõigi tagurlike rahva vaenlaste vastu, siis sellega ei kaitsta demokraatiat.

Teatavasti on tarvitatud survet isegi sotsialistlike organisatsioonide vastu. On neid suletud. Ei saa öelda, et sellega oleks kaitstud demokraatiat. Kui seda pooldatakse, siis jõuame välja niisugusele olukorrale, nagu see on praegu Saksamaal või Itaalias.

Mis puutub majanduslikku seisukorda Eestis, siis Majandusminister tähendas, et seisukord on paranenud. See on tingitud ülemaailmse kriisi pehmenemisest, mis annab tunda ka Eestis. Ei ole kahtlust, et kui oleks mõni teine valitsus võimul olnud, siis majanduslik seisukord oleks meil sama olnud. See paranemine tuleb nähtavale tööstuse produktsiooni tõusus, läbikäikude kasvus jne. Kui vaadata tege-

likku elu, siis näeme, et tööliste palgad ei ole kasvanud, vaid et neid on mõnel pool isegi kärbitud ning töötingimusi on muudetud halvemaks. Seega majandusliku olukorra paranemine ei ole kasuks tulnud Eesti tööliklassile, vaid kapitalistidele. Öeldakse, et tööpuuduse vähendamiseks tuleb töötuid saata maale, kuid kõigil on teada, et praegu maal samuti tööpuudus valitseb ja on väga raske aru saada, kuidas sel teel tööpuudus väheneb, kui meie linnast töötuid maale saadame sealolevatele töötutele lisaks. Ega sunni viisil inimeste maale ajamine ei kergendaks töötute seisukorda, vaid seega antakse jõukamatele talunikele võimalus saada odavat tööjõudu.

Haritlaste üleproduktioon. Viimasel ajal on moodi läinud rääkida haritlaste üleproduktioonist. Iga terve mõistusega inimene peaks aru saama, et mida enam ühiskonnas haritud jõude ja mida avaramad väljavaated on noortel tulevikku, seda kasulikum peaks see olema rahvale. Nüüd näeme aga vastupidist: haritlaste rohkus on kahjuks riigile. Kui lugu aga nii on, siis peaks selge olema, et see ühiskond on oma aja ära elanud.

Kokkuvõttes võib öelda, et Eestis niisamuti nagu teistes kodanlikes maades jõukamad kihid: suurtöösturid, ärimehed ja suurtalunikud püüavad kõik kriisi raskused veeretada töötavate kihtide õlgadele. Nad püüavad oma sissetulekuid kindlustada ja suurendada proletariaadi, käsitöölise, väikeettevõtjate ja maa töötavate kihtide arvel. Valitsuse poliitikast ja tuleviku kavadest näeme, et valitsus toetab ja juhib rikkaste pealetungi vaestele. Kõige kergem on kodanlusel raskuste veeretamine töörahva õlgadele just niisugustes riikides, kus on maksmas kapitali avalik diktatuur, fašistlik diktatuur. Ei tule seepärast imestada, mis pärast praegu meil kodanluse poolt püütakse kõigest jõust maksma panna seda avalikku omavõimu valitsust. Siis on neil ju kergem omale suuremat profiiti ja kasu töötavate hulkade tööst ja vaevast välja lüüa. Kuid teisest küljest on selge, et töörahvas ei saa siin rahulikult pealt vaadata, vaid temal tuleb niisuguste katsete vastu välja astuda. Eesti rahvas astus võitlusse sakslastega, kui need tungisid Eestimaale. Ajaloost leiame terve rea ülestõususi ja vastuhakkamisi, et raputada õlgadelt võõraste iket. 1905. aastal ja hiljem töörahvas võitles vabaduse eest, ja ei ole kahtlust, et ta saab seda tegema ka tulevikus. Et fashistliku diktatuuri püüded on Eesti rahva rõhuva enamuse huvide vastu, seepärast ei saa pooldada valitsuse poliitikat ja ma hääletan valitsuse vastu.

J. Teemant: Lugupeetud Riigikogu liikmed, lugupeetud rahvasaadikud. Arusaadavatel põhjustel saan ma täna olema sõnaaher. Ma võtan sõna kui isik, mitte kui rühma esindaja. Üks õnnelikumatest õhtutest minu elus on tänane. Uhkus täidab minu rinda selle tõttu, et mul sarnase rahvaesinduse liige õnn on olla, kelle enamus seda põhimõtet pooldab, mis kindlustab demokraatlikku rahvaesinduslikku korda. Rahvas, kellel sarnane rahvaesindus on, võib julgelt vastu minna nendele sügiste tuultele ja võib-olla ka tormidele, mis võivad tulla vastu meie tahtmist. Meie tuleme võitjatena välja. Eesti rahvas on demokraatlik rahvas, Eesti rahvas suudab enese juures maksma panna demokraatlikku korda, mille tõttu neil, kes tegutsevad teises suunas, võib-olla tuleb aruandmisel öelda: palun keremata karistust.

M. Juhkam: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Praegusel kõikide väärtuste ümberhindamise, uue vaimu, uue demokraatia ja ümbersünni ajajärgul, kus Peaministri k. t. veel 28. septembril rahulolematust avaldas, et uuestisünd ei teostu küllalt kiiresti, oleks siiski tähtis veel veidi selgitada, milles see uuestisünd õieti seisma peaks. Ja ma kasutan oma sõnaõigust Riigikogu kateedril hetkeks ainult sellepärast, et see praegu mujal on päris võimata. Vana ja uue vaimu vahelistes vaidlustes on üks kindlamaid lähtekohti — vaadata, mis keegi on olnud, mis ta tahtnud ja teinud varem. Et meil avalikke tegelasi ei ole liiga palju ja et meie iseseisvuse aeg ei ole liiga pikk, siis on asi siin võrdlemisi lihtne. Lehitseda läbi Riigikogu protokollid, tähtsamad ajalehtede artiklid, pingutada veidi mälu, — ja piit on märksa selgem.

See tee viis mind ka härra K. Einbundi raamatu juurde „õiguslik riik“. Raamat on üks paremaid senelaadilistest Eesti keelele. Pean tunnustama, et ma lugesin seda veel paar päeva tagasi otse katkestamata huviga. Raamat ilmus 1918. aasta lõpul, ja selle järeleõnast on otse vapustav lugeda, milliseid raskusi teinud okupatsiooni võimud selle ilmumisel. Teisest küljest on liigutatav see visadus, millega autor esimesel võimalusel siiski seda ütles, mis ta pidas õigeks ja tarviliseks. Ja nüüd, kui Peaministri asetäitja härra Einbund naudib täiel määral sõnavabadust, ja kui mitte ainult „vana vaimu“ meestel, vaid isegi neil, kes on olnud seni õige head uue vaimu pooldajad, seda vabadust enam ei ole, siis mõistab ehk Peaministri asetäitja ka viimaste meelekibedust.

Kui 1933. aasta suvel ajaleheartiklite asemel leidsime sagedasti piiblisalme, näiteks: „Mulle on liiga tehtud, vaata, ma kisendan“, siis oli see terve kurbmäng. Ja kui lehed kirjutavad praegu aina Poolast ja Paraguaist, mitte aga sellest, mis kõigil keelel, kus isegi koolireformi keegi arvustada ei tohi, siis on ka see kisendamine — vaikides.

Härra K. Einbund kirjutab oma raamatu sissejuhatuses: „Mitte igale põvele ei lange õnn osaks riikliku eluvormi tegelekust ehitusest osa võtta. Aastakümneid võitlevad inim põlved äraiganenud riigivormide vastu ja surevad võitluses, ilma et elutöö tagajärgi näeksid.“ Aga „põnev on niisugune ajajärg ja paljud ei aimagi, kui ülitähtsat ja vastutusrikast ülesannet järeltulijate ees teostatakse.“ Ja vaat' praegusel ülitähtsal, vastutusrikal ja põneval ajajärgul valitseb meie seltskonnas hauavaikus, ja ajalehed ei saa nähtavasti avaldada piiblisalmide asemel isegi väljavõtteid härra K. Einbundi raamatust.

Härra K. Einbundi seisukohad ja mõtted 1918. a. ei ole oma akuutsust kaotanud ka tänapäev, ja sellepärast lubatagu tuua siit ainult mõned väljavõtted. Nõrk väide, kui arvatakse riigivõim põhjeneb linnavahtides, sandarmites ja isegi kogu sõjaväes. Neid kõiki kokku on ometigi vähem kui rahvast ja viimaks ka sõjavägi ise samast rahvast pärit.

Tõelikult on riigivõimu algallikaks rahva teadvus, millega seletada võib, et elanikud teatava võimu maksvaks tunnistanud ja mitte ainult selle võimu esitajate alla ei anna, vaid teda isegi kaitsevad. Riigis on võimukandja, keda rahvakogu selleks peab.

Tarvis on kodanikes teadvust kasvatada, et ka võimulolijad samasugused inimesed, kel kui võimukandjatel õigused, aga kel ka kui valitsemisorganitel suured kohustused, mida kodanikkudel neilt õigus nõuda.

Võimulolija ei või oluliselt kunagi rahva tahtevõimu ega ka juriidilise isiku tahtevõimu avaldaja olla, sest niisuguseid asju meie reaailmas ei tunne. Rahva üleüldine tahtmine ja niisugused asjad on ainult vari, mille taha end peidetakse ja mille nimel võimulolijad, olgu see üks isik või kogu, sagedasti kõnelevad.

Igal ajal leiab ka kõige tagurilisem poliitika teaduslikke põhjendajaid. Ekslikele tagajärgedele tuleksime, kui arvame, et politseiriik tõesti alamata täienemisele ja heaolekule sihtis. Sundvõimu ei tarvitanud ta mitte üleüldise õnne, vaid oma isiklikkude valitsemishuvide sihis. Võimutseks täieline hirmuvalitsus, kes ise sea-

duse annab, selle täide saadab ning oma äranägemise järele ka kohut mõistab. Kes riigi peale vaatab mingisuguse isesuguse aukartusega, hirmuvärinat ehk jumaliku austusega kõrgemalt seatud võimude vastu, on üks neist paljudest, kellele kätkist hauani võimukummardamist hinge istutatud ja kes ilma arvustuseta selle vastu võtnud, mis talle sündides loeti ja millega teda hauda saadetakse ning mille raskelt rõhumise sümboli ta risti kujul isegi oma hauakünkal kannab.

Elanik ilma mingi õiguseta on ori. Kõikvõimuline riik — orjariik. Ainult see riik on õiguslik, mis õigustega varustatud isikutest seisab koos. Orjad ega alamad ei sünnita õiguslikku riiki kunagi.

Mis siit järgneb? Kõigepealt seda, et kui laiasid hulkasid aastakümneid kasvatatud niisugustel riigiõiguslikkudel tõdedel, kui neile on seda kõige jõuga sisse istutatud, siis ei saa nõuda, et suured hulgad peaksid oma senised tõekspidamised üks, kaks, kolm — nurka viskama ja siirduma uutele seni täiesti tundmatutele. See on võimata. Seda enam, et ka härra Peaministri asetäitja ise on oma seniseid riigiõiguslikke tähiseid vahetanud nähtavasti alles peale 12. märtsi. Ja sellepärast pole imestuda kui uuestisünd viibib.

Kui aga hinnata valitsuse 15. sept. Põhiseaduse tõlgitsemist ja sellele järgnevaid sündmusi endiste tõdede seisukohast, siis võib jõuda järgmistele seisukohtadele. Kõigepealt sarnaselt, nagu seda teeb ja kavatseb teha edasi valitsus, ei ole meie uut Põhiseadust tõlgitsenud isegi need, kes selle puuduliku kava suure kiirega kokku seadsid ja rahvahääletusele viisid. Valitsuse seletused Põhiseaduse kohta on seda hädaohtlikumad, et inimesed ei ole igavesed. Täna valitsevad ühed, aga võivad tulla ka teised, kes välja minnes ja kasutades praegusi vildakuid seisukohti, võivad hakata tegema hoopis teist. Kui uuemal ajal kuskil üldse saab juttu olla demokraatiast, siis on selle demokraatia esimene tunnus see, et riigi eelarve seisab rahvaesinduse võimkonnas. Praeguse valitsuse ringkondadest kuulub aga, et tarbekorral võetakse ka riigi eelarve Riigivanema võimkonda. Isegi vabadussõjalased deklareerisid, et eelarve Riigivanema võimkonda ei kuulu.

Valitsuse poliitika praegune tendents töötab kõike muud, kuid mitte demokraatiat. Väide, et juhul, kui valitsus Riigikoguga läbi ei saa, võib valitsus käia põhimõtte järgi „salus populi suprema lex,“ teiste sõnadega — rahva heaolu nimel on kõik lubatud, — see väide ei ole kuigi veenev. Kes seda nii põhjendanud ei ole? Eks Marius ja veidi hiljem diktaator Sulla, eks Louis XVI ja hiljem États

généraux, eks Robespierre ja hiljem Napoleon, eks Vilhelm II ja hiljem Hitler? Kõik sündis ikka rahva julgeoleku ja heaolu nimel.

Põhiseaduse põhjal on konflikti korral valitsuse ja rahvaesinduse vahel kohtumõistjaks rahvas, nüüd asub valitsus ootamata seisukohal, et seda ülesannet võib endale võtta üks asjaosalistest — Riigivanem. Aga ka siin on omal kohal klassiline tarkus: keegi ei saa olla kohtumõistjaks oma enda üle. (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a (koputab haamriga): Palun rahu! Riigikogu liikmel on piiratud kõneae. Palun rahu!

M. J u h k a m: Valitsuse püüe seada end väljaspoole hindamist, võtta endale indulgents, on ekslik, sest seda pole talle andnud ei ükski kirik, ükski seadus ega ükski rahva otsus. (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a: Riigikogu liikmed Köster ja Jürman, palun rahu!

M. J u h k a m: Kui kroonitud pead talitasid autokraatselt ja ütlesid, et nad ei vastuta kellegi ees, siis oli neil selleks ilmavaateline alus: nad olevat saanud oma võimu Jumalalt ja vastutavat sellepärast ainult Jumala ees. Meie valitsusvõimu allikaks on rahvas, käesoleval juhul isegi ainult Riigikogu kui rahvaesindus, mis pärast rahval ja tema esindusel on õigus kaasa rääkida kõigis neis küsimustes, mis rahva saatust edaspidiseks määravad. XVIII sajandi valgustatud absolutismi aeg on ammu möödas.

Härra Peaministri asetäitja peatus õige pikalt hariduspoliitika juures. Lubatagu teha seda lühidalt ka minul.

Meie viimase koolireformi eesmärgiks pidi olema vähendada tungi üldhariduslikku keskkooli — gümnaasiumi —, juhtida noorsugu kutsekoolidesse, tõsta gümnaasiumi lõpetajate hariduslikku taset ning sellega anda ülikoolile arenenud ja teaduslikule tööle tarviliselt ettevalmistatud õpilasi. Et selleks tarvis oli ülikoolile ettevalmistamise aega ühe aasta võrra pikendada, sellest võib aru saada, kuid milleks oli tarvilik ühtluskooli lammutamine, seda ei suuda mõista ei hariduselule lähedalseisvad isikud ega ammugi mitte harilikud kodanikud ja lastevanemad. Hea algkool peab jääma, sest selles seisab rahva tugevus. Uuesti loodud keskkool praegusel kujul on meie oludes täiesti eluvõrras asutis, kuna sinna sisseastumise korra ja tingimuste kohta puudub selgus isegi Haridus- ja sotsiaalministeeriumis. Lastevanemaile, kelle lapsed möödunud kevadel lõpetasid algkooli 4 klassi ja kes kogu

suve on närvitsenud teadmatuses, on ministeeriumi juht seletanud, et algkooli 5. ja 6. klassi ning keskkooli 1. ja 2. klassi õppe- ja tunnikavade erinemisele vaatamata kuueklassilise algkooli lõpetajad tulevikuski võivad vabalt pääseda keskkooli 3. klassi, kus nende jaoks avatakse paralleelklassid ja kus õppe- ja tunnikavad korraldatakse nõnda, et nende klasside õpilased keskkooli lõpetamisel jõuavad oma teadmistes — ka võõrkeeltes — sama kaugemale kui põhiklasside õpilasedki.

Kui nõnda, siis ei jää ju 5-klassiliste keskkoolide avamiseks mingisugust põhjendust. Närveeritakse lastevanemaid ja sunnitakse nõrgemate närvidega inimesi oma lapsi algkoolist siiski ära võtma ja keskkoolidesse saatma juba viiendast õppeaastast alates. Mis juvides eriti maalt päritolevad kodanikud peavad sellega ühenduses olevaid kulusid kandma ja kuidas 11—12-aastaste laste linna saatmine pedagoogiliselt tarvilik on, see on täiesti arusaamata.

Üldse puudub Haridus- ja sotsiaalministeeriumis praeguse erakordse aja nõuetele vastav sihi- ja järjekindlus. Selle tõttu ei ole ka näha, et uue koolireformiga loodetavaid tagajärgi saavutatakse. Igatahes tung üldhariduslikku keskkooli oli tänava sügisel suurem kui kunagi varem, ja paralleelklasse keskkoolide juurde on avatud selle järele, kui palju on olnud kooli astuda soovijaid. Sealsamas aga on Haridus- ja sotsiaalministeerium sulgenud terve rea kutselaadilisi täienduskoole õpilaste puudusel.

Kui meie gümnaasiumide ja ülikooli tasapinna tõstmiseks resoluutselt oleks tahetud tegutseda, siis oleks tulnud kõigepealt hoolitseda selle eest, et algkoolist keskkooli ja keskkoolist ülikooli pääseksid ainult need õpilased, kellel edasiõppimiseks tarvilised anded ja ettevalmistus.

Ei ole enam kahtlust, et oodatud kokkuvõtte asemel toob reform suuri lisakulusid, ja et suured raskused on alles ees.

Mõnel pool ollakse vaimustuses, kuidas kõik dekreedid ilmuda nüüd kergesti ja kiiresti ning olla otseselt õnn, et ei olla enam endist „targutamist“. Need härrad unustavad, et Vene ajal oli see veel kergem: polnud muud vaeva kui oota, mis Peterburis tehakse. Õnne toovaist dekreetidest on haridusala ümberkorraldavat dekreet üks tüübilisemaid ja seda „õnne“ tunnevad juba praegu õige paljud.

Praeguse poliitika üks iseäraldustest on, et ta ei salli isegi kõige vähemat ja kõige heatahtlikumat arvustust. (V a h e l h ü ü d e d.) Ja kui teie Juhkamile natukene sõnavabadust oleksite andnud, siis Juhkam ei oleks seda kateedrit praegu

kasutanud. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie olete kohtadega inimesi ostnud, mind ei ole teie kohaga ostnud, ei saa ka osta. (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a (koputab haamriga): Ma palun rahu!

M. J u h k a m: Kes arvustada katsub, see on otsekohe „endise korra inimene“. Kuhu see viib, seda ära oodata ei tule liiga kaua.

Meie vabse „viljeldasid“ kahtlemata kõige enam saksa natsid. Rida andmeid kõneleb aga vastuvaidlemata selle poolt, et natsionaalsotsialism põeb juba praegu rasket kriisi. Seda kinnitab ka järgmine nähtus. Umbes aasta tagasi „nakatasid“ saksa eeskujud ka Balti noorsakslust nii raskel kujul, et vanad neid vaevalt vaol suutsid hoida. Praegu on sügav pettumus ulatanud ka siia ja vanade seisukord on juba märksa kergem. Teatakse nimetada rida tuntud endisi mõisnikke, kes ei tahta enam natsidest kuulda. Ja alles hiljuti iseloomustanud üks neist, keda tuntakse ka tüseda teadusemehena ja kellest on korduvalt kõnelenud ka Eesti lehed, oma kirjas sealt siia sealset poliitilist õhkkonda, kas ettevaatlikkuse või lopsakuse pärast puhtas Eesti keeles väga järsult. Meie vabse endises hiilguses ja endisel kujul vaevalt keegi suudaks üles äratada ja sellepärast on meie poliitilise kursi vaatlemine või koguni määramine aina vabsihädaohu vaatevinklist nende jõu ilmne ülehindamine ja liiga suur au neile.

Elu ei seisa paigal. Sellest ajast peale, kui natsionaalsotsialism meie vabse ja nende poolehoidjaid tiivustas, on volanud mitte ainult palju vett, vaid ka verd. Ja kui üldse arvatakse, et inimesi juhib lõpuks ikkagi mõistus, siis peaks see olema nii ka meie juures.

Valitsus nõuab, et tema uuestisünni kavaga kõik otsekohe kaasa tuleksid, aga et inimesi kaastööle rakendada, selleks ei ole tehtud mitte midagi. Meie ei näe kahjuks tahet isegi nende kaastööle kutsumiseks, kes on 12. märtsi pööret pooldanud ja toetanud. On avaldatud juba varem kartust, et seal, kus puudub valitsusel organiseeritud toetus, asetavad seda interressandid. Meie valitsust nimetatakse vahel autoritaarseks. Autoritaarsete valitsuste harilik tunnus on ka teatav süsteem, mida meie ei näe. Kõnelemata riiklikust kaugemast suunast. Tundub kuidagi, et autoritaarsuse asemel juhitakse meil anonüümselt. Kunstliku paatose väärtus on riigi elus väga väikene. Peale meie uuestisünni 15. septembri pööripäeva ei ole aga näha isegi vähematki entusiasmi. Ja see

seltskonna ja ajakirjanduse hauavaikus on siin siiski väga paljuütlev.

Riigikogu on õigusega süüdistatud, et siin on harrastatud saamist ja jagamist. Aga anda võib ka Riigikoguta, kuigi kätärata ja vaikselt. Parlamentides on tehtud muidugi palju teatrit. Aga tsirkust ja leiba on jagatud ka ilma rahvaesinduseta.

Ei maksa kunagi minna ühest äärmusest teise. Kui meie ilma äärmise vajaduseta saaksime teistele kriisidele juurde veel valitsuse ja rahvaesinduse vahelise kriisi, siis on vaevalt põhjust selle üle rõõmustada. Meie „uus demokraatlik kord“ võib ju tulla väga hea, aga paljud võivad arvestada ka nii, et parem varblane peos kui kurg katusel või et ei maksa vana koera uputada enne, kui kutsikas haugub.

Varem tehti poliitikat tõepoolest liiga palju, nüüd liiga vähe. Nüüd lööb seltskond aina bridshi, nii et lauad on tulised, ja poliitikat ei tee nähtavasti isegi enam mitte valitsus. Vaid seda teeb mingisugune väga kitsas nägematu ring, kes on sellega nii koormatud, et tal ei ole aega näha puude tagant metsa. Selletõttu on endiste poliitiliste organisatsioonide elu tõtt öelda õige mugav: kellelgi ei tarvitse midagi teha ja keegi ei ole vastutav. Iseküsimus on, kui kaugele me sellega jõuame.

Ka uus demokraatia eeldab valimisi ja loomulikult Eesti, aga mitte n. n. Rumeenia valimisi. Ka kõige kõvem kord on kõva ikkagi alles siis, kui ta tugeneb õigusel ja kui seda toetavad suured hulgad. Meie vanemale põlvele, kes on elanud üle tsaari ja Korostovetsi kõva korra, okupatsiooni ja enamlasteaja, ei saa olla kõva korra suhtes enam mingisuguseid üllatusi. Ka kaitseseisukord läheb pikapeale nüriks, sest liiga terav nuga ei kõlba igapäevaseks kartulikooremiseks.

Lüürilise või romantilise uuestisünni shokoladi asemel, mis tõenäoliselt ei jaksa kanda meid kuigi kaugele, oleks juba aeg anda ka veidi toitvat karbonaadi.

Järelikult, mida sisaldab endas see „uus demokraatia“, sest need sõnad ei ütle iseenesest veel palju. Ja millised on need abinõud, millega selle demokraatiani jõuame? Kas praegused või uued poliitilised organisatsioonid, ja kui uued, siis misugused? Kui eeldame, et valimised tulevad tuleval sügisel ja kui silmas pidada, et 6 kuu jooksul ei ole jõutud neid küsimusi selgitada, kõnelemata valimiste eeltöödest, siis oleks ülim aeg siin selgusele jõuda. Muidu võivad valimised tuua uusi üllatusi.

Vaevalt maksab mul hakata veel kinnitama, et ka mina näeksin, et demokraatia praegustest katsumistest tugevamana

välja tuleks ja et meie vajame eeskätt parlamendi tervenemist. Üheks tõsisemaks abinõuks siin oleks kõigi nende küsimuste kõrvaldamine Riigikogust, mis kannavad eramajanduslikku laadi. Nende asjade arutamiseks tuleb leida teine koht, ja siis kaovad ka etteheited Riigikogule andmises ja jagamises. Küll peavad aga rahvaesindusele jääma tema põhiõigused, nende hulgas ilmtingimata eelarve. Liiga avar volituste ja hädakorra seaduste tõlgitsemine on meid juba praegu viinud nii kaugele, et valitsus võib võtta riigi peale aastakümneteks väga suuri kohustusi, ilma et Riigikogul selle kohta midagi öelda oleks. Kui meie Riigikogu tõsiseks rahvaesinduseks jääda tahab, siis tulevad võtta need seadused revideerimisele ja viia kooskõlla eelarve seadusega. Parlament käskudetäitja ametniku osas ei ole ühelegi valitsusele mitte mingisugune tugi.

Väga austatud härrad Riigikogu liikmed! Teie mäletate muidugi väga hästi, kui Riigikogu aasta tagasi kutsus ametisse praeguse Riigivanema ja Vabariigi Valitsuse õige suure hääleenamusega ja kui Riigikogu peale 12. märtsi valitsuse otsustavad sammud väga üksmeelselt heaks kiitis. Ma saan aru neist suurtest sisepoliitilistest ja majanduslikkudest raskustest, millega valitsusel tuleb võidelda ja ei maksa eitada ka, et valitsusel on olnud nii mõneski asjas õnne ja edu. Vaatamata sellele lugesin ma aga oma kohuseks juhtida tähelepanu ka nii mõnelegi muretäratavale nähtusele.

Ka mina soovin Majandusministrile tema esinemise puhul õnne. Kahjuks puudub mul aga aeg ministri kõne juures peatuda. Huvitav oleks näiteks siin teada, kas kavatseb valitsus väga suurte juurde maksude juures põllumajandusele reguleerida ka põllumajanduse toodangut. Kuidas vaatab minister nähtele, kus kreditorid puudub ümberlaenustamistel mitte ainult kohtu, vaid vähegi tõsisem kaitse, kuidas saab pank korratumat võlgnikku korralikuks tunnistada jne.

Kui aga meil jätkatakse poliitikat, mida aetakse alates 15. sept., siis kardan ma, et see võib viia valitsuse üksildusse ja ummikusse, kust ei ole väljapääsu. Ja sellest oleks kahju.

6. Riigikogu V, erakorralise, istungjärgu lõpetamine Riigivanema nõudel.

Peaministri asetäitja Siseminister K. Einbund: Härra Esimees, Riigivanem on kokku kutsunud Riigikogu erakorraliselt, ja on esitanud kõigepealt küsimuse, kas Riigikogu tahab koostööd valitsusega. Kuulates kõiki tänaseid sõnavõtte nende enamuses, tähele pannes meeoleolu, samuti tähele pannes vahelehiüideid, olen tulnud

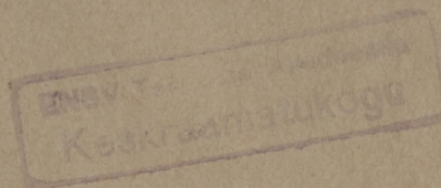
otsusele, võtta täitmisele Riigivanema kirja, mis on usaldatud minu kätte. Riigikogu selliste meeleoludega ei vii meie maad välja praegustest raskustest. (Vahelhüüded.) Seepärast palun Esiimest võtta täitmisele Riigivanema otsus. (Käteplaksutamine põllumeeste kogude Riigikogu rühma kohtadel.)

Juhataja: Riigikogu Esimehele on tulnud kiri: „Käesolevaga nõuan Riigikogu erakorralise istungjärgu lõpetamist. K. Päts, Peaminister Riigivanema ülesannetes. 2. X 34.“

Lõpetan Riigikogu koosoleku ja ühtlasi erakorralise istungjärgu.

Koosolek lõpeb kell 22.55 min.

Õige.

J. Loosalu,

O. Gustavson.

Koosoleku sekretärid.

A. Lindeman.

Riigikogu asjadevalitseja k. t.

*

EESTI AKADEEMILINE RAAMATUKOGU

1 0200 00140133 4